

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**CELAL BAYAR DÖNEMİ TÜRK HÜKÜMETLERİNİN KIBRIS
POLİTİKALARI (1950-1960)**

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Selda KARAKÖSE

Tez Danışmanı
Prof. Dr. E. Semih YALÇIN

Ankara - 2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Selda KARAKÖSE'ye ait CELAL BAYAR DÖNEMİ TÜRK HÜKÜMETLERİNİN KIBRIS POLİTİKALARI (1950-1960) adlı çalışma , jürimiz tarafından TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

ÖNSÖZ

Bu çalışmada 1950 – 1960 yılları arasında Türkiye’de bir dış politika meselesi olan Kıbrıs gelişmeleri hakkında Türk Hükümetlerinin takınmış olduğu tavırlar ve bu tavırlar karşısında muhalefetin ve kamuoyunun tepkileri değerlendirilmiştir.

Bu tarihler arasında Türk Hükümetinin Kıbrıs meselesindeki siyasetinde etkili olan unsurlar üzerinde durulmuştur. Özellikle Lozan Antlaşması ile İngiltere hakimiyetinde olduğu kabul edilen Kıbrıs Ada’sı üzerinde Yunanistan tarafından başlatılan ilhak çalışmalarının artması sonucunda yoğunlaşan Kıbrıs meselesi uluslararası platformda problem teşkil etmeye başlamış, bunun sonucunda İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında gerçekleşen görüşmeler ve gelişmeler çerçevesinde Türk Hükümetinin bu olaylara karşı belirlediği politika değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Türk Hükümetinin Kıbrıs meselesindeki politikası ve muhalefetin tutumu incelenirken meclis tutanaklarından ve resmi belgelerden faydalanılmış, kamuoyunun tepkisi değerlendirilirken ise o günün gazete ve dergilerinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmayı hazırladığım süre içerisinde bana her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. E. Semih YALÇIN Bey’e yardımlarından dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER	Sayfa No:
ÖNSÖZ	
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
I. Menderes Hükümetinin Kıbrıs Politikaları (22 Mayıs 1950 - 9 Mart 1951)	
A- Kıbrıs Rum Kilisesinin Halk Oylaması (Plebisit)Yapmak İstemesi ve Türk Hükümetinin Tutumu	3
B- Kıbrıs Rum Kilisesinin 1950 Tarihinde Düzenlediği Halk Oylaması ve Buna Karşı Türkiye’de Yapılan Mitingler	6
C- Türkiye’de 1950 Genel Seçimleri ve Kıbrıs’ın Durumu	8
D- Yunanistan Başbakanı Venizelos’un Demeci ve Türk Hükümetinin Tutumu	9
İKİNCİ BÖLÜM	
II.Menderes Hükümetinin Kıbrıs Politikaları (9 Mart 1951 – 17 Mayıs 1954)	
A- Türkiye’nin NATO’ya Girişinin Türk -Yunan Münasebetlerine Etkisi	16
B- Yunanistan’ın Self-Determinasyon İsteği ve Türk Hükümetinin Tavrı	17
C- Yunanistan’ın Kıbrıs Meselesini Birleşmiş Milletlere Götürmesi	20
a- Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Meselesinde Belirsizlik Durumu	22
b- Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunda Kıbrıs	

Sorununun Görüşülmesi	25
D- Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Konusundaki Kararı	34
a- Türk Hükümetinin Tutumu	35
b- Kamuoyunun Tutumu	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III.Menderes Hükümetinin Kıbrıs Politikaları

(17 Mayıs 1954 – 9 Aralık 1955)

III. Menderes Hükümeti ve Kıbrıs Konusunda	
Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler	40
B- Kıbrıs'ta Tedhiş Hareketlerinin Başlaması	43
C- İngiltere'nin Üçlü Görüşme İçin Türkiye'yi Londra'ya Daveti	48
D- Başbakan Menderes'in 24 Ağustos Nutku	52
a- 24 Ağustos Nutkunun Muhalefetteki Etkisi	57
E- Londra Konferansı	60
a- İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin Siyasi Görüşleri	63
b- Londra Konferansı'nın Sonuçları	73
F- 6-7 Eylül Olayları	76
a- Muhalefetin Tutumu ve Kamuoyunun Tutumu	78
b- 6-7 Eylül Olayları Sonucunda İzmir, İstanbul, Ankara'da Olağanüstü Hal İlanı	82
c- 6-7 Eylül Olaylarının TBMM'de Görüşülmesi	83
d- 6-7 Eylül Olaylarının Zararlarının Tazmini	86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV.Menderes Hükümetinin Kıbrıs Politikaları

(19 Aralık 1955- 25 Kasım 1957)

A- 6-7 Eylül Olayları Sonunda İngiltere'nin Tutumu	88
a- Lord Radcliffe Planı (Kıbrıs Anayasası)	90
B- Türk Hükümetinin Tutumu ve Taksim Tezine	

Yönelme Nedenleri	92
a- Muhalefetin Tutumu	97
C- Yunanistan'ın Anayasaya Tepkisi	101
BEŞİNCİ BÖLÜM	
V.Menderes Hükümetinin Kıbrıs Politikaları	
(25 Kasım 1957 – 27 MAYIS 1960)	
A- İngiliz Hükümetinin Hazırladığı Mac Millan Planı (18 Haziran 1958)	104
B- Türk Hükümetinin Mac Millan Planı Hakkındaki Tutumu	108
a- Muhalefetin Tutumu	112
C- Zürih Görüşmeleri	113
a- Londra Anlaşması	116
b- Muhalefetin Tepkisi	120
SONUÇ	124
KAYNAKÇA	127
EKLER	135
ÖZET	143
ABSTRACT	144

GİRİŞ

Kıbrıs Adası, 3.572 milikarelik yüzölçümüyle Akdeniz'in üçüncü büyük adası olup, bu ada Türkiye'ye 40; Yunanistan'a 600 millik uzaklıkta yer almaktadır. Bilindiği gibi Kıbrıs, 15 Mayıs 1571 tarihinde Lala Mustafa Paşa tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katılmış ve 1878 tarihinde geçici olarak, olarak Osmanlı Yönetiminde kalmıştır. İngiltere, Birinci dünya savaşı başladıktan kısa bir süre sonra, 5 Kasım 1914'te burayı kendi topraklarına kattığını açıklamış, daha sonra da bu karar, Türkiye Büyük Millet meclisi Hükümetinin 23 Temmuz 1923 tarihinde imzaladığı Lozan Anlaşması'nın 20. maddesi ile onaylanmıştır. ♦

İngiltere'nin 1925 yılında sömürge (Crown Colony) ilan ettiği Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar , Ada'nın Yunanistan' a katılmasını savunmaya başlamışlar ve bu amaçlarına ulaşabilmek için de örgütlenmişlerdir. 1941 yılında Kıbrıs'ta diğer partilerin yanı sıra komünist partisi(Emekçi İlerici Halk Partisi) AKEL adı altında kurulmuştur. AKEL milliyetçilik hareketleri ve İngiliz aleyhtarlığı ile Kıbrıs Ortodoksları için de önemli bir taban oluşturmayı başarmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın son yıllarından itibaren Sovyetler yayılma ve emperyalizm faaliyetlerine hız verince Ortadoğu'ya ve özellikle Doğu Akdeniz'e inmek istemiştir. Oysaki Doğu Akdeniz 'de bulunan Kıbrıs Ada'sında İngilizler bulunuyordu. İngiltere'nin Kıbrıs'tan çıkması Sovyetlerin güneye sarkmasını kolaylaştıracaktı. Kaldı ki, bu sırada Türkiye ile Yunanistan dış politikasında İngiltere'ye dayanmakta idi. İşte bu sebeplerle Sovyetler, savaş sırasında Moskova'da yetiştirdikleri Rum komünistleri Kıbrıs'a yollamışlar ve Rum Halkının Yunanistan'la birleşme arzularını (ENOSİS) 'i devamlı olarak kışkırtmışlardır.

♦ **Ayın Tarihi**, Sayı: 267, (Şubat 1957), s.230-231.

İngiltere ise bu tehlikeye karşı zaman zaman Ada'daki politikasında değişiklikler yapmış ancak Kıbrıs'taki hareketliliği durduramamıştır. Ayrıca 1945'in Temmuzunda İngiltere'de İşçi Partisinin iktidara gelmesi hem komünistlere ve hem de ENOSİS'çi Rumların harekete geçmelerine neden olmuştur.

Onların faaliyetlerinin sonucu olarak 1947 yılı Ekiminde, Başpiskopos Yardımcısının başkanlığında bir kurul oluşturarak Londra'ya göndermişler, o zaman ki İngiltere Sömürgecilik Bakanından "Ada'nın Yunanistan'a verilmesini" sağlamasını istemişlerdir. Rum Ortodoks kilisesi Ada'nın Yunanistan'a verilmesi için halkoylaması (Plebisit) yapmaya başlayacaktır.

Bütün bu gelişmelere ilk tepki Türk Kamuoyundan gelmiştir. Buna karşı bir tepki olarak da Yunan başkenti Atina'da üniversite öğrencileri bir miting düzenleyerek, Rum görüşüne destek vermişler, bu mitinglere ise Türkiye'nin çeşitli kentlerinde öğrenim gören üniversiteli gençler cevap vererek, bu haksız davalarında Yunanistan'ı ve Kıbrıslı Rumları kınamışlardır.

22 Mayıs 1950'de Türkiye'de iktidara geçecek Demokrat Parti ise kendisinden önceki iktidar partisi C.H.P. gibi kamuoyunun bu yoğun baskısına rağmen, iktidarlarının ilk yıllarında Kıbrıs meselesi ile ilgili yorum yapmaktan kaçınacaklardır. Nedeni ise İngiltere'nin Ada'dan asla çıkmayacağına inanılmasıdır. Ancak Adada gelişen olaylar ve Rumların faaliyetlerinin artması, bu faaliyetlere Yunanistan'ın tam destek vermesi Demokrat Partinin Kıbrıs meselesine bakış açısını değiştirmesine neden olmuştur. Önce "İlhak" sonra "Taksim" tezine yönelmiştir. Fakat bunlarda başarı elde edemeyince Kıbrıs'ta federal bir cumhuriyete razı olmak zorunda kalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. MENDERES HÜKÜMETİNİN KIBRIS POLİTİKALARI

(22 MAYIS 1950 – 9 MART 1951)

A- Kıbrıs Rum Kilisesinin Halkoylaması (Plebisit) Yapmak İstemesi ve Türk Hükümetinin Tutumu

15 Ocak 1950 tarihinde düzenlenecek olan PLEBİSİT (Halk Oylaması) bir yıl önce 1949'un Kasımında kararlaştırılmış ve Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak çabalarına bir dayanak oluşturmuştur.

Kıbrıs Türkleri bu Plebisite tepkilerini göstermekte gecikmemişler, protesto ve mitingler düzenlemişlerdir. Birleşmiş Milletlere, İngiltere'ye, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Türkiye'ye protesto telgrafları göndermişlerdir.

Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesinin Plebisit teşebbüsü ve Kıbrıslı Türklerin faaliyetleri elbetteki Türkiye'ye de yansımış ve ilk tepki Türk Gençlik Teşkilatından gelmiştir. Yaptıkları toplantıda bu ilhak çalışmasının protesto ederek “ Kıbrıs, Anayurdun ayrılmaz bir parçası halinde yaşıyor ve yaşayacaktır. “¹ demişlerdir.

Kıbrıs Valisi Sir Andrew Wright ise Plebisite taraftarı olmadığını, gereken tedbirleri alacağını ifade etmiştir. Bunun üzerine Yunanistan Başbakanı Caldaris, Plebisitin bir fayda sağlamayacağını, aksine İngiliz-Yunan münasebetlerini bozacağını gayri samimi de olsa, ifade etmek suretiyle sanki Yunanistan 'ın Plebisiti desteklemediğini belirtmiştir.²

¹ **Ulus**, 14 Aralık 1949.

² H. Fikret ALASYA, **Tarihte Kıbrıs**, Lefkoşe, 1988, s.166.

Ayrıca bu haksız cereyan eden olaya Türk basını da sesiz kalmamış ve yorum yapmakta gecikmemişlerdir. Ulus Gazetesinde çıkan bir yazıda şöyle denilmektedir :

“ Asırlarca Türk İdaresinde kalmış toprakların gene milli bayrak altına dönmesini kim istemez? Fakat ; biz bu Yunan dostluğunu kırmadan iki tarafı da memnun eden bir şekle varmayı elbette tercih ederiz.

Teessüf olunacak nokta karşı cephede yerli Rumların oyunlarını, hem bir kısım Yunan matbuatının hem bir kısım Yunan milletvekillerinin türlü şekillerde takviye etmeleridir. Mesela adanın Yunanistan’a ilhakını bilhassa komünistlerin tuttuğu hep bilinen bir hakikattir.

Büyük Britanya Krallığı, Kıbrıs’ın bugünkü durumunu ve 100 bin Türkün hayatını garanti etmeye ahden mecburdur. Meselenin Yunanistan tarafından karar verebilecek etrafı yoktur.

Yunanistan tarafından gelecek her türlü fikir hareketleri de ancak aramızdaki dostluğu torpillemiş olur, bizce selamet statükonun muhafazasıdır.”³

Türk Hükümeti ise Kıbrıs konusunda sessizliğini muhafaza ederken kamuoyunun zorlaması sonucunda zaman zaman demeçler vererek siyasi tutumunu beyan etmek zorunda kalmıştır. Nitekim C.H.P. Dışişleri bakanı Necmettin SADAK ‘ın 17 Aralık 1949’da İstanbul’da verdiği demeç bunun en açık isbatıdır.

SADAK demecinde şöyle demiştir:

“ Kıbrıs adası etrafında koparılmak istenen yaygaralara karşı Yunan devlet adamlarının âkilâne ihtarları çok yerindedir. İngiltere’nin Kıbrıs’ı başka bir devlete vermek istediği hakkında hiçbir sezinti yoktur. Kıbrıs’ı isteyenlerin en hafif suçları, İngiltere dostluğuna aykırı hareket etmeleridir. Yunan Milletinin bu hakikatleri bildiğine şüphe yoktur.”⁴

³ Feridun Osman MENTEŞEOĞLU, “ Kıbrıs Adası Hakkında” **Ulus**, 16 Aralık 1949.

⁴ **Ulus**, 18 Aralık 1949.

SADAK 'ın Kıbrıs meselesi ile ilgili demeci, Türk Hükümeti'nin bu konuya karşı sessizliğinin sebeplerini çok açık ortaya koymaktadır. İngiltere'nin Ada'dan çekilmeye niyeti olmadığı gibi bu konu hakkında Yunanistan'ın ve Türkiye'nin yorum yapmak gibi bir lüksü yoktur. Ayrıca Türk Hükümeti bir sonuç alamayacağını bildiği Kıbrıs meselesi için Yunanistan ve özellikle de İngiltere ile ilişkilerini bozmak istememektedir.

C.H.P. Dışişleri Bakanı Necmettin SADAK'ın bu demeci yeterli bulunmamış olsa gerek 4 Ocak 1952 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Komisyonunda, Sinop C.H.P. Milletvekili Cevdet Kerim İNCEDAYI' nın verdiği bir soru önergesi ile bir kez daha gündeme gelmiştir. SADAK bu önergeye 23 Ocak 1950 tarihindeki toplantıda kesin bir ifade ile cevap vermiştir:

“ Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Bunun hayli zaman evvel gazetecilere açıkça söylemiştim. Çünkü, Kıbrıs bugün İngiltere'nin hakimiyeti ve idaresi altındadır. Ve İngiltere' nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde veya temayülünde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır. Kıbrıs'ta yapılan hareketler ne olursa olsun, İngiltere Hükümeti, Kıbrıs adasını başka bir devlete terk etmeyecektir. Bu böyle olunca, gençlerimiz beyhude yere heyecanlanıyorlar, lüzumsuz yere yoruluyorlar.

Şu noktayı da huzurunuzda belirtmek isterim. Bu gibi dış meselelerde nümayişler her zaman fayda vermez, bilakis, bazen devlete zarar getirebilir. Gençlerimiz asil heyecanlarını takdir etmemek mümkün değildir. Fakat nümayişlerde daima vekar ve asalet çerçevesi içinde kalmayabilir. Gençlerimiz bir defa heyecana kapılıp, harekete geçtiler mi bunların aralarına türlü tahrik unsurları karışabilir, vatanın yüksek menfaatlerine zarar getirecek, dış münasebetlerine zarar getirecek ve dostluklarımız bozacak tezahürleri kasden yaparlar, bunların misallerini görüyoruz.

Bu bakımdan şuurlu, vatanperver gençlerimizden bu gibi nümayişlerden sakınmalarını bu kürsüden rica etmeyi vazife bilirim. ”⁵

Dışişleri Bakanı Kıbrıs meselesindeki kararında oldukça kesin görünüyor ve gelecek için böyle bir ihtimalin olması halinde Türk Hükümetinin nasıl bir tavır takınacağı üzerinde yorum yapmaktan kaçınıyordu. Sinop Milletvekili C.K. İNCEDAYI ise yaptığı konuşmada; İngiltere’nin günün birinde adayı terk etmesi durumunda bu adayı teslim edeceği mal sahibi elbette bilineceğini söylemek suretiyle, bu mal sahibinin doğal olarak Türkiye olacağını belirtmiştir. İNCEDAYI’nın bu sözleri üzerine bazı milletvekilleri “ Oniki Adayla bereber ”⁶ diye bağırılmışlardır.

Dışişleri Bakanının gerek basına gerekse T.B.M.M.’ye verdiği demeçlerde; verilen tepkilerin boş ve gereksiz olduğunu açıklamış, ancak onun bu açıklamalarının aksine Rumların faaliyetleri Türk kamuoyunu endişelendirmiş ve kışkırtmıştır.

B- Kıbrıs Rum Kilisesi’nin 1950 Tarihinde Düzenlediği Halk Oylaması ve Buna Karşı Türkiye’de Yapılan Mitingler

1950 yılına gelindiğinde Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi yeni bir kimlik kazanmış ve Enosis faaliyetlerinin öncüsü olmuştur. Kilise bu doğrultuda 15 Ocak 1950’de halk oylaması yapmış ve Rumların çoğunluğu Enosisi desteklemiştir. Bu yıl içerisinde kilisedeki diğer bir değişiklik Makarios’un başa geçmesi ve Enosisi gerçekleştirirken terörist faaliyetlerden kaçınmamasıydı.

Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi’nin faaliyetlerine tepki İngiltere ve Türkiye’den gelirken Yunanistan tam destek veriyordu. Hatta Yunanlı Gençler Atina’da mitingler düzenliyor ve ateşli konuşmalar yaparak

⁵ **Ülüs**, 24 Ocak 1950; **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1950.

⁶ **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1950.

Kıbrıs'ın bir an önce Yunanistan'a ilhakı için çalışıyorlardı. Yunanlı Gençlerin bu hareketleri Plebisit kararından daha çok yankı getiriyor ve Türk Gençliği üzerinde tahriklere neden oluyordu.

Milli Talebe Birliği 13 Ocakta bütün gazetelere gönderdiği bir mektupta; " Atina Üniversitesi gençliğinin Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhakı için yapmış oldukları nümayişi protesto etmek ve Kıbrıs hakkında bu gibi emperyalist fikirlere artık bir son verilmesini belirtmek maksadıyla, 16 Ocak 1950 tarihinde bir miting tertiplemeye karar verdiğini bildiriyordu. " ⁷ Bu bildiriye takiben Akademik bir toplantının 15 Ocak 1950'de Eminönü Halkevinde düzenlendiğini ve Kıbrıslı Türklerin temsilcisi olarak Dr. Fazıl KÜÇÜK'ün heyecanlı bir konuşma yaptığını görüyoruz.

16 Ocak 1950'de Milli Talebe Birliği mitingini olaysız bir biçimde yapmış ve Atina Üniversitesi'nin nümayişlerinin yersiz ayrıca Türk-Yunan dostluğunu zedeleyici adletmiştir.

Türk Hükümeti ise hem Yunanistan'daki gelişen olaylar hem de Türk gençliğinin sesini duyurmaya çalışmasına tepkisiz kalmamış ve defalarca verdiği demeçlerine bir yenisini daha eklemiştir. 16 Ocak tarihinde Ankara Radyosunun Radyo Gazetesinde açıklama yapılarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakının söz konusu olmadığı belirtilirken, Kıbrıs Rum kesimi eleştirilmiş ve şöyle ifade edilmiştir;

" Kıbrıs' ta ki sözde Plebisit hareketleri manasız ve lüzumsuz tahrikten ileri gitmeyecektir. Kaldı ki, sözde Plebisiti tertip edenlere bunun sözde neticesinden milletlerarası alanda herhangi bir surette istifadelerine imkan yoktur. Milletlerarası hukukta Plebisit' in adabı,usulü ve şartları vardır. Bunların ise hiçbirisi dünkü sözde Plebisitte mevcut değildir.

*Bugün İngiltere'ye ait bir memlekette vukua gelen bu hareket olsa olsa bugünkü dünya durumunda müttefikler ve dostlar arasında hiç de arzu edilmeyen bazı işbirarlara sebebiyet verebilecektir ki, bunu doğru bulmamak için bu tek unsur dahi kanaatimizce kafidir. "*⁸

⁷ **Vatan**, 14 Ocak 1950.

⁸ **Vatan**, 17 Ocak 1950.

İstanbul mitinginden sonra, onun kadar ses getirmese de 18 Ocak 1950 tarihinde Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği de bir miting düzenlemiştir. “ Kıbrıs’ta Kızılların tahriki ile Ortodoks Kilisesinin yaptığı Plebisiti ve Yunan üniversitelerinin mitingine protesto maksadıyla yapılan bu miting de ellerde “ Kıbrıs’a bir bayrak lazımsa o, Türk Bayrağı olacaktır,” “ Elini uzatma, Kıbrıs Türk’ündür, “ gibi yazılı pankartlar taşınmıştır.”⁹

C- Türkiye 1950 Genel Seçimleri ve Kıbrıs’ın Durumu

1950 yılına girildiğinde Türk kamuoyunun dikkati 14 Mayıs 1950’de yapılacak olan genel seçimlere yönelmiştir. Ancak bu tarihlerde yapılan seçim kampanyalarının hiçbirin de Kıbrıs meselesi konu alınmamıştır. Aynı şekilde Demokrat Parti de Kıbrıs meselesi üzerine eğilmekten çekinmiştir.

Demokrat Partinin, 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidarı devralmasından sonra, Dışişleri Bakanlığı görevine getirilen Prof. Dr. Fuat KÖPRÜLÜ de, 20 Haziran 1950 tarihinde yapılan D.P. Grup toplantısında, SADAK’ın görüşlerini benimsediğini ortaya koymuş ve şunları söylemiştir;

*“ Kıbrıs meselesi diye şimdilik bir mesele bizim ittilamızda değildir. Çünkü, Yunan Hükümeti de resmen Kıbrıs meselesi ile meşgul olmamaktadır. Binaenaleyh Hariciyemiz de böyle bir hadisenin mevcudiyetinden resmen haberdar değildir. ”*¹⁰

Genel seçimlerden yaklaşık bir ay sonra Türk kamuoyunun dikkati milletlerarası bir soruna yöneltmiştir. Bu milletlerarası mesele 25 Haziran 1950’de Kuzey Kore’nin Güney Kore’ye saldırması ile başlayan Kore Savaşı idi. Türkiye NATO’ya girebilmek için bu fırsatı değerlendirdi ve

⁹ **Vatan**, 19 Ocak 1950.

¹⁰ **Demokrat Parti Meclis Grubu Gizli Müzakere Zabıtları**, Dönem:IX, Cilt:3, (20 Haziran 1950), s.34.

Kore'deki Birleşmiş Milletler Kuvvetinin emrine önemli sayıda Türk Askeri yolladı. Bu dönemde Kıbrıs meselesinin Kore Savaşının gölgesinde kaldığını ve gereken önemin verilmediğini görüyoruz.

D- Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Demeci ve Türk Hükümetinin Tutumu

Kore Savaşının başlaması ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler yanında bu savaşa katılması, Türk siyasetinde Kıbrıs meselesini ikinci plana itmesine ve bu konuya karşı duyarsızlaşmasına neden olmuştu. Oysa ki Yunanistan tam tersi bir politika izlemeye başlamıştı.

Yunan Başbakanı Sfokles Venizelos, daha önce babası Elefterios Venizelos'un Girit'te uyguladığı ve Girit'in Yunanistan'a katılmasıyla sonuçlanan senaryonun bir benzerini gerçekleştirmek için kolları sıvamıştı.

11

Sfokles Venizelos, 16 Şubat 1951'de Yunan Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada bu niyetini şöyle açığa vurmuştu;

“ Biz, Kıbrıs Adasının ilhakını bugün değil, 1915 senesinden beri müteaddit defalar istedik. O zamandan bugüne kadar, iş başına gelen bütün Yunan Hükümetleri de bu talebi tekrarladılar.

Biz yeni bir müracaatta bulunmadıysak bundan, bu işten vazgeçtiğimiz manası çıkarılmamalıdır.

Sükutumuz, siyasi iz'anımızın zaruri bir tecellisinden ibarettir. Hakikatte, Kıbrıs'ı istemekten hiçbir zaman vazgeçecek değiliz.” ¹²

Sfokles Venizelos konuşmasında; Kıbrıs'ın ülkesine bırakılması durumunda, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'ye bu adada askeri

¹¹ Mustafa ALBAYRAK, “ Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960) “, **Atatürk Araştırma Dergisi**, 2000, s.46-48.

¹² Sedat SİMAVİ, “ Yeni Türk Kıbrıs ”, **Hürriyet**, 25 Şubat 1951.

üsler verilebileceklerini de savunarak onların desteğini kazanmayı umuyordu.¹³

Bu gelişmeler üzerine, dönemin Cumhurbaşkanı Celal BAYAR'a açık bir mektup yazan Kıbrıs Türkleri Temsilcileri, Yunanistan'ın Ada'yı resmen istediğine dikkati çekerek Kıbrıs'ın " Türk tarihinde ikinci bir Hatay olması için ... " çaba gösterilmesini istemişlerdir.¹⁴

Yunanistan ise, Kıbrıs konusunun bir an önce ve resmen uluslararası platforma çekilmesini sağlamak için, çalışmalara başlamıştır. Bu amaçla Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlerdeki temsilcisi Loukis Akritas, 17 Aralık 1951 tarihinde, İnsan Hakları Komitesi'nde yaptığı konuşmada; İngiltere'yi, Ada'nın Yunanistan ile birleşmesine engel olmaması için uyarmış ve 1950 yılında, Ada'da yapılan bir Plebisitte; " Halkın %90'ının Yunanistan ile birleşmek için oy verdiğini ve buradaki nüfusunda %81 'e yakın bir kısmının Rum olduğunu... " öne sürmüştür.¹⁵

O günlerde, Yunanistan Başbakan'ı Sfokles Venizelos'un Kıbrıs konusunu B.M.'in gündemine getirmeleri için, bu kuruluştaki Yunan temsilcilerine talimat verdiği yolunda basında haberler çıkmış,¹⁶ Kıbrıs Rumları adına hareket eden Makarios 'da İngiliz İşçi Partisi Milletvekili Tom Criberg'e ; " Birleşmiş Milletlerin kararı ne olursa olsun, bu konudaki tek çözüm yolunun Ada'nın Yunanistan'a katılması olduğunu... " söylemiştir.¹⁷

Yunan Başbakanı'nın demecine ilk tepki Türk Hükümetinin yayın organı Zafer Gazetesi'nden gelmiştir. 21 Şubat 1951 tarihinde Bahadır Dülger şunları ifade etmiştir;

" Yunan Başbakanı Venizelos'un Kıbrıs'ın Yunanistan'a ait olduğu hakkındaki beyanatına Kıbrıs meselesinin yeni bir safhası olarak telakki

¹³ Şükrü TORUN, **Türkiye İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu**, İstanbul, 1956, s.101-102.

¹⁴ **Zafer**, 5 Nisan 1951; **Ulus**, 5 Nisan 1951.

¹⁵ Abidin DAVER, " İngiltere Kıbrıs'ı Yunanistan'a Veremez ", **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1951.

¹⁶ **Yeni Sabah**, 3 Ekim 1951.

¹⁷ **Aydın Tarihi**, sayı: 250, s.175, Eylül 1954.

etmemek mümkün olmuyor. Bugüne kadar Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı meselesi Yunan Hükümeti tarafından gizli bir surette destekleniyordu.

Oldukça uzun süren bu gizli çalışma safhasında Venizelos gibi birinci derecede değil, ikinci planda mesul devlet adamlarının bile Kıbrıs davasını ellerine aldıklarını, Yunan Hükümetine izafeten bu ada üzerinde bir takım haklar iddia ettikleri görülmemiştir. Anlaşıyor ki; Yunan Hükümeti, gizli çalışmaların artık meseleyi kıvama getirdiğine kani olmuş ve işi açıkça ortaya dökmekte bir mahsur görmemiştir. “¹⁸

Sfokles Venizelos'un Kıbrıs hakkındaki demeci Türk basınında uzun süre yankılanacak ve Kıbrıs davasının ateşli savunucularından Hürriyet Gazetesi sahibi ve başyazarı Sedat SİMAVİ, bu demece sert bir tepki göstererek, Türk –Yunan dostluğunun o günkü durumunu eleştirecek Dışişleri Bakanı Fuat KÖPRÜLÜ'ye hitaben şunları yazacaktır;

“Lütfen ya münasebetleri tanzim ediniz yahut da dostlarımıza hadlerini bildiriniz. Yoksa Türk efkar-ı umumiyesi izzet-i nefsinin daha fazla rencide edilmesine tahammül edemez. “¹⁹

Vatan Gazetesi yazarı M. H. ZAL ise Yunanistan'ın bu son davranışını emperyalizm olarak nitelendirmiş ve bu yayılımcı politikasını “ Çılgınca bir intihar gidişi “ olarak sert bir dille eleştirmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“ Emniyetimizin bir kilidi halinde bulunan Kıbrıs'ı her an komünizmin oyuncağı olmaya istidatlı istikrarsız bir Yunanistan'a emniyet edemeyiz. Bu ada üzerinde Yunanlıların zaten hiçbir hakkı ve alakası yoktur. Her iki memleketin dostu ve müttefiki bulunan İngiltere bu adayı Akdeniz emniyetine ait müşterek menfaatler dolayısıyla yıllarca evvel Türkiye'den bir vaadle almıştır. Biz hiç kimseden toprak istemiyoruz. İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalmasına taraftarız. Fakat İngiltere kendi arzusu ile Kıbrıs'tan çekilmeye karar verirse burasını eski sahibine iade etmeye mecburdur. “²⁰

¹⁸ Bahadır DÜLGER, “Kıbrıs Meselesinde Yeni Bir Safha “ **Zafer**, 21 Şubat 1951.

¹⁹ Sedat SİMAVİ, “ Yine Türk Kıbrıs “, **Hürriyet**, 25 Şubat 1951.

²⁰ M. H. ZAL, “ Yunanistan İntihar ve Macera Yolunda”, **Vatan**, 24 Mart 1951.

Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'taki bütün hareketliliğe rağmen 1951 yılı başlarına kadar konuya ilişkin herhangi resmi bir tepkisi olmamıştır. Buna karşın Türk kamuoyu büyük tepkiler göstermiş ve özellikle 15 Ocak 1950 tarihinde Rum Kilisesinin Plebisit tertiplemesine; Ankara, İstanbul, İzmir ve diğer şehirlerde mitingler yapılmıştır. Bütün bu olaylar sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmak suretiyle iktidar ve muhalefet milletvekillerinin isteği ile hükümet bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır.

20 Nisan 1951 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanı; “ Coğrafi yakınlık, önemli sayıda Türk'ün mevcudiyeti ve tarihi bağlar dolayısıyla Kıbrıs'ın geleceği Türkiye için ciddi bir endişe kaynağı teşkil etmektedir. Kıbrıs'ın statüsünde bir değişiklik söz konusu olduğunda bunun Türkiyesiz veyahut Türklerin haklarını dikkate almayan bir biçimde çözümlenemeyeceği açıktır. Bu hususlar gayet sarîh ve dostane biçimde ilgili taraflara duyurulmuştur. “²¹ şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 24 Şubat 1951 tarihindeki Dışişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi esnasında Kıbrıs meselesi milletvekilleri tarafından ortaya atılmış Dışişleri Bakanı Fuat KÖPRÜLÜ Hükümetin görüşünü belirtmek zorunda kalmıştır:

“ Şarki Akdeniz'in statüsünde herhangi bir tebeddülât bahis mevzuu olduğunu veya olacağını zannetmiyorum. Yalnız şunu açıkça söyleyebilirim ki, kendisi ile en yakın dostluk münasebetleri tesis ettiğimiz ve hakikaten dünyanın bugünkü vaziyetinde demokrat milletleri tehdit eden harp afeti karşısında Yunanistan ile Türkiye aşağı yukarı mukadderat birliği etmiş vaziyettedir. Bu iki memleket arasındaki dostluğun bozulması için muayyen menbalardan sarf edilen gayretlerin her iki devletin başında bulunan insanların iyi görüşleri ve niyetleriyle hiçbir tesir yapmayacağından eminim. “²²

²¹ SİSAV, **Kıbrıs Sorunu, Gelişmeler ve Görüşler**, s.19, 2000.

²² **Ayin Tarihi**, Şubat 1951, No:207, s.178.

Türk Hükümeti'nin bu yıllarda Kıbrıs konusuna tepkisiz ve sessiz kalmasının nedenlerini anlamak çokta zor değildir. “ İlk planda 1945 – 1951 devresinde ortaya çıkan ve Türkiye açısından öncelikli önem taşıyan güvenlik sorununa bir çözüm şekli bulunması gerekmiştir. NATO üyeliğimiz ve Balkan İttifakı'nın gerçekleşmesinde Yunanistan'ın takınabileceği tutumun Türkiye'nin güvenliği üzerindeki muhtemel olumsuz etkiler; Türkiye'yi itidal ile hareket etmeye sevk etmiş olabilir. İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilmeyeceği yolunda verdiği resmi taahhüt de bu sessizliğin diğer bir nedenini oluşturmuştur. Buna karşılık; Türkiye'nin alttan aldığı izlenimini veren bu tutumu Türk faktörü konusunda Yunanistan'ın yanlış hesap yapmasına yol açtığı bir gerçektir. ²³

Yunanistan'ın kati tavrı karşısında Türk Hükümeti de sessizliğini bozmak zorunda kalmış ve demeçler vererek konuya açıklık getirmek istemişlerdir. Fuat KÖPRÜLÜ'nün Hürriyet Gazetesine vermiş olduğu gibi:

“ Ülkemize nispetle coğrafi ehemmiyeti, oradaki soydaşlarımızın mühim bir kitle teşkil eylemesi ve tarihi bağlarımız dolayısıyla Kıbrıs'ın durumunun bizi çok yakından alakadar etmesi gayet tabiidir. Adanın bugünkü hukuki vaziyetinin değişmesi için bir sebep görmemekteyiz. Fakat, bu vaziyette herhangi bir değişiklik ciddi surette bahis mevzuu olacak olursa, bunun bizsiz ve haklarımıza aykırı bir şekilde yapılmasına imkan bırakamayız. Bu bakımdan adadaki soydaşlarımızın müsterih olmaları lazımdır.

Sözlerimin herhangi bir şekilde polemiklere vesile vermesini arzu etmediğim için meselenin esası hakkında daha fazla mütalaa beyanından iktinap edeceğim. Bu sebeptendir ki, hükümetimizin bu mevzuu hakkındaki durumunu gereken taraflara açık ve dostane şekilde anlatmakla beraber ortada çalkalanan münakaşa ve gösterilerden ihtiyat ve temkinle uzak durmuştur. Biz, Yunanistan'la aramızdaki dostluğun en sıkı ve samimi mahiyette olmasına büyük ehemmiyet vermekteyiz. “ ²⁴

²³ SİSAV, a. g.e., s.19.

²⁴ Hürriyet, 21 Nisan 1951.

Dışışleri Bakanının demeçlerinden de anlaşılacağı gibi Türk Hükümeti artık Kıbrıs konusunda resmi görüşünü belirlemiş ve açıklamaya başlamıştır. Bu resmi görüşün belirlenmesinde salt Yunan Hükümetinin tavrı değil Türk kamuoyunun ve Kıbrıslı Türklerin baskısı da etkili olmuştur. Ancak Türk Hükümeti açıklamalarını yaparken Yunan Hükümetinin hareketlerini önemsemez bir tavır takınırken aynı zamanda Türk-Yunan münasebetlerinin bozulmasından endişe duymuştur.

Dışışleri Bakanı Fuat KÖPRÜLÜ'nün 20 Nisan 1951'de ki demecinden sonra iktidar yanlısı Zafer Gazetesi daha sert açıklamalar yapmaktan çekinmemiştir. Örneğin Mümtaz Faik FENİK'in baş makalesindeki şu sözleri gibi;

“ Türk umumi efkarının, Kıbrıs meselesi hakkındaki Yunanistan'da çıkarılan gürültüleri ve yapılan velveleli neşriyatı büyük dikkat ve hassasiyetle takip ettiği kimsenin meçhulü değildir. Kıbrıs hakkındaki Türk görüşü gayet sarihtir: Bu, bir çok devlet adamlarımızın beyanlarıyla, gazetelerimizin neşriyatıyla kaç kere açıklanmıştır. Vaktiyle iade edilmek üzere İngilizler tarafından Türklerin elinden alınmış ve sonra öylece kalmış bulunan Kıbrıs'ın bugünkü durumunda bir değişiklik yapılması bahis mevzuu olamaz. Eğer Kıbrıs hakkında bir karar vermek gerekirse, bundan Türkiye'nin de mutlaka söz sahibi bulunduğu unutulmamalıdır. Eğer bir gün Kıbrıs'ın akibeti konuşulacaksa, Türkiye'nin de elbette söyleyecek haklı bir sözü vardır. Şurasını bir defa daha açıklayalım ki biz henüz Kıbrıs meselesinin münakaşasına girmiş değiliz, söylediklerimiz yalnız bugünkü statükonun devam etmesidir. Bu statükonun bozulmasına Kıbrıs'ta yaşayan Türkler de tam manası ile muarızdır. Çünkü; Kıbrıs bir hakimiyet değiştirecek olursa başlarına ne büyük felaket geleceğini yakinen bilmektedirler. Ve nihayet, şu da muhakkaktır ki Türkiye Anadolu'nun

hemen burnu dibinde bulunan bir adanın mukadderatına asla bigane kalamaz.”²⁵

İktidarın açıklamalarından sonra bir açıklama da muhalefetten C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK’ten gelmiştir:

“Kıbrıs’ta statükonun değişmesini istemiyoruz. İngiltere’nin dostluğu ve her iki memlekete karşı yakın alakası, Kıbrıs’ta memleketimizin emniyetini ve ırkdaşlarımızın selametini sağlayan esaslı bir unsur olarak mütalaa edilmelidir.

Ne sebeple olursa olsun Kıbrıs’ın bugünkü durumunda bir değişiklik bahis mevzuu olursa, coğrafi bakımdan ve içinde büyük bir Türk kitlesi bulunması dolayısıyla bu değişiklik Türkiye için hayati bir mesele olur.”²⁶

1951 yılında Kıbrıs meselesini genel bir şekilde değerlendirecek olursak; İngiltere’nin bu konuda önceden olduğu gibi taviz vermediği ve kesin konuştuğu göze çarpmaktadır. Yunanistan ise evveliden el altından yürüttüğü siyasetini gizlemek yerine açık şekilde ifade etmeyi ve Kıbrıs’ın kendisine ilhakı için her türlü yolu zorlayacağını belirtmekte bir sakınca görmemektedir.

Türk Hükümeti ise gelişen olaylar ve Türk kamuoyunun baskısı sonucunda bir siyaset belirlemek zorunda kalmış ve 20 Nisan 1951’de görüşünü resmen açıklayarak artık sessiz kalmayacağını göstermiştir. Ancak 1951 yılının ikinci yarısına gelindiğinde Türkiye’nin NATO’ya katılma konusundaki çabaları başarı ile sonuçlanmış ve 22 Nisan 1951’de NATO’ya kabul edilmiştir. Bu gelişme Türk Hükümeti’nin Kıbrıs ve Yunanistan’la olan ilişkilerini etkileyecek, Balkanlar ile Ortadoğu’da yeni ittifaklar bulmak sureti ile bir güven ortamı oluşturma politikasını izlemeye başlayacaktır. Böylece Kıbrıs konusu, Türk Hükümeti’nin gündeminde etkisini kaybedecek ve ikinci plana itilecektir.

²⁵ Mümtaz Faik FENİK, “ Kıbrıs İçin Koparılan Gürültüler “, **Zafer**, 28 Nisan 1951.

²⁶ **Hürriyet**, 22 Nisan 1951.

İKİNCİ BÖLÜM

II. MENDERES HÜKÜMETİNİN KIBRIS POLİTİKALARI

(9 MART 1951 – 17 MAYIS 1954)

A- Türkiye'nin NATO'ya Girişinin Türk – Yunan Münasebetlerine Etkisi

22 Nisan 1951 tarihi Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya kabulü nedeni ile önemli bir tarih olduğu kadar bu iki devletin politikaları itibariyle birbirlerine yaklaşımları sebebiyle de önemlidir. Her ne kadar Türk-Yunan siyasi münasebetleri samimi görünse de Yunanistan Kıbrıs meselesini unutturmamak için gündeme getirmekten kaçınmamış ve haksız iddialarına devam etmiştir. Bu iddialara Türk Hükümeti önem vermezken kamuoyu sessiz kalamamıştır.

Türk-Yunan ilişkilerindeki yumuşamanın ilk belirtisi 1952 Ocak ayında Yunanistan Dışişleri Bakanının Türkiye'yi ziyaretidir. Bu tarihten sonra her iki ülke arasında karşılıklı ziyaret safhasının başladığı ve Kıbrıs meselesi için yeni bir döneme girildiği anlaşılmaktadır. Türk Hükümeti bu dostane ziyaretlerin devamının gelmesini istediğini göstermek amacıyla değişik tarihlerde Yunanistan'a elçiler göndermiştir. Ayrıca bizzat Başbakan Adnan MENDERES ve Dışişleri Bakanı Fuat KÖPRÜLÜ, 26 Nisan-2 Mayıs 1952 tarihleri arasında Atina'yı ziyaret etmişlerdir. Türkiye Cumhurbaşkanı Celal BAYAR'da 22 Kasım – 2 Aralık 1952 tarihleri arasında Yunanistan'ı ziyaret etmiştir.

Türk Hükümeti NATO'ya kabul edilmesi sebebi ile Yunanistan ile olan ilişkilerini dostane bir şekilde sürdürebilmek için Kıbrıs meselesini görmezden gelmiştir. Örneğin, "Cumhurbaşkanı Celal BAYAR'ın 1 Kasım 1952'deki T.B.M.M.'nin açılış konuşmasında, Türkiye ile Yunanistan

arasındaki olumlu gelişmeler olduğundan söz etmesine rağmen, Kıbrıs meselesine hiçbir surette değinmemiştir. “²⁷

Türk Hükümeti'nin bu sessizliği Türkiye Milli Gençlik Komitesini harekete geçirmiş ve bu konu hakkında bir çok kongrenin düzenlenmesine neden olmuştur. Bu kongrelerde Kıbrıs meselesinin tarihi, iktisadi, coğrafi ve askeri stratejik sebeplerle Anadolu'ya bağlılığı ispat edilmiş ve sonunda da Türk Hükümeti sert bir dille ikaz edilmiştir;

“ Türk Milleti, Türk-Yunan dostluğuna önem verdiği içindir ki, düpedüz haksızlık olduğuna kani bulunmasına rağmen, On iki Ada'nın Yunan hakimiyetine terk edilmesine itiraz etmemiştir. Fakat hiçbir mesul Türk Hükümeti, Yunan dostluğunun hatırı için Anadolu'nun birer ayrılmaz parçası olan bu eski Türk topraklarının birbiri peşinden Yunanistan'a ihsan edilmesine ve neticesi itibarı ile Türk emniyet sisteminin kökünden sarsılmasına müsaade edemez. Türk Hükümeti yüz bin kişilik Kıbrıs Türk kitlesinin dört asırlık bir Türk düşmanlığının insafına terk edemez. Türk Gençliğinin gerekirse Türk-Yunan dostluğunu dahi feda ederek Kıbrıs için çarpışmak kararında olduğunu mes'ul Türk Hükümeti hesaba katmak zorundadır. Yunanistan'ı idare edenlerin Türkiye realitelerini iyi bilmeleri ve tehlikeli Kıbrıs mevzuu ile oynamaktan bir an evvel vazgeçmeleri, Türk-Yunan dostluğunun istikbali namına temenniye şayandır. ”²⁸

B- Yunanistan'ın Self-Determinasyon İsteği ve Türk Hükümeti'nin Tavrı

16 Şubat 1951 tarihi Yunanistan'ın Kıbrıs meselesindeki resmi tutumunu açık şekilde ortaya koyması itibarı ile önemlidir. Yunanistan Başbakanı Sfokles Venizelos bu resmi görüşü Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı

²⁷ **Vatan**, 2 Kasım 1952.

²⁸ **Vatan**, 17 Temmuz 1952.

olarak açıklamış, Kıbrıslı Rumlar, komünistler ve kilise tarafından büyük destek almıştır.

Sfokles Venizelos, Ekim 1952 seçimleri ile yerini Mareşal Papogos'a bırakmıştır. Seçimleri kazanan Mareşal Papogos, iç savaştaki askeri başarılarını Kıbrıs'ta Enosis'i gerçekleştirmek sureti ile dış politikada da sürdürecektir Yunanistan'ın vazgeçilmez adamı olduğunu ispatlamak isteyecektir.

Yunanistan, bu politikanın ilk işaretini Kasım 1952'de Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna bağlı III. Komisyonda İnsan Hakları ve milletlerin kendi geleceklerini kendilerinin egemen olması (Self-Determination) konuları görüşülürken Kıbrıs sorununu ortaya atmakla vermiş oluyordu. Yunan temsilcisi bu münasebetle yaptığı konuşmada, ilk defa olarak Kıbrıs sorununa değiniyor ve "Self-Determination " ilkesinin Kıbrıs halkına da uygulanmasını talep etmiştir. Böylece, Yunanistan, Self-Determination gibi ulvi bir prensibi toprak ilhakına yönelik yayılımcı bir maksat için kullanmaya başlıyordu.²⁹

O günlerde, Yunanistan Başbakanı Papogos'un da, Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletler'in gündemine getirmeleri için bu kuruluştaki Yunan temsilcilerine talimat verdiği yolunda basında haberler çıkmıştır.³⁰ Bu haberlerin asılsız olmadığı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 24 Kasım 1952 tarihindeki oturumunda Yunan Delegeşi Dimitros Lambros'un iddiası üzerine anlaşılmıştır. O, " Milletlerin kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini hakkının Kıbrıs'a da tatbik edilmesini " bahis konusu ettiğinde şunları söylemiştir:

" İdare ile görevlendirilmiş devletler, kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini hakkını isteyen halklarla doğrudan doğruya istişarelerinin zamanı belirsiz bir süre için geciktirmeye veya müzakereleri sürüncemede bırakmaya ve hatta ilgili halkın yeteri kadar gelişme ve olgunluğa ulaşılmadığını her yıl ilan etmede direnmeye çalışabilirler. Bazı

²⁹ SİSAV, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler**, sayfa 18.

³⁰ **Yeni Sabah**, 3 Ekim 1952.

halkların henüz ergin olarak kabul edilemeyeceği şüphesiz doğrudur. Bununla beraber, Yunanistan hiç değilse bir durum biliyor ki, otuz yüz yıldan beri erginliğine erişmiş bir halka erişkinlik niteliğinin tanınmasında inat edilmektedir. Kıbrıs bahis konusudur. Bu gün Kıbrıslıların diğer Yunanlılardan daha çocuk olması mümkün değildir. Yunan Adalarını (Yani yedi ada) sakinleri 1863'te ve Yunanistan'ın müttefikleri yanında yer alması şartıyla İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a iade etmeyi teklif ettiği 1915 yılında bizzat Kıbrıslılar nasıl çocuk değil idiyse, bu günde değildirler.”³¹

Bu sözlerden sonra Birleşmiş Milletler Türk Delegatesi Adil DERİNSU cevap hakkını kullanarak, Kıbrıs'ta sadece Rumların değil Türklerin de bulunduğunu hatırlatarak sözlerine şöyle devam etmiştir;

*“ Bin netice, İdare ile görevlendirilmiş makamın ileride yapacağı bütün istişarelerde, bu istişareleri, Türk soyundan olan halkın da arzularını ifade edebileceği şekilde yapılması gerekecektir ve Türk Hükümeti bu konuda bu hakkı her bakımdan destekleyecektir.”*³²

Bu açıklama, şimdiye kadar Türk Hükümeti yetkililerinin verdiği en net ve sert açıklama idi. Türk delegesini, Yunan delegesinin Kıbrıs meselesine insan haklarına dayandırmaya ve konuyu saptırmaya çalışması üzerine müdafaaya geçmiş ve Kıbrıslı Türklerin her bakımdan destekleneceğini kesin bir dille açıklamıştır. Oysa ki bu tarihe gelene kadar Türkiye'nin Yunanistan ile olan münasebetlerinde hassasiyet gösterdiği ve gerginlik yaratmamak için Kıbrıs meselesine uzak durduğu bilinmekte idi.

Bütün bu gelişmeler gösteriyordu ki Yunanistan “ Milletlerin kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini ” hakkını Kıbrıs'a da tatbik edilmesini istemesinin tek nedeni vardı, o da ilhakı kolaylaştırmaktı.

Enosis fikri ortaya atılır atılmaz Kıbrıslı Türklerin buna itiraz ettikleri bir gerçektir. Nitekim Türkler değil Enosis'e, İngilizlerin 1947'deki

³¹ Fahir ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.37.

³² F. ARMAOĞLU, **a.g.e.**, sayfa.38.

kısmi muhtariyet önerisine dahi o tarihte karşı çıkmışlardır. Bunun nedeni İngilizlerin adadaki mevcudiyetlerinin Türkler için gerçek garantiyi teşkil etmesi idi. Türk cemaati bu tutumunu 1952'ye kadar sürdürmüştür.1952 yılında İngiltere'nin Asya ve Afrika'da olduğu gibi Kıbrıs'a da bağımsızlık verebileceği yolunda ortaya çıkan bazı emareler Türk cemaatini ciddi olarak düşündürmüştür.Bağımsızlığın çok kısa sürede Enosis'e (Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı) dönüşeceğinden emin olan Türkler, adanın statüsünde bir değişiklik olacaksa bu değişikliğin adanın eski sahibi olan Türkiye'ye verilmek suretiyle gerçekleştirilmesi tezini savunmaya başlamışlardır.³³

C- Yunanistan'ın Kıbrıs Meselesini Birleşmiş Milletlere Götürmesi

Türk Hükümeti Doğu Akdeniz'in güvenliği için oluşturmaya çalıştığı Balkan ittifakını sağlama bilmek sebebiyle Yunanistan'a yakınlık göstermiş ve bunun neticesini 1953 yılında almıştır.

28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir " Dostluk ve İşbirliği Antlaşması " imzalanmıştır.³⁴

Türk Hükümeti bu anlaşma gereğince Yunanistan ile ilişkilerini zedeleyecek hareketlerden uzak durmuş ancak Yunanistan en ufak fırsatı değerlendirmek ve Kıbrıs Konusunu gündeme getirmekten geri durmamıştır.Örneğin Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopullas, verdiği bir demeçte: Yunanistan'ın Kıbrıs davasından asla vazgeçmeyeceğini açıklamakta bir sakınca görmemiş ve buna ilk tepki Türk kamuoyundan gelmiştir.

³³ SİSAV, **Kıbrıs Sorunu, Gelişmeler ve Görüşler**, s.18-19.

³⁴ **Ayin Tarihi**, Şubat 1953, No:231, s.286-288/ **ULUS**, 28 Şubat 1953.

Yunanistan'ın bu cüretkâr tavrı, Kıbrıs Rum Kilisesi'nin cesaretinin artmasına da neden olmuştur. Başpiskopos Makarios'un Londra Konferansında beyanatında şöyle demiştir:

*“Kıbrıs, Yunanistan'a ilhakı hakkını İngiltere'den elde edemediği takdirde, meseleyi, Birleşmiş Milletlerin gelecek toplantısına sunacaktır.”*³⁵

Kıbrıs Genel Valisi Sir Andrew Wright adanın Yunanistan'la birleşmesi veya bu mevzuda resmi bir Plebisit tertiplenmesi hususunda Kıbrıs'taki Yunanlıların taleplerinin kabul edilmesi yolunda Ortodoks Baş Piskoposunun 27 Nisan günü kendisine arz etmiş olduğu taleplere cevabı vermiştir. Genel vali cevabında şöyle demektedir:

*“ Tekliflerinizden hiçbirini kabul edemem. Birçok defalar belirtmiş olduğunuz gibi İngiliz Hükümeti Kıbrıs'ın hükümrانlığında herhangi bir tadilat yapmayı tasarlamamakta ve tekrar ortaya atmaya çalıştığınız meseleyi kapanmış telakki etmektedir. Bunun İngiliz Hükümetinin almış olduğu durum olduğunu tekrar teyi'de sala'hiyetarım.”*³⁶

Bu devrede İngiltere'nin Kıbrıs politikası şu iki ana nokta üzerinde toplanıyor: Birincisi, İngiltere'nin adanın statüsünde bir değişikliğe gitmeyi asla düşünmediği gibi, Kıbrıs üzerindeki haklarını hiçbir devletle müzakere etmemekle kararlı olması idi. İkincisi ise, 1945-1954 yılları arasında vukuu bulan olayları (Asya ve Afrika'daki bağımsızlık hareketlerinin hız kazanması, Sovyetler Birliği'nin Kore Savaşı gibi savaşlarını her an ve her yerde çıkabileceğinin anlaşılması, 1951 yılındaki İngiltere - İran petrol ihtilafı, Mısır - İngiltere ihtilafının Ortadoğu sorunu üzerindeki olumsuz etkileri, 1952 yılındaki Nasır Darbesi gibi) Kıbrıs'ın esasen önemli olan stratejik durumunu ve konumunu daha da arttırılması şeklinde özetlenebilir. Nitekim, bu nedenlerledir ki, İngiltere, Kara ve Hava Kuvvetleri Genel Karargahlarını Kıbrıs'ta tesis ettiği Dikelia ve Akrotiri Üslerine nakletmiştir.³⁷

³⁵ **Ulus**, 21 Şubat 1953.

³⁶ **Ulus**, 13 Mayıs 1953.

³⁷ SİSAV, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler**, s.18.

İngiltere Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum Kilisesi'nin isteklerine kesin cevap vermesine rağmen konu Birleşmiş Milletlere kadar götürülmüş ve Yunan Delegesi Alexis Kyrou Genel Kurulun 21 Eylül 1953 tarihli 439. oturumunda İngiltere'nin Kıbrıs halkına Self-Determinasyon hakkını tanımasını istemiştir.

Yunan Delegatesinin, ada halkının çoğunluğunun Yunanistan ile birleşmek istediğinden bahsetmesine rağmen Türk Delegesi sessizliğini korumuştur. Bu harekete yorum muhalefetten gelmiştir. C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK'in 10 Ekim 1953 tarihinde Anamur'da yapmış olduğu açık hava toplantısındaki konuşmasında bunu görmek mümkündür:

“ Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgisi vardır. Birçok bakımdan bu ilgi üzerinde durulmaya değer, Kıbrıs'ta bugün İngiliz dostlarımız vardır. Türk-İngiliz dostluğu bugün dış politikamızın temellerinden birini teşkil eder. Yunanlılarla da dostuz ve dost geçineceğiz. Bütün bunlardan sonra Kıbrıs hakkındaki görüşümüzü şu günlerde ifade etmek isteriz. Biz Kıbrıs'ta bugün statükonun muhafazasını isteriz. Eğer bu durumda herhangi bir değişiklik yapılacaksa, söz söyleyeceklerin başında elbette Türkiye gelir. Bundan daha tabii bir şey olamaz. Ve eğer statükoda bir değişiklik olması bahis mevzuu ise bu ancak Türkiye lehine olabilir. Vatanın Kıbrıs'a en yakın noktasında bu mevzuya dokunmayı bir vazife biliriz. Türkiye'de yaşayan Kıbrıslıların ve Kıbrıs'taki Türk kardeşlerimizin şunu bilmelerini isteriz ki, Türkiye Kıbrıs'ın mukadderatı ile alakalıdır. Ve Kıbrıs'la alakalı her değişikliğin başında Türkiye gelecektir. ”³⁸

a- Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Meselesinde Belirsizlik Durumu

1952 yılında yumuşamaya başlayan Türk-Yunan münasebetleri, 1953'te büyük bir gelişme göstermiş ve Şubat ayında Türkiye, Yunanistan,

³⁸ Vatan, 11 Ekim 1953.

Yugoslavya arasında bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. 1954 yılında da 9 Ağustos 1954 tarihinde Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya arasında Bled İttifak Anlaşması imzalanmıştır.

Bu ittifak anlaşmasından bir hafta sonra Yunanistan, 16 Ağustos 1954'te Kıbrıs meselesi için resmen Birleşmiş Milletlere müracaat etmiştir. Yunanistan bir taraftan Türkiye'yle ittifak anlaşmasına rağmen diğer taraftan Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak edebilmek için Birleşmiş Milletlere başvurmuştur. Bu olay, Balkan İttifakı politikasında Türk Hükümetinin ne derecede zayıf dayanaklarla hareket ettiğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.³⁹

Kıbrıs konusu, 1954 yılında Türk kamuoyu gündeminin ilk sıralarına yerleşmiştir. Ancak bu yıl içinde Kıbrıs ile ilgili olarak yapılması planlanan mitinglere Başbakan Adnan MENDERES, o sıralarda zaten çökmekte olan Balkan Paketi'ne zarar vereceği endişesi ile karşı çıkmıştır.⁴⁰

Yunanistan ise, daha önceden planladığı gibi, Kıbrıs konusunu 24 Eylül 1954 tarihinde resmen gündeme getirerek, bu sorunu Birleşmiş Milletler toplantısında 19 olumsuz, 11 çekimser oya karşın, 30 oy ile gündeme aldirmayı başarmıştır. Bu oylama sırasında; Sovyet Bloku, Yugoslavya, Irak dışındaki Arap Devletleri, Birmanya, Endonezya, Filipinler ve Meksika, Yunan görüşüne olumlu oy vermişlerdir.⁴¹ Kıbrıs konusunun Birleşmiş Milletlerin gündemine alınmaması yolundaki İngiliz önerisine ise; Avustralya, Belçika, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Fransa, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hollanda, İsveç, Kanada, Kolombiya, Liberya, Lüksemburg, Norveç, Paraguay, Peru, Şili, Türkiye, Yeni Zelanda olumlu oy vermişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Bolivya, Brezilya, Habeşistan, Hindistan, Irak, İran, Pakistan, Panama ve Venezuella çekimser oy kullanmışlardır.⁴² Bu oylamadan sonra söz alan

³⁹ Fahir ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.46.

⁴⁰ **Ayın Tarihi**, sayı: 250, s.175-176.

⁴¹ **Ayın Tarihi**, sayı: 250, s.180.

⁴² **a.g.d.** s.181.

İngiliz yetkililer, “ herşeye karşın meselenin görüşülmesi halinde, müzakereleri terk edecekleri “ tehdidinde bulunmuşlardır.⁴³

Türkiye, Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler’in gündemine alınmasına sert tepki göstermiş, iktidar yanlısı Zafer Gazetesi’nde 30 Eylül 1954 tarihinde yayımlanan imzasız bir baş yazıda; Yunanistan, Lozan Antlaşması’na uymamakla suçlanmış ve Ada’nın “ başka bir devlete devrinin söz konusu olması durumunda bu devletin, Türkiye olması gerektiği... “ görüşüne yer verilmiştir.⁴⁴

Yunanistan’ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlerin gündem konusu haline getirmesine rağmen bu olay gerçekleşmeden evvel İngiltere’nin temkinli davrandığı ve taviz vermediği anlaşılmaktadır.

15 Mart 1954 tarihinde Avam Kamarası’nda yapılan müzakerelerde Kıbrıs meselesinin durumu hakkında İngiltere Dışişleri Bakanına bir soru yöneltilmiştir. Dışişleri Bakanı Eden verdiği cevapta Yunanistan’ı Kıbrıs konusunda gayri resmi olarak İngiltere’ye başvurduğunu ve iki taraflı görüşmeler istediğini söylemiştir. Fakat İngiltere’nin bu konuda görüşmelere girmeyi kabul etmediğini ifade etmiştir. Eden’in bu demeci gerek Yunan kamuoyunda gerek Kıbrıs Rumları arasında büyük bir tepkiye yol açmıştır.

İngiltere Dışişleri Bakanı Eden’in bu demecinden anlaşılıyor ki Yunanistan Kıbrıs meselesi hakkında İngiltere’ye resmi bir başvuruda bulunmuş değildir. “ Fakat ; buna rağmen, Başbakan Papogos 23 Mart 1954’te Atina’da yayınladığı bildiride Yunan Hükümetinin Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhakı meselesini Birleşmiş Milletlerin önümüzdeki Eylül ayında yapılacak toplantısına götürmeye karar verdiğini bildirmiştir. “⁴⁵ Bu bildirinin yayınlandığı günün akşamı Atina Üniversitesi öğrencileri, İngiltere aleyhine gösteriler yapmışlar. Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını istemişlerdir.⁴⁶

⁴³ a.g.d. s.182.

⁴⁴ Zafer, 30 Eylül 1954.

⁴⁵ Hürriyet, 16 Mart 1954.

⁴⁶ Vatan, 25 Mart 1954.

Yunanistan'ın faaliyetlerinin yankısı Türkiye'de duyulmuş ve muhalefet, iktidarı Kıbrıs konusunda "tavırsızlıkla" suçlamıştır.⁴⁷ C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK, İstanbul'da yaptığı bir Basın toplantısında Türk Hükümetinin meseleye karşı ilgisizliğinden ve sessizliğinden yakınmıştır. GÜLEK, konuşmasında:

*"Komşularımızla çok mühim ve sıkı bir bağ sağlayan üçlü ittifakın imzalandığı bu günlerde komşumuz Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere tevdi etmesi ve Hükümetimizin bu konuda ilgisiz ve pasif kalması karşısında bir Türk Vatandaşı olarak üzülmüyoruz."*⁴⁸

Kasım GÜLEK konuşmasında, 9 Ağustos 1954 tarihindeki Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanan Bled İttifakına da değinmiştir. Bu ittifak anlaşması hükümetleri birbirine daha da yakınlaştırırken fakat; hükümetlerin dayandığı milletleri de daha da uzaklaştırmıştır. Bunun başlıca sorumlusu ittifakın imzasından bir hafta sonra Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götüren Yunan Hükümetidir.

b- Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunda Kıbrıs Sorununun Görüşülmesi

Yunanistan gayri resmi yollarla İngiliz Hükümeti ile görüşerek Kıbrıs meselesini aralarında halletme girişiminde bulunmuş bu yolla muvaffak olamayacağını anlayınca, konuyu Birleşmiş Milletlere taşıyacağı tehdidine başvurmuştur. İngiliz Hükümetinin kesin tavrı karşısında sonuç alamaması nedeniyle konu Birleşmiş Milletlerin gündemine getirilmiştir.

Yunanistan'ın konuyu Birleşmiş Milletlere götürme teklifi Türk kamuoyuna bomba gibi düşmüş ve çeşitli tepkilere neden olmuştur. Yeni Ulus Gazetesi yazarı Ahmet Şükrü ESMER bu konuda şöyle bir yorum yapmıştır:

⁴⁷ **Halkçı**, 13 Temmuz 1954.

⁴⁸ **Hürriyet**, 17 Ağustos 1954.

“ Genel olarak neticesinin Yunanistan aleyhine olması ihtimalini üstün olduğu söylenebilir. Yunanistan da bunu takdir ediyor, fakat maksadı Kıbrıs davasını Birleşmiş Milletler yoluyla dünya efkarına aksettirmektir. Bunun şimdiden yapmaya muvaffak olmuştur. Genel Kurul görüşmelerinde mesele etrafında daha büyük propaganda yapacaktır. Mesele bu defa gündeme alınmazsa, gelecek toplantıda onu tekrar getirecek ve aynı propagandayı yapacaktır. Yunanlıların düşündüklerine göre İngiltere’yi usandıracak ve günün birinde İngilizler Kıbrıs’tan çekileceklerdir. Yunanlıların uzun vadeli bir politika takip ettikleri görülüyor. Bu itibarla bu defa Birleşmiş Milletlerden kendi lehlerine karar alınmamalarına bakarak Yunanlıların yenilmiş olduklarına hükmedilmemelidir. Yunanistan’ın Kıbrıs hakkındaki hesapları uzun vadelidir. ”⁴⁹

Bu sözler aslında Türk kamuoyunun hükümeti ikaz etmesinden başka bir şey değildi. Ancak Türk Hükümeti o dönemde çökmekte olan Balkan Pakti’na zarar vermesinden endişe duyduğu için her türlü harekete hassasiyet gösterip, mitinglerin yapılmaması için uyarılarda bulunuyordu.

Nihayet, Kıbrıs meselesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 24 Eylül 1954 günü 447. oturumunda görüşülmeye başlanmıştır. Bu görüşme meselenin Genel Kurul gündemine girip girmemesi konusunda olmuştur. Bu konuda ilk sözü İngiliz baş delegesi Slweyn Llyod almış ve uzun bir konuşma yaparak Birleşmiş Milletlerinin bu meseleye el atamayacağı hususunda delillerini şu şekilde sıralamıştır: ⁵⁰

1. Coğrafi bakımından Anadolu’nun bir parçası olan ve yüz bin kişilik Müslüman Türk kitlesinin de oturduğu ve tarihte hiçbir zaman Yunanistan’a ait olmamış bulunan Kıbrıs Adası, Lozan Antlaşması ile Türkiye’nin egemenliğinden İngiltere’nin egemenliği altına girmiştir. Yunanistan’ın Birleşmiş Milletler nezdinde ileri sürdüğü istek, bu egemenliğin el değiştirmesini istemektir ki, bu Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 2. maddesi 7. fıkrasına aykırı olarak bir devletin kendi

⁴⁹ Ahmet Şükrü ESMER, “ Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs “, **Yeni Ulus**, 18 Eylül 1954.

⁵⁰ F. ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s. 73-74.

içişlerine müdahale teşkil eder ve Birleşmiş Milletleri'nin de bunu yapmaya hakkı yoktur. Kaldı ki, Lozan Antlaşmasını imzalamakla Yunanistan'da Kıbrıs'ın egemenliğinin İngiltere'ye geçmesini kabul etmiştir.

2. Yunanistan, halkların kendi mukadderatını kendilerinin tayini hakkını ileri sürerken, Kıbrıs Adasına bağımsızlık verdirmek değil, bu adayı kendisine ilhak etmek istemektedir.

3. Yunanistan, milletlerin kendi mukadderatlarının kendilerinin tayini hakkını ileri sürerken sadece adadaki Rumları göz önüne almaktadır. Halbuki, adada ayrı müftü ve vakıfları ile Türkiye'de ırki ve kültürel bağlarla bağlı, adanın ekonomisinde önemli rol oynayan yüz bin kişiden mütecanis bir Türk kitlesi vardır ki, bunlar Rumların isteklerini paylaşmamaktadırlar.

4. Milletlerin kendi mukadderatlarının kendilerinin tayini prensibi mutlak bir hak olarak kabul edilecek olursa, hiçbir devletin sınırları devamlı olarak arz edemez.

5. Birleşmiş Milletlerinin bu meseleye el atması Kıbrıs'taki huzursuzluğun daha da artmasından başka bir işe yaramayacaktır.

Yunan delegesi Dışişleri Bakanı Stephanopoulos ise, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının hükümleri arasında gerçekten komplike bağlar kurmaya çalışarak Yunanistan'ın Lozan Antlaşması ile Kıbrıs üzerindeki iddialarından vazgeçmediğini, kaldı ki Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 103. maddesine göre iş bu anlaşmanın ortaya koyduğu prensipleri devletler arasında imzalanmış anlaşmalardan daha üstün durumda bulunduğunu, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının milli yetki prensibini vaz eden 2. madde ve 7. paragrafın (fıkrasının) karşısında da Birleşmiş Milletlerinin her meseleyi ele alabileceğine dair 10. maddenin bulunduğunu belirtmiştir.⁵¹

Yunan Dışişleri Bakanından sonra Türkiye baş delegesi Selim SARPER söz almış ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ve ittifak münasebetlerinin günden güne kuvvetlendiğini belirtmek suretiyle söze başlamış, meselenin esasına girmeyeceğini, yalnız Kıbrıs meselesinin

⁵¹ Fahir ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.74.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gündemine girmesine engel olan noktaları açıklamakla yetineceğini belirtmiştir. SARPER de İngiliz Baş delegesinin görüşünü paylaşarak Milli Yetki Prensibi karşısında İngiltere'nin bir iç meselesi olan Kıbrıs'taki duruma Birleşmiş Milletlerin el atamayacağını Yunan Baş delegesinin anlaşmanın 10. maddesini yanlış yorumladığını, çünkü anlaşmanın 10. ve 14. maddelerinin Veto Hakkı dolayısıyla bir meselenin Güvenlik Konseyi'nde görüşülmemesi halinde bu meseleyi Genel Kurulun ele alabilmesini sağlamak için anlaşmaya konulduğunu belirtmiştir.⁵²

Bu konuşmaların sonucunda Yunanistan, daha önceden planladığı gibi, Kıbrıs konusunu, 24 Eylül 1954 tarihinde resmen gündeme getirerek, bu sorunun Birleşmiş Milletler toplantısında 19 olumsuz, 11 çekimser oya karşın 30 oy ile gündeme aldirmayı başarmıştır.⁵³

Yunanistan'ın bu başarısı Türk kamuoyunu hareketlendirmiş ve iktidar yanlısı olarak bilinen Zafer Gazetesi'nin de Türk Hükümetinin sessiz kalışına tepki vermesine neden olmuştur:

“ Kararımız katidir. Kıbrıs Yunanistan'ın olmayacaktır. Akdeniz 'de müesseses nizamı ve huzuru bozmaya kimsenin hakkı yoktur. Yunanistan tahakkuk etmeyeceğini yüzde yüz bildiği münasebetsiz bir emel, ham bir hayal uğrunda kızıl tahrikçilerin ekmeğine tereyağı sürdüğünün farkında değil midir?

*Kıbrıs'ın Yunanistan' a ilhakı ham bir hayalden başka bir şey değildir. Kıbrıs'ı Akdeniz'de kim kaybetmiştir ki, Yunanistan bulacaktır. Siyaset adamları, istemesi kolay fakat alınması zor mevzulara el atmamalıdır çünkü, aksi halde başarılamayan hizmet ihanet olur. Sokak nümayişleri ile veyahut modası geçmiş politika entrikaları ile toprak kazanılmaz, bunun için cesaret ve yürek ister. ”*⁵⁴

⁵² Fahir ARMAOĞLU, a.g.e., s.74-75.

⁵³ **Ayın Tarihi**, sayı:250, s.180.

⁵⁴ **Zafer**, 15 Aralık 1954.

Yeni Ulus Gazetesinin başyazarı Ahmet Şükrü ESMER, Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler gündemine alınması dolayısıyla Türk Hükümetini ikaz etme gereğini hissetmiştir. 11 Ekim'deki yazısındaki, Türkiye'nin de Kıbrıs'la ilgili bir devlet olmasına rağmen ne Birleşmiş Milletlerinin müzakerelerinde ne de dünya basınında adından bahsedilmediğini, Türkiye kendi görüşünü açıkça ortaya koymadığı takdirde bir gün bir olup bitti karşısında kalabileceğini hatırlatarak şu noktaları belirtmiştir:

“ Kıbrıs meselesi, “Milli Yetki” nin sınırı içindedir. Hukuken İngiltere'nin durumu kuvvetlidir. Fakat; eğer Türkiye Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına mani olmak için yalnız İngiltere'nin haklarına güveniyorsa, çürük bir tahtaya basmış olur, böyle bir hareket iki bakımdan sağlam değildir: Birincisi İngiltere'nin milletlerarası münasebetlerde gittikçe itibardan düşmekte olan sömürgeci haklarından ibarettir. İkincisi İngiltere'nin kendisi bir gün Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk etme kararı verebilir.”⁵⁵

Birleşmiş Milletlerin Yunan başvurusunu olumlu karşılamasının bir sonucu olarak Kıbrıs konusu, bu kuruluşun 14 Aralık 1954 tarihindeki oturumunda ele alınmış, aynı gün Siyasi Komisyon'da söz alan Türkiye temsilcisi Selim SARPER, Yunanistan'ın Enosis doğrultusunda bir politika izlemesini eleştirdikten sonra, bu adanın Türkiye için taşıdığı önemi açıklamıştır.⁵⁶ Siyasi Komisyon, Yeni Zelanda'nın önerisi üzerine, 11 çekimsere karşı, 49 olumlu oy ile Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs konusundaki görüşmelere devam edilmesi yolunda bir karar almıştır.⁵⁷ Böylece Yunanistan, oyunun ilk aşamasında istediği sonuca ulaşmıştır. Bu karar üzerine Yunanistan'da binlerce öğrenci sokağa dökülmüş, gösteriler yapılmış ve olayların da çıktığı bu gösterilerde Amerika Birleşik Devletleri, İngiliz bayrakları ve Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Eisenhower'in fotoğrafları yakılmıştır. Kıbrıs'ta da, Rumlar yirmi dört saat süreyle greve

⁵⁵ Ahmet Şükrü ESMER, “ Türkiye'nin İlgisi”, **Yeni Ulus**, 11 Ekim 1954.

⁵⁶ **Ayın Tarihi**, sayı:253, Aralık, 1954,s.110-123.

⁵⁷ **Halkçı**, 15-16 Aralık 1954 ; **Zafer**, 15-16 Aralık 1954.

gitmişler ve buradaki olaylarda da bir kişi öldürülmüş on üç kişi yaralanmış ve tutuklananların sayısı iki yüzü bulmuştur.⁵⁸

14 Aralık 1954'te Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs meselesinin müzakeresine geçilir geçilmez Yeni Zelanda delegesi, Yunan karar tasarısı teklifine karşı Genel Kurulun Kıbrıs meselesini ele alamamasını derpiş eden bir karar tasarısı teklifini ileri sürmüştür. Yeni Zelanda delegesi kendi sunduğu karar tasarısının Yunanistan'ın karar tasarsından önce müzakere edilmesini istemiştir. Bu istek, Yunanistan'ın itirazı ile karşılaşmış, fakat Türkiye tarafından desteklenmiştir. Türk baş delegesi Selim SARPER, Kıbrıs meselesinin Yunanistan tarafından suni bir şekilde ortaya çıkarılmış olduğunu diğer taraftan da bu meselenin İngiltere'nin milli yetki alanının içine girdiğini belirtmiştir. Neticede Yeni Zelanda teklifi oylamaya koyulmuş, 15 aleyhte ve 16 çekimser oya karşı 28 oyla kabul edilmiştir. Böylece, Kıbrıs halkına kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi hakkının verilmesi meselesi değil, Kıbrıs meselesinin Genel Kurulca tartışılıp tartışılmaması meselesi müzakere konusu olmuştur. Aynı zamanda tarafların bu meseledeki görüşlerini açıklaması esası da kabul edilmiştir. Yeni Zelanda delegesinden sonra Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere delegeleri söz alarak Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletlerde müzakere edilmesinin sakıncaları üzerinde durmuşlardır. Enosis davasının hararetle destekleyenlerin başında Kıbrıs komünistlerin geldiğini belirten Yeni Zelanda delegesi bu meselenin Ortadoğu ve Akdeniz'deki Savunma Sistemini, NATO'yu ve aynı zamanda Britanya Milletler Topluluğu Camiasının yakından ilgilendirdiğini ve bunun bir anlaşmazlık haline getirilmesinin bütün sistemler içindeki münasebetleri etkileyebileceğini belirtmiştir. Amerika Birleşik Devletler delegesi ise, mesele ile ilgili devletlerin her zamandan fazla bir dayanışmaya ihtiyacı oldukları bir sırada Birleşmiş Milletlerinin bu meseleye el atmasını anlaşmazlığı şiddetlendireceğini söylemiştir.⁵⁹

⁵⁸ **Halkçı**, 18-20 Aralık 1954.

⁵⁹ Fahir ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.82.

Yunan delegesi Alexis Kyrov'da, 14 Aralık'taki oturumda bir konuşma yaparak yukarıdaki itirazlara cevap vermiştir. Kyrov konuşmasında:

“Kıbrıs halkına kendi mukadderatlarını tayin hakkının verilmesi İngiltere'nin Kıbrıs'tan tamamen çekilmesi olmayacaktır.İngiltere'ye Kıbrıs'ta bir takım savunma üsleri verilecektir.”

Yunan delegesi Kyrov, Kıbrıs Türkleri içinde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Yunanistan Kıbrıs'taki Türk azınlığa saygı göstermektedir. Bunlar bir azınlık olduğu için değil, fakat dost ve müttefikimiz bir millete mensup bir azınlık olduğu için saygı göstermektedir. Milletlerin kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin haklarından sadece Rumlar değil, adanın bütün sakinleri faydalanacaktır.”⁶⁰

Yunanistan delegesinden sonra Türk delegesi Selim SARPER, söz almış ve Yunanistan'ın Enosis gibi endişe verici bir politika izlemekte olduğunu belirterek tarihi, coğrafi ve ekonomik bakımdan Kıbrıs'ın Anadolu ile olan gayet sıkı bağlarından bahsetmiştir. SARPER, sözlerine Kıbrıs'ın hiçbir zaman Yunanistan'ın yönetimine girmediğini ispat ederek devam etmiştir:

“Yukarıdaki izahattan da anlaşıldığı gibi veçhiyle coğrafi ve iktisadi bakımdan Türkiye Kıbrıs'a çok yakından bağlı ve ırkı, tarihi ve ahdi sebepler dolayısıyla da Kıbrıs'ı durumu ile birinci dereceden alakalıdır. Görüldüğü gibi ne eski ne yeni devrelerde Yunanistan'a bağlı bulunmuş olmayan,toprağı coğrafi bakımdan Yunanistan'a değil Türkiye'ye merbut bulunan ırkkan ahalisinin mühim bir kısmı öztürk olan ve Türk olmayan sakinleri de Yunanlı bulunmayan bu ada hakkında Yunanistan tarafından ortaya atılan iddiaların gayet enteresan tecahülü arifane ile gösterilmek istendiği gibi basit ve tek taraflı hatta iki taraflı bir mevzuu teşkil ettiği tarafımızdan kabul olunamaz.”⁶¹

⁶⁰ Fahir ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.83.

⁶¹ **Ayin Tarihi**, Aralık 1954, s.114.

Türkiye delegesi Selim SARPER, Yunanistan'a " Milletlerin kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etmesi " yani self-determination prensibinin suistimal ettiğini ve ilhak düşüncesini gerçekleştirebilmek için kullandığını belirtmiş ve şunları söylemiştir:

*" Bütün bu meseleler o kadar karışık, o kadar muğlak bir mahiyet arz etmektedir ki, tatbikatta çok defa self- determination prensibinden faydalanması icap eden mazlum milletler yerine bu prensibin tatbikini talep etmeye hiç de hakkı olmayan bir takım fırsatçılar kaim olmaktadır. Yunanistan, milletlerin kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etmeleri prensibine istinaden Kıbrıs adası ilhak teşebbüsüne girişmekle, bu ulvi prensibin suistimali mevzuundaki kötü misallerin maatteessüf bir yensini daha vermiş oluyor."*⁶²

Selim SARPER ayrıca " İstedikleri hakikatte nedir? Meseleyi gürültüye getirerek ve demagojiye boğarak bütün makbul, hukuku düvel kaidelerini çiğneyerek, mevcut ve muteber beynelmilel muahedeleri yırtarak bir devletin hükümranlılığı altındaki bir toprak parçasını o devletin elinden alıp, hükümranlılığını başka bir devlete nakletmemiz mi , yani Birleşmiş Milletler Teşkilatının böyle bir oyuna alet olması istenmektedir ? " ⁶³ diyerek Yunanistan'ın gerçek hedeflerinin neler olduğunu ve bu hedefler doğrultusunda Birleşmiş Milletler Teşkilatını kullanmak istediğini belirtmiştir. SARPER bu açıklamalarla da yetinmemiş ve Yunanistan'ı ilhak gerekçesi olarak Kıbrıs halkının çoğunluğunun Rum olduğu iddialarına da şöyle cevap vermiştir:

" Bahsini ettiğiniz nüfus faktörü ile mütalaa edilse dahi, adadaki Rumca konuşan birkaç yüz bin kişilik grup, yirmi dört milyon Türkle birlikte nazarı dikkate alınması gerekir ki, bu taktirde bu grup ancak "insignifaiant " (önemsiz) bir ekalliyetten başka bir mahiyet arz etmez. Muhterem delege arkadaşları bu münasebetle işin diğer bir veçhesinden daha bahsetmek

⁶² **Ayın Tarihi**, Aralık 1954,s.114.

⁶³ **Ayın Tarihi**, Aralık 1954, s.114.

istiyorum. Kıbrıs'tan muhtelif sebeplerle harice çıkmış üç yüz binden fazla Türk vardır. Bunlar, bu gün Türkiye'de, Amerika'da, İngiltere'de vesair memleketlerde bulunmaktadır. Kıbrıs'ın statükosunda bir tahavvül icra edebilecek herhangi bir durumda bunların reylerinin alınması gayet tabii bir haldir. Nitekim hukuki düvelde buna emsal gösterilebilir.”⁶⁴

Yunanistan'ın diğer iddiası Kıbrıs'ın Türk egemenliğinden İngiliz egemenliğine Lozan Anlaşması ile geçmediği üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu iddiaya Selim SARPER şu cevabı vermiştir:

“ Yunan iddialarının gayet tehlikeli bir veçhesi de mevcut ve muteber beynelmilel muahedelerin tek tıfralı olarak ihlaline çığır açması ve tarafların rızası ile akdedilmiş muteber bir muahede mucibince bir devlete ait bulunan toprakların ilhakına istihdaf etmesidir. Bu iddiaları bir an için şayanı kabul telakki etmek, beynelmilel muahedelerle tanzim edilmiş bulunan milletlerarası münasebetlerin tecevüsüne, etnik mülahazalarla dünya haritasının yeniden tanzimi gibi garabetlere yol açmak demektir ki; bu keyfiyeti Birleşmiş Milletlerinin gayeleri ile hiçbir surette telifine imkan olmadığı varestei izahtır.”⁶⁵

Türk delegesi Selim SARPER, Birleşmiş Milletlerdeki konuşmasını şu sözlerle kapatmıştır:

“ Demecime nihayet vermeden evvel şu hususu da dikkati nazarınıza ehemmiyetle arz etmek isterim ki, Türkiye efkarı umumiyesi ve matbuatı Kıbrıs meselesini büyük bir hassasiyet ve heyecanla takip etmekte ve kurulan cemiyetler vasıtası ile alakasını şiddetle hissettirmektedir. Türk Hükümetinin bütün bu tazyiklere rağmen takip etmekte olduğu temkinli hareket hattı onun, mevcut ahdi vaziyete ve beynelmilel ahkama riayet hususundaki samimi arzusundan ve dostlarına vefakarlığından ileri gelmektedir. Fakat; herhangi bir sebeple ve her ne şekilde olursa olsun, günün birinde Kıbrıs'ın mukadderatı ve atisi bahis mevzuu yapılırsa, bu takdirde Türkiye'nin de işbirliği ve muvaffakiyeti

⁶⁴ **Ayın Tarihi**, Aralık 1954, s.119.

⁶⁵ **Ayın Tarihi**, Aralık 1954, s.122.

inzimam etmedikçe hiçbir hal şekli, hakka istinat ettirilmiş sayılamayacağından, binnetice devamlı da olmayacaktır.”⁶⁶

Türk delegesi Selim SARPİR, Kıbrıs meselesinin kolay kolay kapanmayacağını ve her ne olursa olsun Türkiye’siz halledilemeyeceğini, Türkiye’nin dahil olmadığı hiçbir çözüm yolunun da devamlı olmayacağını açık bir şekilde ifade etmiştir.

D- Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Konusundaki Kararı

Türk delegesi SARPİR’in konuşmasından sonra Siyasi Komisyon, Kıbrıs meselesinin görüşmelerini bir gün sonraya bırakmıştır. 15 Aralık günü toplantıda bir çok delege söz alarak konuşmuşlardır. “ Sabah oturumunda Yunan delegesi Kyrov söz alıp kısa bir konuşma yaparak SARPİR’ in bir gün önceki konuşmasında bahis konusu edilen bazı noktalara cevap vermeye çalışmıştır. Fakat; özellikle meselenin Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşmazlık olmadığını belirtmek sureti ile Türkiye’yi meseleden uzaklaştırmak istemiştir. Öğleden sonraki oturumda da Türk delegesi SARPİR, yine kısa bir konuşma ile Kyrov’ ya cevap vermiştir.”⁶⁷

15 Aralık 1954 tarihindeki öğleden sonraki oturumda Salvador ve Kolombiya delegeleri, Yeni Zelanda karar tasarısı teklifine bir ilave yapılmasını istemişlerdir. Bu teklife göre, Genel Kurul, “ Kıbrıs meselesi hakkında bir karar almanın şimdilik uygun olmaması hasebi ile “ meseleyi müzakere etmekten kaçınmalıydı. Bu teklif oya konulmuş ve 16 çekimsere karşı 44 oyla kabul edilmiştir. Teklif edilen bu ilave tasarı Kıbrıs meselesinin geleceği için kapıyı açık bıraktığından Yunanistan tarafından da kabul edilmiştir. Bundan sonra, Yeni Zelanda’nın bu değiştirilmiş karar

⁶⁶ **Ayın Tarihi**, Aralık 1954, s.12.

⁶⁷ F. ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.87.

tasarısı oya konmuş ve Siyasi Komisyon, 11 çekimsere karşı 49 oyla Kıbrıs meselesinin görüşülmesi kararı alınmıştır. ⁶⁸

Siyasi Komisyon, 15 Aralık 1954'te kabul ettiği karar tasarısı 17 Aralık Birleşmiş Milletler Genel Kurulu önüne gelmiş, Siyasi Komisyonunda gerektiği kadar tartışma yapıldığı için herhangi bir müzakere yapılmaksızın oya konmuş ve 8 çekimsere karşı 50 oyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu da, Kıbrıs meselesini şimdilik görüşmemeye karar vermiştir. ⁶⁹

Siyasi Komisyonun kararı ve bu kararı Genel Kurul tarafından da kabul edilmesi Türkiye tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış ancak Yunanistan bunu kabul etmekte biraz zorlanmış hatta Türkiye'ye bir nota vererek Selim SARPER'in konuşmalarını protesto etmiştir. ⁷⁰

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Yunanistan, Kıbrıs sorununu “ Türkiye'nin katılımı olmaksızın çözülemeyeceğini ” anlamış olmalıdır ki; Yunan Büyükelçisi Jean Kalergis, 23 Aralık 1954 tarihinde yaptığı bir konuşmada sorunun; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında görüşülmesini ve bunun için bir konferans toplanmasının önerecektir. ⁷¹ Bu arada adada silahlanmaya büyük bir hız veren Rumlar yığınak yapmaya başlayacak ve bunun üzerine İngiliz Hükümeti de gerekli tedbirler alacaktır.

a- Türk Hükümetinin Tutumu

Birleşmiş Milletlerin kararı Türkiye'de olumlu karşılandı. Hatta Başbakan Adnan MENDERES bu kararı “ Kıbrıs meselesinin kapanması ” şeklinde yorumladı. ⁷²

⁶⁸ F. ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.87.

⁶⁹ F. ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.87.

⁷⁰ **Halkçı**, 23 Aralık, 1954.

⁷¹ **Halkçı**, 24 Aralık, 1954.

⁷² Mehmet GÖNLÜBOL- Cem SAR ve Arkadaşları, **Olaylarla Türkiye Dış Politikası (1919-1973)**, 3. Baskı, Ankara, 1974, s.366.

Başbakan'ın 18 Aralık 1954'te Anadolu Ajansına vermiş olduğu demeç bu yorumunu daha açık göstermektedir:

“ Bu meselenin tamamı ile kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun hatta gölgelenmemesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor.

*Esasen, ilk günden beri itidali muhafaza etmiş ve dostluk hisleriyle ittifakımızın manevi vecibelerine riayette asla kusur etmemiş bulunan Türk Hükümeti, bu görüş ve inançla iki memleket münasebetlerinin yeni yeni inkişaflarına mahzar olması yolundaki gayretlerine samimiyet ve azimle devam edileceklerdir.”*⁷³

Adnan MENDERES' in demeci, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesini artık kapattığı anlamına gelmekle birlikte bir endişenin de başlangıcını göstermekteydi. O da Türk-Yunan münasebetlerinin gerginleşmesi ve zedelenmesiydi. Ancak bu problemin de Türkiye'nin samimi ve dostane yaklaşımıyla giderilebileceği düşüncesi hakimdi.

Türk Hükümetinin bu kati tutumu, akıllara gerçekten “Kıbrıs meselesi kapandı mı?” sorusunu getirdi. Başbakan'ın demecini bu soru doğrultusunda Forum Dergisi şöyle değerlendirdi:

Hükümetimizin bu hüsnüniyeti daha o gün ilk darbesini yemiştir. Başvekilimizin demecini verdiği aynı gün Yunan Hariciye Vekili Stefanopulos, Paris'te bir gazeteye verdiği demeçte şöyle söylemiştir: “ Bu mesele milletlerarası sahada ortaya atılmış ve dünya efkarı bu alanda bir fikir edinmiştir. Şartlar müsaade edince, bu meselenin münakaşası yeniden ele alınacaktır.Yunan Hükümeti, Kıbrıs Halkının isteği yerine gelinceye kadar bugünkü politikasına ciddiyetle devam edecektir.” Bu sarıh sözler karşısında artık bu meselenin kapanıp bittiğine hükmedilir mi?Ve biz de şuna inanıyoruz ki, bu mesele kapanmamıştır, bitmemiştir .Bu birinci maçı.Bunun daha rövanşı olacaktır. Nihai zafer veya hizmeti bunlar tayin edecektir.”

⁷³ **Ayın Tarihi**, No:253, Aralık 1954, s. 109.

Bize gelince, itiraf etmeliyiz ki, Kıbrıs'ta yüz bine yakın ırkdaşımız bulunduğunu, ancak Yunanlılar bu meseleyi ortaya attıktan sonra aklımıza getirebildik. Bu sebepten, bu son neticeyi elde edinceye kadar epey güçlük çektik. Şartlar açıkça gösteriyor ki, muhtemelen yakın bir istikbalde bu mesele yine patlak verecektir. Binaenaleyh, bu sefer olsun gafil avlanmamak için gereken tedbirleri şimdiden almaya başlamalıyız. Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın durumları ile yakından alakadar olmalıyız. Bu ırkdaşlarımızla olan her türlü münasebetlerimizi arttırıp kuvvetlendirmeliyiz. Kıbrıs Rumlarının bundan böyle taşkınlık ve tazyiklerin doğrudan doğruya ırkdaşlarımıza teveccüh edeceğinden şüphe etmeliyim. Onun için bundan sonra bu babta çıkacak meselelerde uzak akraba sıfatı ile değil fakat davacı sıfatıyla ortaya çıkmalıyız. Unutmayalım ki, Kıbrıs'la olan alakamız sadece orada ırkdaşlarımızın bulunmasından değil aynı zamanda bizatihi bu adanın memleketimizin emniyeti için arz ettiği ehemmiyet sebebiyledir.”⁷⁴

b) Kamuoyunun Tutumu

Kıbrıs meselesindeki bu gelişmeler esnasında Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Jean Kallergis'in 23 Aralık 1954'te Ankara Ajansına vermiş olduğu demeçte şunları söylemiştir:

“ Meseleyi ilgili devletlerle halletmek arzusundayız. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın katılacağı bir konferansın tarafları tatmin edecek bir hal çaresi bulacağından eminim. Böylece dost ve müttefik üç memleket arasında bir ihtilaf gibi görünen bu meselede ortadan kalkmış olacaktır. Yunanistan'da vuku bulan nümayişleri makul karşılamak lazımdır. Halkın hissiyatını izhar etmesini izam etmemek yerinde olur. Zamanla bu da unutulacaktır. İki memleket halkı neyi unutmamışlardır ki, bunu unutmasınlar. Zaten hükümetin dost memleketler aleyhindeki nümayişleri

⁷⁴ **Forum Dergisi**, “ Kıbrıs Meselesi Kapandı mı? “ 1 Ocak 1955, sayı:19, s.8.

*men etmiş bulunmaktadır.”*⁷⁵ Bu açıklamanın Yunanistan'ın resmi görüşü olup olmadığı yoruma açıktır.

Türk Hükümeti'nin olaylar karşısındaki tutumu iktidar yanlısı Zafer Gazetesi şöyle değerlendirmiştir:

*“ Yunanistan'da Kıbrıs meselesi ilk ortaya atıldığı günden beri, Türkiye hiçbir zaman temkini elden bırakmamış, bu hususta azimli kararını diplomatik yoldan yürütmek hususunda bilhassa dikkat ve itina göstermiştir. Bu bizim zaafımızdan değil, bilakis kuvvetimizden, devamıza olan inancımızdan ve milli menfaatlere olduğu kadar, dünya barışına verdiğimiz ehemmiyettedir. Burada bu noktayı tebarüz ettirmeyi insani bir vazife biliriz.”*⁷⁶

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Ömer Sami COŞAR ise yazısında şunları belirtmiştir:

*“ Eğer yarın Yunanistan 'da kışkırtılmış olan halkı, gemi aziya almış kara cüppeli papazları yola getirecek ve başkalarının topraklarına göz dikmekten vazgeçip dahili davaları halle çalışacak bir idare iş başına geçmezse, bu memleket Balkanlarda olduğu kadar Doğu Akdeniz'de de tam manasıyla bir huzursuzluk unsuru olacaktır. Her bakımdan Türk olan Kıbrıs'ı Anadolu'dan kopardığı On iki Ada gibi ele geçirmeye kalkışması, haklı olarak Türkiye'de sert tepkiler usule getirmiş Atina'nın ne biçim müttefik, ne biçim dost olduğu sorulmuştur.”*⁷⁷

Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs meselesini görüşme kararı Yunanistan'ı derinden sarsmış ve buna tepki olarak çeşitli olaylar yaşanmıştır. Bu olaylara değişik cevaplar Türk basınından gelmiştir.

“ Kıbrıs'taki Rumların Akdeniz'de bir suriş çıkartmak istemelerini tabii görmek lazımdır. Çünkü bunların yüzde altmış beşi yüzde yetmiş komünisttir. Kıbrıs'taki belediyeler komünistlerin elindedir ve Papaz Makarios da komünistlerin ele başıdır. Bunlar elbette tahrik yapacaklardır. Ama Yunanistan'ın idaresini ellerinde bulunduran devlet adamlarının akli

⁷⁵ **Halkçı (Yeni Ulus)**, 24 Aralık 1954.

⁷⁶ Mümtaz Faik FENİK, “ Bunlar Demir Perde mi, NATO'nun mu Müttefikidir “, **Zafer**, 16 Aralık 1954.

⁷⁷ Ömer Sami COŞAR, “ Daha Neler İsteyecekler?” , **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1954.

*selimi, iz'ani ne olmuştur. Sormak isteriz Yunanistan demir perdenin mi NATO'nun mu müttefikidir? Bizim bu vaziyette söyleyeceğimiz tek söz şudur: Allah ıslah etsin, etsin de Yunanlılar bir an evvel makule , dürüstte, doğruya gelsinler. Bu da her şeye rağmen yine bir dostun halisane bir temennisidir.”*⁷⁸ Diyen Zafer Gazetesi aslında Hükümetin de düşüncesini yansıtmıştır.

⁷⁸ Mümtaz Faik FENİK, “ Bunlar Demir Perde mi, NATO'nun mu Müttefikidir?”, **Zafer**, 16 Aralık 1954.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. MENDERES HÜKÜMETİNİN KIBRIS POLİTİKALARI (17 MAYIS 1954 – 9 ARALIK 1955)

A- III. Menderes Hükümeti ve Kıbrıs Konusunda Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler

1954 yılında Kıbrıs meselesinde ki gelişmelere bir bakıldığında, Yunanistan, İngiltere ile gizli görüşmeler sonucunda neticeye varmaya çalışmış ancak bu yolla bir başarıya ulaşamayacağını anlayınca meseleyi bizzat Birleşmiş Milletlere taşımıştır. Birleşmiş Milletler kararı da istediği doğrultuda gelişmeyince meseleyi, Türkiye olmadan halledemeyeceğini kabul etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'nin bu meseleye bizzat katılması İngiltere'nin 1955 Ağustosunda Londra Konferansı'na davet etmesiyle mümkün olmuştur. Ancak 1955 yılında Türk Hükümeti'nin dış politikası değerlendirildiğinde gündemin sadece Kıbrıs meselesinden ibaret olmadığı ortaya çıkmaktadır.

İngiltere'nin 1945'ten beri süregelen ve sürekli Mısır ile görüşmelerine neden olan Süveyş'ten çekilme kararı Kıbrıs'ın ehemmiyetini arttırmış ve bu noktada Türkiye'nin aktif bir politika izlemesine zemin oluşturmuştur. Türk Hükümeti Ortadoğu da, İngiltere'nin boşalan yerini doldurmak istemiş ve bu doğrultuda Orta Doğu ittifakı kurmak için faaliyete geçmiştir. Mısır başta olmak üzere diğer Orta Doğu devletleriyle irtibata geçmiş ve nabız yoklamıştır. “ Fakat; Türkiye'nin Orta Doğu devletleri nezdindeki zemin yoklaması olumlu bir sonuç vermemiş, bunun üzerine diğer devletlerin arkadan gelecekleri ümit edilerek 24 Şubat 1955 tarihinde yalnız Irak ile Bağdat Paktı imzalanmıştır.”⁷⁹ Türkiye'nin başını çektiği bu pakta Orta Doğu devletlerinin pek katılımı olmadığı gibi muhalefet bir pakt oluşturabilmek için Suriye ve Mısır'ın birbirine yaklaşması söz konusu idi. Ancak bu noktada Türkiye'ye

⁷⁹ **Ayin Tarihi**, Şubat 1955, sayı: 255 s.185.

İngiltere'nin desteği tamdı, bu gelişme elbette ki Yunanistan'ın pek hoşuna gitmemiştir. Oysa ki, “ Bütün Orta Doğu Devletlerine dayanan bir savunma sistemi kurmak isteyen Türkiye için İngiltere'yi ilk planda Bağdat Paktına alması bir hata idi. “⁸⁰

Türkiye'nin Orta Doğu'yu dostluk antlaşmasıyla birbirine bağlamaya çalışması ters tepmiş, aksine bu devletler arasında bloklaşmalara neden olmuştur. Bağdat Paktı devletlerine karşı, Mısır, Suriye, Suudi Arabistan bir birlik oluşturmuş ve bu iki blok arasında Ürdün ve Lübnan ortada kalmıştır. Türkiye'nin Orta Doğu da ki durumu bu şekilde iken, Balkan ittifakı da önemli sarsıntılar geçirmiştir. Oysa ki Adnan MENDERES 1954 yılı boyunca bu konuda çok hassas davranmış hatta bu ittifakın zedelenmemesi için Yunanistan karşıtı mitinglere izin vermemiştir. Bu paktın zedelenmesinin ilk işareti olarak Türkiye Başbakanı Adnan MENDERES'in 4-9 Mayıs 1955 tarihleri arasında yaptığı Belgrad ziyaretini göstermek mümkündür. Bu ziyaret esnasında Sovyet Rusya ile Yugoslavya arasında görüşmeler hız kazanmış ve Türk Hükümeti bu yakınlaşmadan ötürü Balkan Paktı'nın zedeleneceği kaygısına kapılmıştır.

Yugoslavya Federal İcra Konseyi Başkanı Edward Kardeji, 6 Mayıs'ta Türkiye Başbakanı şerefine verdiği yemekteki konuşmasında şunları ifade etmiştir:

“ Balkan İttifakı, dünya sulhu ufuklarının fazla karanlık görüldüğü bir zamanda teessüs etmiştir. O zamandan beri dünyada bir çok şeyler değişmiş, daha devamlı barış ihtimalleri bugün daha ziyade hakikat sahasına girmiştir. Fakat, bu Balkan İttifakının herhangi bir şekilde değerini kaybetmiş olması demek değildir. Hiçbir gayret, milletlerarası gerginliğin azalmasını sulh içinde müşterek yaşamayı ve milletlerarası anlaşma temayülünü kuvvetlendirdiği takdirde fuzuli veya külfetli sayılmamalıdır.”⁸¹

⁸⁰ F. ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s. 99.

⁸¹ **Ayın Tarihi**, Mayıs 1955, sayı:258,s: 131-132

Başbakan Adnan MENDERES'in cevabı ise şöyleydi:

“ Kanaatimizce dünyanın umumi vaziyetindeki gerginliklerin biraz gevşemeye doğru gittiğine dair olan nikbin iddialar ciddi sebeplere istinad etmekten ziyade, hisselerle hitap etmektedir. Bu bakımdan Balkan Paktımız'ı, hem Balkanlarda emniyetin tesisi, hem de emniyetimizin sıkı sıkıya bağlı bulunduğu daha geniş bölgenin selameti için çok hayırlı bir eser olarak görmekte devam ediyoruz. ”⁸²

1955 yılında Türk Hükümeti'nin dış politikası değerlendirilecek olursa ilk altı aylık dönemi, Balkan İttifakı'nı korumaya çalışmak ve Bağdat Paktını kurmakla geçmiştir. Bu süreç içerisinde Kıbrıs meselesi ikinci plana atılmış, ancak bu altı aydan sonra Kıbrıs meselesinde de yoğunluk artmıştır. Bu altı aylık dönemdeki tek önemli demeç, Dışişleri Bakanı Fuat KÖPRÜLÜ'nün T.B.M.M.'deki bütçe görüşmeleri esnasında 27 Şubat 1955'te söylemiş olduklarıdır.” Bu sene yeni bir mevzuu olarak B.M.'e Kıbrıs işinin getirildiğini biliyorsunuz. Memleketimizi pek yakından alakadar eden bu davada, dostluk ve ittifaklarımızın havasının bozmamak için azami itidal göstermekle beraber, bu işteki yakın alakamızı pek tabii olarak tebarüz ettirdik.”⁸³

1955 yılının bu ilk yarısında Türk Hükümeti dış siyasetinde Kıbrıs meselesinin önemsizliğini basının dikkatinden kaçmamış ve bu konuda gerekli uyarıları yapmışlardır. Yeni Ulus Gazetesi yazarı A. Şükrü ESMER şöyle söylemiştir:

“ Söylenenlere bakılacak olursa, Yunanistan Kıbrıs'ın ilhakından vazgeçmiş değildir. Yalnız ilhakı bir müddet sonra gerçekleştirmeyi düşünüyor. Kendisi İngiltere ile müzakereye girişmeyince, Adalı Rumlar vasıtasıyla muayyen bir müddet sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için İngiltere'den vaad koparacaktır. İngiltere'nin böyle bir kaydı kabul etmeyeceği meydandadır. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına mani olan engeller, görülebilecek zaman zarfında ortadan kalkacağı benzemiyor.

⁸² **Ayın Tarihi**, Mayıs 1955, sayı:258,s:132.

⁸³ **Ayın Tarihi**, Şubat 1955, sayı:255,s.115.

Kaldı ki, Kıbrıs hükümrانlığında değışiklik Türkiye'yi de ilgilendiren bir meseledir.”⁸⁴

B- Kıbrıs'ta Tedhiş Hareketlerinin Başlaması

Yunanistan, Kıbrıs meselesini Self-Determination maskesiyle Birleşmiş Milletlere taşımış ancak, İngiltere'nin sert tepkisiyle karşılaşmış ve büyük hayal kırıklığına uğramıştır. B.M.'nin kararı Türkiye'de sevinçle karşılanmasına rağmen Yunanistan bu hayal kırıklığının acısını çıkarmak için İngiltere ve A.B.D. aleyhtarı gösterilere başlamış, Atina'da ve Selanik'te gerçekleşen olaylara tam destek vermiştir. Kıbrıslı Rumların ise faaliyetlerini daha rahat gerçekleştirebilmeleri için EOKA (Kıbrıs Savaşçılarının Milli Teşkilatı) 'ya gerekli silah, cephane ve patlayıcı yardımını sağlamıştır. Makarios liderliğindeki bu terörist faaliyetlere parasal destek ise Rum Ortodoks Kilisesi tarafından sağlanmıştır.

1955 ilkbaharı Kıbrıs krizinde önemli bir devreyi oluşturmuştur. Zira bu tarihtedir ki, Kıbrıs'ı, bir iç sorun sayan ve bu nedenle Yunanistan dahil hiçbir ülke ile görüşmemeye kararlı olduğunu defalarca açıklayan İngiltere, Bağdat paktına karşı Arap ülkelerinin reaksiyonlarının şiddetlenmesi, Süveyş tahliyesi dolayısıyla Ortadoğu'daki durumun zayıflaması ölçüsünde Kıbrıs'ın öneminin artması, Kıbrıs'taki İngiliz üslerine yönelik terörizm faaliyetlerinin yoğunluk kazanması Kıbrıs konusunun Türk Yunan ilişkileri üzerinde olumsuz etki yapacağının anlaşılması ve nihayet Türkiye'nin Kıbrıs'ta meşru menfaatlerinin bulunduğu bilincine varmış olması gibi hususları dikkate alarak politikasında önemli değışiklikler yapabileceğinin işaretlerini vermeye başlamıştır. İlk işareti Londra Konferansı teşkil etmiştir. Kıbrıs'ın geleceğini sadece Yunanistan ile ikili planda görüşmek yerine, işe Türkiye'yi de katarak konuyu tamamen

⁸⁴ A. Şükrü ESMER, “ Kıbrıs Meselesinde Yeni Bir safha “, **Yeni Ulus**, 11 ocak 1955.

çıkmaza sokmak suretiyle öncelikle Kıbrıs'ın tamamını ve bu mümkün olmadığı takdirde bazı bölge veya bölgeleri üs şeklinde elinde tutmak İngiltere'nin Kıbrıs politikasının ana mivherini oluşturmuştur.⁸⁵

Kıbrıslı Rumlar 1955'in Nisan ayından itibaren İngiltere'ye karşı tedhiş hareketlerine başlamışlar ve resmi binalarına saldırarak yangınlar çıkarmışlardır. Bu olaylar Türk basınına yansımış ve İstanbul'daki Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin Genel Merkezi, 2 Nisanda yayınladığı beyannamede Yunanistan'ı şu şekilde uyarmıştır: "Küçük komşumuz Yunanistan'a şunu da hatırlatmak isteriz ki, şımarıklıkta ileri giden çocuklar şayet nasihatle uslanmazlarsa hakları kötüdür. Oysa ki Yunanistan Türk köteğinin de yabancıdır.⁸⁶ Gelişen olaylar Türk Hükümetini de endişelendirmiş olacak ki , Yunanistan'a bir nota vererek Atina Radyosunun kışkırtıcı yayınlarını tenkit ederek bu olayları önleyici tedbirler almasının bildirmiştir.

Aynı şekilde, İngiltere'de Nisanda Atina Radyosunun Kıbrıs'ta tedhişçiliği kışkırtan yayınlardan ötürü Yunan Hükümeti nezdinde protesto da bulunmuştur. Fakat, Yunan Dışişleri Bakanlığının bir sözcüsü 18 Nisanda verdiği bir demeçte İngiltere'nin protestosuna rağmen, Atina Radyosunun Kıbrıs'a yönelen yayınlarına devam edeceğini söylemiştir.⁸⁷ Ayrıca Makarios, Kıbrıs meselesi hakkında 22 Nisanda yaptığı basın toplantısında şunları söylemiştir:

*"İngilizler ortada Kıbrıs meselesi diye bir problemin mevcut olmadığını ısrarla iddia ediyorlar. İngilizlerin bu muannidane tavrı, Kıbrıs'ta milliyetçi gençlerin gizli bir cemiyet kurmalarına sebep olmuştur. Ve bu gençler hürriyetlerini elde etmek için adayı kana boyamaktan çekinmeyeceklerdir."*⁸⁸

Aslında Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumlar'ın isteği bu tedhiş hareketlerini artırarak Kıbrıs meselesini bir oldu bittiye getirip İngiltere'ye kabul ettirmektir. Bu doğrultuda İngiltere ile Yunanistan'ın görüştüğüne dair

⁸⁵ SiSAV, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler**, s.19

⁸⁶ **Hürriyet**, 3 Nisan 1955.

⁸⁷ **Aydın Tarihi**, Nisan 1955, sayı:257,s.165.

⁸⁸ **Aydın Tarihi**, Nisan 1955, sayı:257,s.169.

asılsız haberler çıkmış ve Türkiye buna tepki olarak Batı Trakya ve On iki Ada meselelerini ortaya atmıştır. C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK 10 Nisan'da yapılan Ankara Bahçelievler C.H.P. İlçe Kongresinde bu meseleye şöyle değinmiştir:

“Büyük bir topluluğun meskun bulunduğu Kıbrıs Adası hakkında Yunan dostlarımız nüfus çoğunluğundan bahisle bu adanın kendilerine aidiyetini ileri sürmektedirler. Eğer meseleyi bu cepheden ele almak icap ederse halen Batı Trakya'nın da bizim elimizde bulunması lazımdır.”⁸⁹

Halkçı Gazetesi yazarı A. Şükrü ESMER ise aynı konuya dair görüşlerini şöyle belirtmiştir:

“ Yunanistan, Kıbrıs Rumlarını kışkırtmaktan ve Kıbrıs'ı ilhak fikrinden vazgeçsin ve bu idaresi altında bulunan Batı Trakya ve adalardaki Türkler hakkında kötü muamelelerde bulunmaktan çekinsin. Fakat, Yunanistan'ın bunu yapacağına inanmıyoruz. Bunun içindir ki ızdırıp halinde bulunan Kıbrıslı ırkdaşlarımızın yardımına koşmalıyız. Sömürge idaresinin kendilerini koruyabileceğinden ümitlerini kesmeye başlayan Kıbrıs Türklerinin tek ümit kaynağı Türkiye'dir.”⁹⁰

Kıbrıs'ta 1955 yılının Nisan ayı İngiltere'ye karşı başlatılmış tedhiş ve terör faaliyetlerini yüzünden hareketli geçmiştir. Haziran ayına gelindiğinde ise bu faaliyetlerin sadece İngilizlere karşı olmadığı ve Türkler üzerinde yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.

1 Nisanda başlayan tedhiş hareketlerinin en nihayeti 15 Türk'ün kanını akıtmakla Kıbrıs Türklerini imha etmek hedefini güttüğünü bu suretle ortaya koymuş bulunmaktadır. İngilizlerin müsamahası yüzünden Rum tedhişçileri tarafından akıtılan bu ilk Türk kanı dolayısıyla Kıbrıs Türkleri derin bir şaşkınlık ve endişeye düşmüşlerdir. Kıbrıs Türklerin yegane siyasi partisi olan Milli Türk Birliğinin Genel Sekreteri Dr. Fazıl KÜÇÜK Türkiye Başbakanı Adnan MENDERES'e aşağıdaki telgrafı çekerek Türkiye'nin müdahale ve cezri yardımını talep etmiştir;

⁸⁹ **Hürriyet**, 11 Nisan 1955.

⁹⁰ A. Şükrü ESMER, “ Batı Trakya ve Kıbrıs “, **Halkçı**, 17 Nisan 1955.

“Yıllardan beri Kıbrıs Türkleri mahalli hükümetin müsamaha ve aczi yüzünden, iktisadi, içtimai tazyik altında tutan Rum teşekkülleri bu günden itibaren hayat haklarımıza tecavüze başlamış ve bu saate kadar 14 masum kardeşimizin kanının dökmüştür. Mahalli Hükümetin müsamaha ve aczi devam ettiğinden can ve namus emniyetimizin temini büyük devletimizin muktedir hükümetinin ve zatıalilerinin yüksek alaka ve yardımlarına tevdi etmiş bulunuyoruz.

100 bin Kıbrıs türkü sesinizi duymayı sabırsızlık içinde beklemektedirler.”⁹¹

Kıbrıslı Rumların Türklere karşı gerçekleştirdiği bu tedhiş hareketleri sonucunda C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK, basına verdiği demeçte; Hükümetin pasif politikası devam ederse Kıbrıs elden gider, Birleşmiş Milletler de bu mesele halledilmiş değil duruyor diyerek sözlerine şöyle devam etmiştir;

“Tamamile siyasi düşünceler dışında en aziz milli hislerle hükümeti harekete davet ediyoruz. Yurttaşlarımızın can ve mal emniyetini sağlamak için her yoldan ve bu arada diplomatik kanallardan ve Birleşmiş Milletlerden çok acele olarak hükümetin dinamik tedbirler almasının bekliyoruz. Türk kanı dökülürken Türk Hükümeti elbette hareketsiz kalamaz.”⁹²

Kıbrıs'ta bir Türk Polisinin ölümü ve 13 Türkün yararlanması ile neticelenen son hadiseler üzerine Kıbrıs Türktür Cemiyeti bir beyanname vermiştir;

“Kilisenin ve komünist teşekküllerin Yunanistan'daki merkezlerinden aldıklarına kani oldukları yardımlarla Kıbrıs'ta insanlık ve hürriyet düşmanı kızıl kundakçıların ve çapulcuların B.M.'e yeniden başvuracağıının ilan edildiği şu günler arafesinde caniyane tecavüzlerini ne safhaya kadar götürdükleri herkesin malumudur.

⁹¹ **Ulus**, 23 Haziran 1955.

⁹² **Ulus**, 24 Haziran 1955.

Bize Hatay'ın ilk günlerini hatırlatan bu iğrenç tecavüzler karşısında artık Türk Milletinin sabrının tükenmiş bulunduğunu bütün cihana duyurmak mevkiindeyiz. 50 bin Türk şehidinin mezarlarını koynunda saklayan Türk Kıbrıs asla ve hiçbir zaman kızıl kundakçılara barınak olmamağa kararlıdır.

Bu iğrenç tecavüzler karşısında Türk Milletinin devamı olan Kıbrıs'taki kardeşlerimizin emin olmalarını isteriz. ”⁹³

Türklere karşı tedhiş hareketlerinin artması üzerine, Türk basını Yunanistan'ı sert bir şekilde tenkit ederek şunları yazmışlardır:

“Eğer, Yunanistan iyi bir komşu, müşterek gayelere bağlı bir memleket , güvenilir bir yoldaş mevkiinde bulunsaydı bu bölgenin istikrarını korumak vazifesi ne kadar kolaylaşacak, bizimle Yunanistan arasında ne kadar verimli bir işbirliği devri açılacaktı.

Ne çare ki, Yunanistan hasis emellerin kurbanı olmuş, bu yüzden komünizm tuzağına düşmüştür. Yunanistan, gafil ve şuursuz emperyalist siyaseti yüzünden bugün Kıbrıs'ta patlayan bombaların, dökülen kanların mesuliyetini doğrudan doğruya Yunan Hükümeti taşıyor. Kıbrıs'ta Türk-Yunan , İngiliz-Yunan dostluğunun ve NATO' nun birlik ve ahengine karşı çirkin bir suikast hazırlanmasına sebep olan Yunanistan, suçludur fena bir yoldadır ve çirkin bir roldedir.”⁹⁴

Adadaki durumun böylesine kritik bir hal alması üzerine İngiltere Başbakanı Anthony Eden 30 Haziran 1955 tarihinde Avam Kamarasında yaptığı konuşmada Türkiye ve Yunanistan'a , bu sorunun çözümü için üçlü bir konferans önerisinde bulunmuştur. ⁹⁵ Bu öneri, Türkiye tarafından da olumlu karşılandı. Ancak Türkiye'nin yarattığı bu ılımlı hava sürerken, basında, Rumların Kıbrıs'ta toplu kıyım yapmaya hazırlandıkları yolunda haberler çıkmıştır. Bunun üzerine İngiliz Hükümeti Yunan Hükümetini evvelce vermiş olduğu talimatı yerine getirmemekle itham eder mahiyette

⁹³ **Ulus**, 24 Haziran 1955.

⁹⁴ A. Emin YALMAN, " Yunanistan Suçludur", **Vatan** 24 Haziran 1955.

⁹⁵ **Zafer**, 3 Temmuz 1955.

bir nota vermiştir. Yunan Hükümeti ise Atina Radyosundan İngilizleri küstahlıkla itham ettikten sonra şunları söylemiştir;

*“Bütün Yunanlılar Kıbrıs’taki kardeşlerin giriştikleri hürriyet mücadelesine kanlarını dökerek yardıma hazırdırlar. Yunanistan Kıbrıs’ın kurtulması için elinden geleni yapacaktır. İngilizlerin hiçbir protestosu bizi mukaddes yolumuzdan çeviremez. Bunu yalnız İngilizler değil , dünya da yakından öğrenecektir.”*⁹⁶

Bu sert cevap ve adadaki tedhiş hareketlerinin daha da artması üzerine İngiltere Kıbrıs’a silah ve mühimmat yollamaya başlamıştır.

C- İngiltere’nin Üçlü Görüşme İçin Türkiye’yi Londra’ya Daveti

Kıbrıslı Rumların, adada İngiliz ve Türklere karşı tedhiş hareketlerini arttırması sonucunda İngiltere Başbakanı Anthony Eden, 30 Haziran 1955 tarihinde Avam kamarasında yaptığı konuşmada Türkiye ve Yunanistan’a ; bu sorunun çözümü için üçlü bir konferans önerisinde bulunmuştur. Türk Hükümeti bu daveti 2 Temmuzda Yunanistan Hükümeti ise 8 Temmuzda kabul etmiştir. Yapılan temaslar neticesinde konferansın 29 Ağustosta Londra’da olmasına karar vermiştir.

Kıbrıs meselesinin çözümü için bir konferans fikri ve buraya Türkiye’nin de çağrılıyor olması Kıbrıs’taki Rumların tedhişçi hareketlerinin artmasına sebep olmuştur. Bu hareketler Yunanistan’ında destek verdiği basına yansması üzerine Türkiye’nin Atina Büyükelçisi Settar İLKSEL, Yunan Dışişleri Bakanı Stefanapulos’u ziyaret ederek hükümetinin Kıbrıs’la ilgili bir protesto notasını tevdi etmiştir.⁹⁷

Verilen bu bilgilere göre, bu notada Yunan Hükümeti sözünü tutmaya davet edilmekte, Kıbrıs’la ilgili tahrik ve kışkırtmaların

⁹⁶ **Ulus**, 30 Haziran 1955.

⁹⁷ **Ulus**, 12 Temmuz 1955.

durdurulması şiddetli bir dille talep edilmektedir. Ayrıca, Ortadoğu'da sükun ve huzur bozucu bir mahiyet arz eden durumdan dolayı Yunan Hükümetinin mesul olduğu da özellikle arz edilmektedir. Ayrıca Türkiye bu notasında Atina Radyosunun neşriyatında Türkiye ve Kıbrıs Türkleri aleyhine güdülen kampanyayı da şiddetle protesto etmektedir.

Londra Konferansı haberi ile beraber ortaya çıkan haberlere göre İngiltere, Kıbrıs'a muhtariyet verme niyetinde idi. Bu haberler karşısında Türk basınını da muhtemel çözüm yolları üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Ayrıca Kıbrıslı Türkler asla muhtariyet istemediklerini belirterek, ancak Rumlarla eşit hak menfaatleri garanti altına alacak bir idari sistemin kurulmasını taraftar olduklarını savunmuşlardır. Kıbrıs Milli Türk Birliğinin bir sözcüsü de bu konu hakkında şöyle söylemiştir:

“Rum ekseriyetine imtiyaz ve tavizler verecek bir anayasayı Kıbrıs Türkleri asla kabul etmeyecektir. Türkler, ancak Rumlarla müsavî hak ve menfaatleri garanti altına alacak bir idari sistemin kurulmasını istemektedirler. Ve bunun içinde sonuna kadar mücadele edeceklerdir.”⁹⁸

Londra Konferansı'na Türkiye'nin davetini ve Yunanistan'ın aşırı tepkisini değerlendiren Ulus Gazetesi yazarı Hüseyin Cahit Yalçın ise yazısında şunları demiştir,

“ Şurasını açıkça bildirmek isteriz ki Türkiye toprak kazanmak hırsıyla, emperyalist emellere kapılmak dolayısıyla bu meseleye karışmak ister değildir. Biz sadece milletlerarası hak ve adalet lüzumunun imanlı bir taraftarı sıfatıyla bu toplantıya gideceğiz. Toprak istemiyoruz. Hak ve adalet istiyoruz: İrkdaşlarımız için hayat hakkı istiyoruz. İrkdaşlarımızın ecnebi bir tabiiyet altında ezilmeden kendi mukadderatlarını kendileri idare ve tesbit hakkına malik olmalarını istiyoruz. Büyük bir ekalliyet olan Türklerin ezici bir yabancı hakimiyet altında kalmamalarını temine çalışıyoruz.”⁹⁹

⁹⁸ **Ulus**, 9 Temmuz 1955.

⁹⁹ **Ulus**, 18 Temmuz 1955.

C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK ise, Türkiye'nin Londra Konferansı'na davet edilmesini memnuniyetle karşılamış ve Adana'daki C.H.P. İl kongresinde yaptığı konuşmasında şunları söylemiştir;

*“ Bugün Kıbrıs'a en yakın mesafeden sesleniyorum. Kıbrıs, anavatanımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Bugün üç beş tahrikçi ile Kıbrıs'ın elden çıkması ihtimali de mevcuttur. Fakat hükümet kararlar verdiği takdirde Kıbrıs anavatan hudutları içerisine kısa zamanda alınabilir.”*¹⁰⁰

Türkiye'nin Londra Konferansı'na davet edilmesi Türk Hükümetini de hareketlendirmiş ve bazı değişikliklere gitmesine neden olmuştur. Bu değişikliklerden en önemlisi, 27 Temmuzda yayınlanan bir kararname ile Başbakan Yardımcısı ve Devlet bakanı Fatin Rüştü ZORLU'nun Dışişleri Bakanlığına getirilmesidir. Şüphesiz bunun da Londra Konferansı ile yakından ilgisi vardır. Fatin Rüştü ZORLU dış politikada çok daha dinamik ve enerjik bir kişiliğe sahiptir. Zorlu Dışişleri Bakanlığı sırasında zaman zaman ölçüsüz hareketlere kaçmasın rağmen Türk dış politikasına dinamizm getirmiştir.¹⁰¹

Bu dönemdeki diğer bir değişiklik ise Türkiye ve İngiltere'nin münasebetlerindeki yakınlaşma idi. Kıbrıs'taki Türk vakıflarının idaresini Türklere devreden İngiltere şüphesiz ki Londra Konferansı'ndan önce artı puan toplamak istemekteydi.

Ayrıca Kıbrıs'taki tedhişçilere karşı tepkilerini sertleştirmeye başladığı gözden kaçmamaktaydı. İngiliz Hükümeti'nin bu konudaki kararı Kıbrıs'ın resmi devlet gazetesi olan “Syprus Gazete” de şöyle neşredilmişti;

*“Bugünden itibaren tedhişçilere karşı direkt tevkif kararı yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra tedhişçilik yapanlar delilleri mevcut olup olmasına bakılmadan Genel valinin şahsi kanaati ile tevkif edilip icabında hususi mahkemelere sevk edilebilecektir.”*¹⁰²

¹⁰⁰ **Ulus**, 4 Temmuz 1955.

¹⁰¹ Fahir ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.127-128.

¹⁰² **Ulus**, 19 Temmuz 1955.

İngiltere'nin bu sert tepkisi üzerine Yunanistan Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlerin gündemine getireceklerini açıklamışlardır. Yunanistan'ın bugün B.M. 'deki Baş delegesi vasıtası ile Kıbrıs'ın kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi hususunda yaptığı müracaat üzerine Hariciye Vekili Stefanapulos bir beyanat vermiştir: Yunanistan'ın yapmış olduğu müracaatını müspet neticeler vereceğine emin olduğunu Kıbrıs meselesinin bu beynelmilel teşekkülde hal olmasa dahi hakkın muhakkak galebe çalacağını söylemiştir.

Stefanapulos önümüzdeki ay Türkiye, İngiltere, Yunanistan arasında yapılacak Kıbrıs meselesinin halline memleketinin bel bağlamadığını sözlerine ilave etmiştir.”¹⁰³

Yunanistan'ın açıklamaları ve Kıbrıslı Rumlara tam desteği onların hareketlerinin artmasına neden olmuş hatta 28 Ağustosta Kıbrıs'ta Türklere karşı bir katliam yapacakları basına sızmıştır. Bunun üzerine Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl KÜÇÜK, 13 Ağustos 1955 tarihinde “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” Genel Başkanı Hikmet BİL'e yazdığı mektupta şunları belirterek yardım talebinde bulunmuştur;

“Sizden ricam, erken bir zaman vaziyetten bütün şubeleri haberdar ederek harekete geçmelerini temin etmenizdir. Bana öyle geliyor ki, Anavatan'daki mitinglerin büyük faydası olacaktır. Çünkü bunlar 28 Ağustosta umumi bir toplantı yapacaklar, ya o gün veya üçler toplantısı bittikten sonra bize saldırmak isteyeceklerdir. Malum, onlar silahlı biz de ise hiçbir şey yok.” ¹⁰⁴

Kıbrıs Rumlarının İngilizlere ve Türklere karşı giriştikleri tedhiş hareketlerinin şiddetlenmesi üzerine Türk Hükümeti ilk tepkisini Başbakan MENDERES'İN 24 Ağustos Nutku ile göstermiştir. Türk Hükümeti Kıbrıs meselesi karşısındaki pasif ve hareketsiz durumunu artık bırakıyor ve meselenin üzerine eğilmeye başlıyordu. Başbakanın nutku ile Türk Hükümeti ve kamuoyunun davranışları ve tutumları arasındaki mesafede

¹⁰³ **Ulus**, 26 Temmuz 1955.

¹⁰⁴ **Ayın Tarihi**, Şubat 1956, sayı.267, s.241.

kalkmaya başlamıştır. ¹⁰⁵ Türk Hükümeti'nin davranışlarındaki bu değişikliğin nedenleri, artık İngiltere'nin bizzat bu konuda Türkiye'yi muhatap kabul etmesi ve Londra Konferansına davet etmesi, ayrıca bu davete Türk kamuoyunun büyük bir sevinç duymasının sonucunda oluşan baskıdır. Bu baskıyla beraber Yunanistan'ın Türk Hükümetine karşı kamuoyu oluşturmak istemesi de tavırlarındaki kesinleşmenin bir başka nedenidir.

D- Başbakan Adnan Menderes'in 24 Ağustos Nutku

Yunanistan'ın, İngiltere ve Türkiye tarafından defalarca uyarılmasına rağmen Kıbrıs'ı ilhak peşinde koşması ve bu emelini gerçekleştirmek için de Kıbrıslı Rumların tedhiş hareketlerine destek vermesi, Türk Hükümetinin Kıbrıs politikasının netlik kazanmasına neden olmuştur. Ayrıca basında 28 Ağustos 1955 tarihinde Kıbrıslı Türklerin toptan imha edileceği yolunda çıkan söylentiler, Londra Konferansı öncesinde Türk Hükümetinin bu konuda bir açıklama yapmasını gerektirmiştir. Başbakan Adnan MENDERES 24 Ağustos 1955 tarihinde gazetelere verdiği demecinde çok sert bir dil kullanarak Yunanistan'ı suçlamış ve bu konudaki Türk Hükümetinin politikasının ne olacağını açıklamıştır.

Başbakan Adnan MENDERES 24 Ağustosta Kıbrıs meselesinin son derece önemli gelişmelerinden birini teşkil eden nutkunun vermiştir. Başbakan Adnan MENDERES bu nutku İstanbul Limanı Lokantasında, Londra Konferansı öncesinde bu konferansa katılacak Türk delegelerinin, bazı bakan ve milletvekilleri ve Ankara, İstanbul ve İzmir'de yayınlanan gazete sahibi ve başyazarlarının katıldığı akşam yemeğinde vermiştir. Başbakan Adnan MENDERES Nutkuna başlar başlamaz Türk Hükümetinin Kıbrıs meselesinde Yunanistan ile her zaman dostane ilişkiler

¹⁰⁵ Fahir ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.118.

içerisinde bulunmak istediğini ama buna sekte vuran tarafın Yunanistan olduğunu ima ederek sözlerine başlamıştır;

“ Kıbrıs meselesinde Türk Hükümetinin ne derecede soğukkanlı ve ihtiyatlı hareket etmiş olduğunu ve Türk Hükümetinin hatta Türk Milletinin Kıbrıs meselesinde Türk-Yunan dostluğuna ne derecelerde ehemmiyet atfeylemiş bulunduğunu burada ayrıca belirtmek suretiyle izah ve tekrara hacet yoktur sanırım.Kıbrıs meselesi ortaya çıkalı beri dünya kadar söz söylendi, bir çok gürültü yapıldı.Bugüne kadar mesul hükümet reisi olarak benim söylediklerim birkaç cümleyi geçmez. Bu meselede bu dereceye kadar soğukkanlılığımızı muhafaza etmekle Türk-Yunan dostluğuna atfeylediğimiz ehemmiyet ve kıymetin delillerini vermiş bulunuyoruz. Hatta diyebilirim ki ,bu beyanatı Yunanlı dost ve müttefiklerimizi esaslı bir hatadan tahzir maksadıyla yapmaktayım.

Fakat şurasını da katiyetle ifade edeyim ki, bu memleketin, Kıbrıs statükosundan bugün için hatta yarın için memleket aleyhine olabilecek bir değişikliğe katiyen tahammülü yoktur. ”¹⁰⁶

Diyerek, belki de şimdiye kadar Kıbrıs konusunda ve Yunanistan'a karşı ilk kez bu kadar sert bir üslup kullandı. Bununla da yetinmeyip,Yunanistan'ın Kıbrıs'ta nüfus çoğunluğuna dayanarak adaya self-determinasyon ilkesini uygulama çalışmalarına da şu cevabı vermişti:

“Ben bu konuşmamda hukuki prensiplerin, siyasi teamül ve hakikatlerin ve nihayet dünya coğrafyasının göstermekte olduğu manzaraların manalarını izaha çalışacağım. Bunlar üzerinde yarın Londra'ya hareket edecek olan heyetimiz, Hükümetimizin nokta-i nazarını ve memleketimizin görüş ve düşüncesünü layıkıyla ve salahiyetle teşrih ve ifade edecektir. Ben yalnız şu kadarını söyleyeyim ki , nüfus ekseriyetine herhangi bir bölgenin kaderinin tayin edilmesi prensibi bu dünyada hak bölgesine parçalı olarak tatbik yeri bulmuş değildir. Bir vatan, terzinin önündeki kumaş parçası gibi neresinden istenirse kesilebilir bir meta değildir. O, esas itibariyle teknik hakikatlere dayanmakla beraber ;

¹⁰⁶ **Ayın Tarihi**, Ağustos 1955, sayı:261,s.170-173-**Ulus**, 26 Ağustos 1955.

coğrafi,siyasi,iktisadi ve askeri bir bütün teşkil etmek bakımından türlü amillerin tesiri altında tarihi hadiselerin gösterdiği istikamette hudutları çizilen bir coğrafya parçasıdır.”¹⁰⁷

Başbakan Adnan MENDERES basında çıkan 28 Ağustos katliamına değinerek, Türk Hükümetinin de Kıbrıslı Türklerin büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu resmen kabul ettiğini ve bizzat bu haberler karşısında endişe duyduğunu söylemiştir;

“Kıbrıs meselesinde tahrikçilerin takındıkları tavır vaziyetle söylenen sözler bizleri haklı endişelere sevk etmiş bulunuyor. Bu endişelerin bir kısmı istikbale muzaf olmakla beraber, bugünden yarına vahim hadiselerin cereyan edebileceğine dair ortada dolaşan sözler endişelerimizin kaynağını teşkil etmektedir. Hiç ihtimal vermek istemiyoruz ve böyle olabileceğine imkan da göremiyoruz fakat, 28 Ağustosun Kıbrıs'taki ırkdaşlarımız için bir katliam günü olacağını terörist bir eda ile mütemadiyen ilan edip durmaktadırlar. Hareket ani olabilir. Mahalli Hükümet hazırlıksız bulunabilir. Oradaki halkımız son derecelere kadar tahrik edilmiş ve silahlandırılmış bir ekseriyet karşısında masum, hareketsiz ve silahsız bulunabilir. Fakat, bu hiçbir zaman onların bir an için dahi müdafaasız kalacakları manasını tazammum etmez. Bu bakımdan büyük bir endişe ve heyecan içinde bulunan ırkdaşlarımızı tatmin etmek ve müsterih kılmak isteriz.”¹⁰⁸

Ayrıca Kıbrıslı Rumların gayri resmi yollara başvurarak siyasi bir kimlik kazanma gayesinde olduklarına değinerek ve onların bu cesaretini Yunanistan'dan aldığını belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir;

“Memleketimizin sükunetini bugüne kadar muhafaza etmiş olması diğer taraftan tahrikçilerin velveleyi ayuka çıkarmış bulunması, meselenin halli üzerinde hiçbir tesir icra etmez.Bugüne kadar olanları , biz, sadece bir hevesten ve iç politikalarında prestij kazanmak davasından ibaret telaki edegeldik. Yalnız şu da var ki, tahrikçiler tarafından aylardan beri devam

¹⁰⁷ **Ayin Tarihi**, Ağustos 1955, sayı:261,s.170-173-**Ulus**, 26 Ağustos 1955.

¹⁰⁸ **Ayin Tarihi**, Ağustos 1955, sayı:261,s.170-173-**Ulus**, 26 Ağustos 1955.

edip gelen tazyiklerin bir hükümetin makul politikası ve bunun beynelmilel planda sağlayacağı itibar üzerinde asla müessir olamayacağı pek âlâ hatıra gelmesi lazım gelen bir husus iken, bu ne biçim hükümettir ki, bir kasaba papazına devlet muamelesi yapacak kadar eğilip bükülmektedir.”¹⁰⁹

Başbakan Adnan MENDERES, nutkunun sonunda Londra Konferansında Türk delegesinin savunacağı Kıbrıs'ta statükonun korunması görüşünü de açıklayarak şunları söylemiştir;

“Şurasının herkesçe açık olarak bilinmesi lazım ki, Türkiye sahillerinim büyük bir kısmı başka bir devlete ait olan tarassut ve tehdit palangalarıyla muhat bulunuyor. Bu Kıbrıs sahası bugün salim görünüyor.

Bu bakımdan, Kıbrıs Anadolu'nun bir devamından ibarettir ve onun emniyetinin esas noktalarından birisidir. Bu itibarla onun bugünkü durumunda bir tebeddül bahis mevzuu olursa, bunun teknik esaslara değil, çok daha mühim ve esaslı olan diğer hakikatlere ve mesnetlere göre halledilmesi ve Türkiye'ye raci olması lazım gelir. Londra'ya gidecek heyetimiz, statükonun muhafazasını asgari şart olarak müdafaa edecektir. Statükonun muhafazası her türlü ihtilafları men edecek bir haldir.”¹¹⁰

Başbakan MENDERES'in bu nutuktan amacı Londra'ya giden Türk delegesinin görevini kolaylaştırmak ve gerek Hükümetin gerek kamuoyunun kendisini desteklediğini ilgili taraflara anlatmak olmuştur. Bununla beraber, 24 Ağustos Nutkunun kamuoyu tarafından desteklenmesinin sebebi, meseleye hal çaresi olarak attığı görüş değil, fakat, Türk Hükümetinin de bu meselede sesini yükseltmesi ve özellikle şimdiye kadar daima aşağıdan almış olduğu Yunanistan'a karşı sert bir çıkış yapmış olmasıydı. Şüphesiz Kıbrıs'ta statükonun korunmasının bütün Türk Milleti istiyordu. Fakat bu statüko bozulduğu zaman adanın bir bütün

¹⁰⁹ **Ayin Tarihi**, Ağustos 1955, sayı:261,s.170-173-**Ulus**, 26 Ağustos 1955.

¹¹⁰ **Ayin Tarihi**, Ağustos 1955, sayı:261,s.170-173-**Ulus**, 26 Ağustos 1955.

olarak Türkiye' ye geçmesi realist bir görüş olarak kamuoyunun bütün çevrelerince benimsenmiş değildir.¹¹¹

24 Ağustos Nutku, Kıbrıs meselesinin başından beri ilk defa olarak Hükümet ile kamuoyunun tutumu arasında bir bütünlük sağlaması açısından önemlidir. Başbakan MENDERES'in Nutku, kamuoyunun büyük bir kesimince tasvip ve destek görmüştür.

Ulus Gazetesi Yazarı Ahmet Şükrü ESMER, Başbakanın nutkunu samimi ve içten bulmuş ancak gecikmiş bir politika olarak değerlendirerek *"Eğer resmi Türk görüşü daha önce bildirilmiş olsaydı Yunanistan bu konuda bu derece ileri gitmez miydi?"*¹¹² sualini sormuştur. Ayrıca Başbakanın Nutkunda Yunanistan'a karşı dostça davrandığını buna rağmen üslup olarak sert olduğunu belirterek *" Bu sözler Yunanlı komşularımıza, "dost acı söyler " atasözündeki manayı hatırlatmalıdır."*¹¹³ demiştir.

İktidarın basın organı Zafer Gazetesi de Başbakanın Nutku için şu yorumu yapmıştır:

*"İş bu suretle anlaşıldı ki, Kıbrıs'a dair beyanat, bütün bir tarihi münasebetsizlikler ve anlaşmazlıklar geleneğinin tavsiyesi gayesini güden olgun bir tarihi görüşün Türkiye adına ifadesinden kuvvet almaktadır. Yunanlılar bunu anlarlar mı? Bilmiyoruz, fakat kararlı Türk Milletinin temkinli ve olgun kararı ve görüşü bu olduğunu sanmıyoruz. Ve bütün bunlardan sonra da şurasının belirtmek yerinde olur ki, Kıbrıs elbette ki her parçası gibi Anadolu'dan anlayış ve himaye görecektir."*¹¹⁴

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Ömer Sami Coşar da 24 Ağustos Nutkunun yurttan birleştirici özelliğine dikkat çekerek şunları yazmıştır;

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kıbrıs Konferansı arefesinde resmi görüşünü açıklamış, bu adanın Yunanistan'a verilmesine katiben razı olmayacağını, ancak Türkiye ile birleşebileceğini ilan etmiştir. Bunun

¹¹¹ Fahir ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.134.

¹¹² **Ulus**, 28 Ağustos 1955.

¹¹³ Ahmet Şükrü ESMER, "Başbakanın Kıbrıs Demeci", **Ulus**, 28 Ağustos 1955.

¹¹⁴ **Zafer**, "Kıbrıs Davasında Türkiye Kararlıdır ", 25 Ağustos 1955.

üzerine bir müddetten beri devam edegelen dahili mevzular etrafındaki tartışmalara derhal son verilmiş, iktidar, muhalefet , efkarı umumiye yekpare bir vücut halinde Atina'nın yayılma arzuları karşısında dikilivermiştir.”¹¹⁵

Londra Konferansı öncesinde Türk kamuoyunun, Kıbrıs meselesinde tam desteğini almak isteyen Türk Hükümeti, bunu başbakan Adnan MENDERES'in verdiği 24 Ağustos Nutkuyla gerçekleştirebilmiştir. Gerçekten de bu nutuk bütün memlekette bir dayanışma ve birlik ruhu yaratmış ve belki de ilk defa Kıbrıs konusunda kamuoyu hükümete tam destek vermiştir.

a) 24 Ağustos Nutkunun Muhalefetteki Etkisi

C.H.P. Genel Başbakanı İsmet İNÖNÜ, Kıbrıs'taki Türklerin can ve mallarını tehlikeden korumak için bu konuda Hükümetle beraber olduğunu belirterek şunları söylemiştir:

Kıbrıs davası üzerinde Hükümet, bize ciddi bir vazife göstermektedir. Kıbrıs'taki kardeşlerimizin yakın günlerde umumi bir tecavüz tehlikesi karşısından resmen bahsedilmiştir. Bütün vatandaşların alakasının bu vahim haber üzerinde toplanması lazımdır. Kıbrıs'ta kardeşlerimizin can ve mallarını tehlikeden korumak için Hükümetin alacağı bütün tedbirlerde beraberiz. Kıbrıs Konferansında haklarımızı korumak ve kurtarmak yolunda Hükümeti bütün gayretlerinde destekleriz. Kıbrıs Konferansını şekil ve neticesi belli oluncaya kadar, muhalif parti olarak dikkatimizi bu konu mevzuunda toplayacağız. Dış politikamız Kıbrıs ile meşgul olacağı bugünlerde iç politikamızın havasını da Kıbrıs ile dolu olduğunu dünyaya göstermek vazifemizdir.”¹¹⁶

¹¹⁵ Ömer Sami COŞAR, “ İşte Biz, İşte Onlar ”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1955.

¹¹⁶ **Ulus**, 26 Ağustos 1955.

C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK ise Erzurum seyahatinden dönerken uçakta basın toplantısı yapmış ve Kıbrıs konusunda Türk Hükümetiyle beraber olduğunu belirtmiş ve ayrıca 28 Ağustos'u katliam günü ilan edenlere 33 sene evvelki 30 Ağustos'u hatırlatarak şu cevabı vermiştir;

“Vatanın sınır bölgesinden gelirken vatan semalarında ifade edelim ki, Kıbrıslı ırkdaşlarımız yalnız değildirler. Bütün Türkler kendileriyle pek yakından ilgilidir. Türk Milleti Kıbrıs içinde hassas olmakla beraber birliktir. 28 Ağustosun katliam günü ilan edenlere 33 sene evvelki 30 Ağustos'u hatırlatırız.

İktidar başkanı ilk defa bu mevzuda cesur konuştu. Kendisiyle beraberiz. Çok memnun olduk, ancak; çok geç oldu. Çok isteriz ki iç politika düşünceleri bu azimli tutumu geciktirmiş olmasın. İktidar bu işi zamanında sıkı tutmuş olsaydı, bugünkü kritik durum meydana gelmezdi. Temenni ederiz ki, Londra Konferansında azimli ve cesaretle hareket eder; bu gecikmeyi telafi ederiz. Biz ilk günden beri Kıbrıs meselesi üzerinde muhalefet olarak yakın ilgi ve hassasiyetimizi belirttik.

Türk-Yunan dostluğuna kıymet veririz. Kıbrıs meselesi bu dostluğu bozarsa, mesuliyet bizim değildir. Yunanistan bu konuda yanlış yoldadır, teenni tavsiye ederiz. Benzer meseleler çıkartmak istemiyoruz. Batı Trakya'yı ele almıyoruz. Adalar üzerinde hiç durmuyoruz. Yunanlı dostlarımıza halisane bir tavsiyede bulunalım. Türk aslanlarının kılına dokunma, Dumlupınar'ı İnönü'yü hatırla.”¹¹⁷

C.M.P. Genel Başkanı Osman BÖLÜKBAŞI Başbakan MENDERES' in nutkunu henüz söylemediği saatlerde C.M.P. Edirne Kongresinde yaptığı bir konuşmasında Kıbrıs meselesine de değinmiştir. BÖLÜKBAŞI, “Türk Milletinin istikbaline göz dikenler karşısında parti ihtilaflarının bir tarafa bırakılarak dış politikada birlik içinde olunması” gerektiğini belirterek şöyle demiştir:

¹¹⁷ **Ulus**, 27 Ağustos 1955; **Hürriyet**, 27 Ağustos 1955.

“Kıbrıs, iki bakımdan bizi alakadar etmektedir. Birincisi, orada yaşayan yüz bin Türkün hayatı bakımından , ikincisi de Kıbrıs'ın vatanın bir parçası oluşu bakımından hükümetin bu mevzuda daha enerjik olmasını istiyoruz.”¹¹⁸

Osman BÖLÜKBAŞI Hükümetin Kıbrıs politikasının, Başbakanın ağzından ifade edilmesinden önce muhalefet partilerinin fikirlerinin alınmasını ve tecrübeli muhalefet liderlerinin de aynı şekilde fikrine müracaat edilmesini temenni ederken iç politikanın hiçbir zaman vatani mevzulara gölge düşürmeyeceğini belirterek şöyle devam etmiştir;

“Kıbrıs meselesi hakkında ve oradaki kardeşlerimizi tehdit eden yakın tehlike hakkında hükümetimizin bütün gazetelerde okuduğumuz çoktan beri beklediğimiz enerjik beyanatını büyük bir memnuniyetle karşıladık. Bir kere daha belirtmek isteriz ki, vatani ve milli mevzulardaki hassasiyetimizi iç politika asla külleyemez.”¹¹⁹

C.M.P Genel Başkanı Osman BÖLÜKBAŞI, 26 Ağustosta Bandırma İlçe Kongresi'ndeki konuşmasında Kıbrıs meselesinden tekrar söz açarak bu meselede muhalefet ile iktidarın bu konudaki görüş birliğinden duyduğu memnuniyeti şu sözlerle belirtmiştir:

“Muhalefet ve iktidar evini tehlikede gören iki kardeş gibi birleşmiş ve dünyanın karşısına tek vücut olarak çıkmıştır. Bu suretle milli ve vatani meselelerde daime mütenasit hareket edeceklerinin bir örneğini vermişlerdir. Milli ve vatani mevzularda muhalefetin hassasiyetini ve daima iktidarı destekleyeceklerini Sayın MENDERES şüphesiz herkesten iyi bilecek mevkidedir.”¹²⁰

Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Başkanı Hikmet BİL Başkanının beyanatının yurtta ve Kıbrıs'ta uyandırdığı ferahlığa işaret ederek demiştir ki;

“Beyanata muhalefet liderlerimizin de fikir beraberliği göstermeleri sevinç huzur ve imanımızı bir kat daha arttırmıştır. Milli davaya bu kadar

¹¹⁸ **Hürriyet**, 25 Ağustos 1955.

¹¹⁹ **Ulus**, 26 Ağustos 1955; **Hürriyet**, 26 Ağustos 1955.

¹²⁰ **Hürriyet**, 27 Ağustos 1955.

içten inanan bir milletin bir güzel Kıbrıs'ın şanlı sancağını dikeceğine şüphe yoktur."¹²¹

Başbakan Menderes'in 24 Ağustos Nutku muhalefet partileri tarafından da tasvip ve destek bulmuştur. O dönem gazetelerinden ; Dünya, muhalefet Hükümeti destekliyor; Yeni Sabah, Muhalefet Kıbrıs işinde Hükümeti destekliyor; Vatan, Kıbrıs meselesinde milli birlik tamdır; Milliyet, Muhalefet Kıbrıs davasında Hükümetle birleşiyor, şeklinde manşetten vererek bu konuda milli birliğin oluştuğunu belirtmişlerdir.

E- Londra Konferansı

Yunanistan Kıbrıs meselesini 1954 yılında Self-Determinasyon isteğiyle Birleşmiş Milletlere taşımış ancak istediği başarıyı elde edememiş ve bunun sonucunda Ada da Türkiye ve İngiltere'ye karşı tedhiş hareketleri başlatmıştır. Bunun üzerine İngiltere Adada askeri önlemler alırken, siyasi uzlaşma yolları da aramıştır. Ve ilgili devletler olarak Türkiye ile Yunanistan'ın katılacağı bir konferans tertiplemiştir. Bu karar İngiltere Başbakanı A. EDEN tarafından 30 Haziran 1955 tarihinde Avam Kamarasında açıklanmıştır.¹²² Bu konferansın tam olarak konusu belirlenmemekle birlikte ana başlıkların, Doğu Akdeniz güvenliği ve Kıbrıs olacağı ortadadır. Bu davet Türkiye ile Yunanistan tarafından kabul edilmiş olsa da, Türkiye ile aynı konferansa davet edilmiş olmak Yunanistan'ı rahatsız etmekte ve sadece muhatap olarak İngiltere'yi görmektedir. Rahatsızlığın bir diğer gerekçesi ise Kıbrıslı Rumların konferansa davet edilmemiş olmasıdır.

Türkiye'nin Kıbrıs meselesiyle ilgili görüşü ise Londra Konferansı öncesinde çok açık bir şekilde Başbakan Adnan MENDERES'in 24 Ağustos Nutkuyla ilan edilmiştir. Türk Hükümetinin görüşü; Kıbrıs'ta İngiliz

¹²¹ **Ulus**, 26 Ağustos 1955.

¹²² **Zafer**, 3 Temmuz 1955.

yönetiminin devamı, ancak bu değişecek olursa Kıbrıs'ın yönetiminin Türkiye'ye iade edilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu görüşleri konferansa gidecek olan Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU da basına verdiği demeçlerde onaylamıştır.

Türk Dışişleri Bakanı 26 Ağustosta Londra Havaalanında verdiği demeçte bu konferansa davet edilmekten dolayı memnuniyetinden bahsettikten sonra, 28 Ağustosta Kıbrıs'ta bir Türk katliamı yapılacağı söylentilerine değinerek, böyle bir olay gerçekleşirse Türk Hükümetinin sessiz kalmayacağını ve sert tedbirler alacağını belirtmiştir;

“Türkiye Hükümeti efkârı umumiyesi Kıbrıs Adası hususunda tatmin ve temin edilmek istenmektedir. Türkiye her zaman olduğu gibi ahdi vecibelerini ve imzaladığı beynelmilel muvavelat hükümlerine tamamen sadıktır. Fakat, mukavelelerin değişmesi icap ederse bu hususta kendisini sadece alakalılardan biri değil, fakat başlıca alakalı adletmektedir. Bu beyanatı yaparken, eğer halen Kıbrıs'ta cereyan etmekte olan kanlı hadiselerden ve İngiliz tebaası Türk ırkdaşlarımın can ve malları hususunda maruz kaldıkları tehditlerden bahsetmezsem, vazifemi yapamamış olurum. Türk efkârı umumiyesi bütün bu vakalarla çok yakından alakalıdır. Ve bu mezalim karşısında Türk efkârı umumiyesinin ve Hükümetinin ilgisiz kalacağını düşünmek çok hatalıdır. Bu bakımdan dünya efkârı umumiyesince Başvekilimizin yaptığı açık ikaza ne kadar dikkat edilse azdır.”¹²³

Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU, Londra Konferansı'ndan bir gün önce Türkiye'nin Kıbrıs ile olan alakasını şu sözleri ile açıklamıştır:

“Türkiye Hükümeti girdiği ittifaka ve dostluk bağlarına sadık kalarak kalarak bu mevzuda sükutu muhafaza etmiş açık tahlik ve tahriklerde bulunmaktan kaçınmış, bununla beraber bu davadaki azimli kararını alakalı devletlere normal siyasi kanallardan bildirmiş ve tezini Birleşmiş Milletlerde müdafaa etmiştir. Teessüf olunur ki Türkiye Hükümeti'nin asıl

¹²³ **Ulus**, 27 Ağustos 1955; **Zafer**, 27 Ağustos 1955.

sükutu bazı çevrelerde Kıbrıs mevzuunda Türkiye'nin alakasız kaldığı yolunda tefsir edilmiştir. Bu meseleyi tahrik edenlerin zamanla faaliyetlerini arttırdıklarını teessürle gördük. Bu vaziyet Türkiye Hükümetini adada yerleşmiş Türklerin can ve mal emniyetlerinden haklı olarak endişeye düşürmüştür.

Türkiye Lozan Muahedesinin imzasına kadar üç buçuk asır Kıbrıs adası üzerinde hükümranlılığını muhafaza etmiş ve bu muahedenin imzasından sonra antlaşmalardan doğan vecibelerine sadakat prensibinden hareket ederek adadaki hükümranlılığına son vermiştir. Türkiye Lozan Muahedesini ahkamına müstenit statükonun devamını arzu etmektedir. Fakat Kıbrıs'ın statükosunda herhangi bir değişiklik vukua gelecekse Türkiye, kendisi için tarihi ve coğrafi sebeplerden olduğu kadar askeri emniyet noktai nazarından ötürü de hayati bir ehemmiyeti haiz bulunan bu adadaki hükümranlılığın Türkiye'ye iadesinin zaruri olduğuna inanmaktadır. ”¹²⁴

Londra Konferansı'nda resmi Türk tezi, Konferansın 1 Eylül tarihindeki oturumunda ortaya atılmıştır, bu açıklamaya Türk basının desteği tam olmuştur.

Zafer Gazetesi de, Kıbrıs meselesinde Türkiye'de bütün kamuoyunu birlik içinde olduğunu açıklayarak şöyle yazmıştır;

“Kıbrıs davası karşısında vatandaş ile hükümet tarafından gösterilen şuurlu hassasiyetin iç politikada çekişmeleri üzerinde ani bir tesiri olmuştur. Hava birdenbire durulmuş, memleket huzura kavuşmuştur. Ve Türkiye'yi parçalara bölünmüş, dahilen zayıf bir vaziyette telakki edenler, bu fikirlerini şimdi tahsis etmek zorundadırlar. Demek ki, memleketimizin yeni bünyesi, eski imparatorluğundaki gibi üzerinde oyunlar oynanmasına yahut yağma hesapları yapılmasına müsait köhne bir yapı değildir.”¹²⁵

¹²⁴ **Ulus**, 28 Ağustos 1955.

¹²⁵ “ Sonra ve Ötesi “ , **Zafer**, 31 Ağustos 1955.

Ulus Gazetesinde de Ahmet Şükrü ESMER'in yayınlanan başyazısında Kıbrıs davasında Türk Milletinin birlik ve dayanışmasına işaret ederek, Kıbrıs meselesini, Türk – Yunan münasebetlerinin tarihini değerlendirerek açıklamış ve Yunanistan'ın isteklerinin Lozan Antlaşmasına aykırı olduğunu belirtmiştir.¹²⁶

Yeni İstanbul Gazetesinde de M. NERMİ'nin yayınlanan başyazısında, Londra Konferansının 29 Ağustos oturumunda İngiltere'nin ortaya attığı her üç devletin de Kıbrıslı hakların nazarı itibara alan bir muhtariyet rejimi uygulaması fikrini ve teklifini, Lozan Antlaşmasına aykırı bularak şunları yazmıştır;

“Bir zamanlar olduğu gibi, milli davalarımızın pamuk ipliğine bağlanması ile yetinemeyiz. Hayal uğrunda hiçbir politika gerçekliğini feda etmek niyetinde değiliz. Lozan Antlaşmasının İngiltere ile Yunanistan tarafından bozulması, yepyeni bir hukuk durumu yaratmıştır. Biz bunu T.B.M.M. toplanır toplanmaz kanunlaştırmak zorundayız. Bundan böyle Kıbrıs doğrudan doğruya Türk vatanının ayrılmaz bir parçasıdır. Yunan gönüllerini almak için İngiltere'nin her kolaylık bize karşı girişilmiş bir hareket sayılır.”¹²⁷

a) İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin Siyasi Görüşleri

Londra Konferansının 30 Ağustostaki oturumunda sadece İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Mac Millan konuşmuştur. Mac Millan konuşmasında bu konferansın resmi bir konferans olmadığını sadece aralarında Kıbrıs'tan dolayı meydana çıkmış görüş ayrılıklarını en samimi bir şekilde uzlaştırmaları ve yapıcı bir formül bulmak için tertiplendiğini söylemiştir. İngiltere'nin Kıbrıs'la olan bağlarının tarihçesini ve mahiyetini belirtmiştir. İngiltere'nin 1878'te Kıbrıs'a ayak basarken Doğu Akdeniz'in

¹²⁶ A. Şükrü ESMER, “Başbakanın Kıbrıs Demeci”, **Ulus**, 28 Ağustos 1955.

¹²⁷ M. NERMİ, “Londra Konferansının Mantık Çıkmazları”, **Yeni İstanbul**, 1 Eylül 1955.

ve Ortadoğu'nun savunmasını üzerine aldığını ve bu durumda bugün için de bir değişiklik olmadığını açıklamıştır. Ortadoğu devletlerinin savunmasında Kıbrıs'ın önemli bir yer işgal etmekte olduğunu bildiren İngiliz Dışişleri Bakanı Mac Millan, NATO stratejisi içinde Doğu Akdeniz'in savunması görevinin de İngiltere'ye verildiği ve bu bakımdan bu stratejinin birinci planda Kıbrıs'a dayandığını söylemiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı Lozan Antlaşmasında ele alarak bunun hem Yunanistan, hem de Türkiye bakımından bir tahlilini yapmıştır. Mac Millan açıklamasında, “ Bu konuşmaların başında şunu sarıh olarak anlamız gerekir ki, Kıbrıs üzerindeki egemenlik tamamen ve münhasıran Britanya İmparatorluğuna aittir.” demiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı, Kıbrıs'taki tedhiş hareketlerinden ötürü hükümetinin duyduğu üzüntüyü de belirttikten sonra İngiltere'nin Kıbrıs konusundaki görüşünü şöyle ortaya koymuştur: “ Bütün ilgililerin hakları gereği gibi göz önüne alan ” bir muhtariyet rejimi olduğunu söylemiştir. “ ¹²⁸

Londra Konferansının 31 Ağustos oturumunda Yunanistan Dışişleri Bakanı Stephanopoulos, Yunanistan'ın Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşlerini şöyle izah etmiştir:

“- Kıbrıs halkına Self-Determinasyon, yani kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi hakkının tanınması,

- Bu hakkın tanınmasına rağmen İngiltere Kıbrıs'taki üstlerine sahip olmakta devam edebilmesi,

- Kıbrıs'taki Türk azınlığın haklarının korunması için bütün meşru istekler tatmin edilecektir. Türk azınlığına din,eğitim ve ekonomik hürriyetler alanında tam bir eşitlik statüsü tanınacak ve hatta eğer Türkiye isterse tabiiyet ve askerlik hizmeti konularında, özel bir rejimde kabul edilecektir.” ¹²⁹

Yunanistan Kıbrıs'ı ilhak edebilmek içine en büyük engel olarak Türkiye'yi görmekte ve bu engeli etkisiz hale getirebilirse meseleyi İngiltere

¹²⁸ F. ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.144.

¹²⁹ F. ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.144.

ile birebir hallededeceğini düşünmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için her türlü tavizi vermeye hazırdır.

Londra Konferansında Türkiye'nin görüşü, Konferansın 1 Eylül 1955' teki oturumunda, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU tarafından açıklanmıştır. O, Yunanistan'ın Türkiye'yi Lozan Antlaşmasına aykırı davrandığı iddialarına cevap vermiş, Kıbrıs'ın coğrafi ve ekonomik bakımdan Anadolu'ya bağlı bulunduğunu belirtmiş ve Türkiye'nin güvenliği bakımından öneminden söz etmiştir. Ayrıca Türk Hükümetinin Self-Determinasyon hakkındaki düşüncelerini açıklamıştır:

“ Türkiye, Kıbrıs için kendisinden ayrılan arazinin mukadderatını kati bir şekilde tayin etmekle kalmamış, muahedenin imzası sırasında akıbeti henüz belli olmayan arazi üzerinde de istikbale matuf taahhüt altına girmeyi reddetmiştir. Görülüyor ki, Lozan Muahedenamesi gayet sarihtir. Bu sarahata rağmen Kıbrıs'ın Lozan Muahedenamesinin revizyonuna girilmiş olur. Yani bu maddelerin tadiline gidilmiş olur. Bu adanın mukadderatı ancak Türkiye ile İngiltere arasında tayin edilebilir. Zira Lozan Muahedenamesinin aktolunduğu zaman Kıbrıs hakkındaki alakalılar yalnız ve yalnız bir taraftan Türkiye, diğer taraftan İngiltere idi. Çünkü biri bu ada üzerindeki hakimiyet hakkını terk eden devlettir. Diğeri de adayı kendisine ilhak etmiş olan devlettir. Kıbrıs'ta İngiliz hükümrânlığı mutlak olarak baki kaldıkça bizimde akitlerden neşet eden durumumuzda bir değişiklik olmayacaktır. Fakat, Kıbrıs adası statüsünün şu veya bu şekilde değiştirilmesi mevzuu bahis olursa, Türkiye kendisini bu meselenin birinci derecede alakalı sayacaktır. Çünkü Türkiye'nin Kıbrıs hakkındaki feragatı ve fedakarlığı İngiltere lehine ve muayyen şerait altında olduğuna göre bu durum değiştirilmek istenirse Türkiye hükümeti o feragattan önceki durumuna avdet etmeyi talep edecektir. Türkiye, Lozan mucibince haktan İngiltere lehine feragat etmiştir. Bu feragatın muayyen emniyet prensipleri ve siyasi şartları göz önünde bulundurarak yapmış bulunmaktadır. Binaenaleyh adanın başka bir hakimiyete geçmesi ve

mukadderatının değişmesi mevzuu bahis olduğu takdirde şartlar değişmiş olacaktır.

Kıbrıs Adası askeri bakımdan binnefis Türkiye'nin ve Türkiye'ye hem civar şark memleketlerinin akıbeti ile Türkiye kadar yakından ilgili bir devletin elinde bulunmak zorundadır. Yani Türkiye'nin veya Türkiye askeri anlaşmalarla Ortadoğu memleketlerinin bir harbe girmeleri halinde Kıbrıs'ta onlarla beraber harp halinde olmalıdır. Bu mıntıkanın müdafaası ve ikmali başka türlü tasavvur edilemez. Bir harp halinde Türkiye'nin savunma gücünün hariçten beslenmesi ancak Akdeniz'deki batı ve güney limanları vasıtası ile olabilir. Türkiye'nin batı limanları maalesef muhtemel düşmanlarının kuvvetli tesir sahasına dahil bulunmaktadır ve Türkiye bir harp halinde ancak güney limanları vasıtası ile beslenebilir. II. Cihan Harbinde bu vaziyet bütün açıklığı ile meydana çıkmıştır. Bu hakikat göz önünde tutularak Türkiye'nin beslenmesine yarayan bütün infrastructure şebekesi Antalya, Mersin, Yumurtalık ve İskenderun gibi Türk limanlarından başlamakta ve İstanbul'un akaryakıt ihtimali bile cenup limanlarından başlayan pipeline vasıtası ile yapılmaktadır. Bütün bu cenubi şarki limanları ise Kıbrıs adasının himayesi altında bulunmaktadır. Bu adanın hakimi Türkiye'nin bu limanlarını da himaye edecek bir durum muhafaza eder. Eğer bu adanın hakimi aynı zamanda batıdaki adaların da hakimi olursa Türkiye'yi fiilen muhasara etmiş olacaktır. Hiçbir memleket bütün emniyetini ne kadar dost ve müttetik olursa olsun tek bir devlete bağlayamaz. " ¹³⁰

Fatin Rüştü ZORLU Türkiye'nin benzer sebeplerle adaya mahalli bir muhtariyet verilmesine de karşı olduğunu ifade etmiştir:

"Muhtariyet idaresi meselesine gelince, bununda aleyhinde bulunduğumuzu söylemek caiz değildir. Fakat burada da bu prensibin gözü kapalı olarak tatbikinin bir karışıklık kaynağı olmasını önlemenin zaruretime işaret etmek mecburiyetindeyiz. Ada halkına dahili idareye

¹³⁰ Mehmet GÖNLÜBOL ve Başkaları, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, s. 343-344.

herhangi bir şekilde iştirak hakkı verilmesi düşünülmeden evvel Kıbrıs'ta sükun ve huzurun mutlak surette teessüsünü beklemek lazım geldiği aşikardır. Zira self-government ancak birbirleri ile iyi geçinen ve birbirlerine muhasım olmayan cemaatler ve topluluklar için mevzu bahis olabilir. Şu halde Kıbrıs halkı için self-government dan evvel müstekar bir huzur ve sükun devresine ihtiyaç vardır. Şiddet hareketlerinin önlenmesine, kilisenin siyasete karışmasına mani olunmasına lüzum vardır. Aksi takdirde bugünden daha vahim vaziyetler hasıl olabilir.”¹³¹

Londra Konferansında Türkiye'nin görüşü şu noktalar etrafında toplanmaktaydı:

1.Kıbrıs'ın Türkiye'nin savunması ve güvenliği bakımından önemi: “Türkiye'nin bir harp vukuunda, müdafaa, kuvvet ve kudretinin idamesini Kıbrıs'ı hesaba katmaksızın düşünmek bile imkansızdır.” diyen ZORLU, Kıbrıs idaresinin 1878'de İngiltere'ye devrinin dahi bu sebepten yapıldığını belirtmiştir.

2. Kıbrıs meselesi ancak Türkiye ile İngiltere arasında bahis konusu olabilir. Zira, Lozan Antlaşmasında Kıbrıs'ı ilgilendiren hükümler sadece Türkiye ve İngiltere arasında derpiş edilmiştir.

3. Lozan Antlaşmasının açık hükümlerine rağmen, Kıbrıs'ın mukadderatı tayin edilecek bir ada telakki etmek, bu antlaşmanın kurduğu bütün bir sistemi ve düzeni değiştirmek demek olur ki, böyle bir hal çok şummullü sonuçlar doğurabilir.

4. Yunanistan tarafından ileri sürülen Türkiye'nin Lozan Antlaşması ile Kıbrıs üzerindeki bütün haklarından feragat ettiği iddiası sağlam bir mesnet bulamaz. Zira Türkiye Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan parçalarla tamamen ilgisi kesilmiş değildir. Şöyle ki, Lozan Antlaşmasının 16. maddesi Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan toprakların mukadderatının alakadarlar tarafından tayin edildiğini ve edileceğini beyan etmektedir. Halbuki, o zaman müttefiklerin teklif ettikleri madde tasarısında bu ibare mevcut olmayıp, Türkiye bu arazisi veya adaların

¹³¹ Mehmet GÖNLÜBOL ve Başkaları, **a.g.e.**, s.345.

Batı Trakya Lozan Antlaşmasıyla Yunanistan'a bırakılmıştır. Hatta Lozan Konferansı sırasında, Venizelos, self-determination prensibinin bir toprağın bir devlete verilmesi için daima birinci planda bir prensip teşkil edemeyeceğini söylemiştir.

10. Kıbrıs'a muhtariyet verilmesi meselesine gelince, böyle bir rejimin uygulanmasına geçmeden önce Yunan Hükümetinin ve Ortodoks Kilisesinin kışkırtmış olduğu asayişsizliği gidermek, sulh ve sükunu sağlamak gerekir. İkinci olarak böyle bir rejimde Kıbrıs Türklerinin mukadderatı, can ve mal güvenliği garanti altına alınmalıdır.

11. Nihai Türk görüşü: Kıbrıs'ta statükonun korunması gerekir. Yani İngiltere adadan çekilmemelidir. Eğer bu statüko bozulacaksa, ada Türkiye'ye iade edilmelidir.¹³²

Kıbrıs meselesine dair tezimiz İngiltere'de müsbet tesir bırakmıştır. Bir İngiliz Dergisi bu mevzuda yalnız bizim hatasız ve aynı derecede muhkem bir vaziyette olduğumuzu, görüşlerimizin sağlam siyasi realitelere dayandığını yazmıştır.¹³³ Ayrıca İngiliz Harici Vekili Mac Millan, *"Eğer Yakın Doğunun müdafaasında Kıbrıs da mevzu bahis olursa bu müdafaada bizimle işbirliği yapacak olan yegane devlet Türkiye'dir."*¹³⁴ diyerek olumlu düşüncelerini dile getirmiştir.

İngiliz Hükümetinin bu olumlu açıklamalarına olumlu cevapta Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU'dan gelmiştir;

"İngiliz idaresinin Kıbrıs' ta takip ettiği hareket hattını öğmekte ve Kıbrıs meselesinin milletlerin kendi mukadderatına hakim olmaları prensibi ile karıştırılmasının hatalı olduğunu belirtmekte ve ortada muahedeler bulunduğu, bu anlaşmalar gereğince meydana gelmiş olan vecibelerin yerine getirilmesi gerektiğinin ve her şeyden önce hür dünyanın emniyetinin ve hür milletler arasındaki ahengin devamının göz önünde bulundurulması icabettiğini kaydetmektedir."

¹³² **Ayın Tarihi**, Eylül 1955 sayı:262, s.164-171.

¹³³ **Ulus**, 4 Eylül 1955.

¹³⁴ **Ulus**, 5 Eylül 1955.

Beyanatta bundan sonra , Kıbrıs Başpapazı Makarios kanalı ile kilisenin bu meseleye müdahalesi tenkit edilmektedir. ” ¹³⁵

Kıbrıs Rumların girişmiş oldukları tedhiş hareketlerine de değinen ZORLU, bu konuda da şunları söylemiştir;

“Kanatımızca Kıbrıs’ta bugün üzerinde durulabilecek en mühim ve yegane dava, adada maatteessüf bir din adamının teşviki ile hareket eden tedhişçilerin faaliyetleridir. İnsanları Allah’a ve birbirlerine yaklaştırması gereken din adamlarının cemaatler arasında nifak yaratacak ve kıtal çıkartacak yollara sapmaları şayanı teessüftür. Ve bu şekilde hareket eden din adamlarını din adamı olarak kabul etmek imkansızdır. Herhalde Türkiye, hükümet ve millet olarak bu vaziyeti büyük bir hassasiyetle takip etmektedir. Kıbrıs’ta hiçbir zaman self-determination bahis mevzuu olamaz. Çünkü burada bir millet değil, iki cemaat vardır. Ve Türk cemaati, Türkiye’ye ilhak edilmediği müddetçe, adanın İngilizlerde kalmasını katiyetle istemektedir.” ¹³⁶

Türk Dışişleri Bakanı gazetecilere verdiği demeçte, Londra Konferansını genel olarak değerlendirirken gelişmelerden memnuniyetini belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“ Londra Konferansının faydalı olduğuna inandığını, her üç heyetinde düşüncelerini serbestçe ifade etmeleri bakımından konferansın şimdiden muvaffakiyet elde etmiş olacağının kabul edilmesi icabettiğini, bu alanda Türkiye’nin görüşünü bütün vuzuhu ile açıkladığını ve herhangi bir ihtimal vukuunda nasıl bir tepki göstereceğini bildirdiğini, alınacak kararlarda Türk Hükümetinin göstereceği tepkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini, hiçbir zaman bir yatıştırma ve taviz politikasının bahis mevzuu olamayacağını söylemektedir.” ¹³⁷

Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU, Yunan ve İngiliz gazetecilerine 5 Eylül 1955’te verdiği demeçte başlıca self-goverment,

¹³⁵ **Ulus**, 5 Eylül 1955.

¹³⁶ **Zafer**, 4 Eylül 1955.

¹³⁷ **Ulus**, 5 Eylül 1955.

Kıbrıs'ın savunması ve konferansın devam edip etmemesi hakkındaki soruları cevaplandırmıştır. Birinci soru hakkında; " self-goverment " evvela Kıbrıs'taki tedhiş ve münafaret havasının tamamen zail olması lazımdır. Bundan başka şunu da söyleyeyim ki, " self-goverment " in bizim için şayanı kabul olabilmesi Kıbrıs'taki Türklerin diğer unsurlarla beraber tam "patnership" halinde olmaları ve adayı idarede müsavi haklara bulunmaları icap eder. Öteden beri birkaç bomba patlamak veya bir rahibin tahriklerine kapılmak suretiyle bu icraatın ve hakların hilafına bir şey temin edileceğini zannedenler yanılıyorlar demiştir. Bir gazetecinin " Londra Konferansının uzamasına taraftar mısınız? " sorusuna karşılık olarak Fatin Rüştü ZORLU; " Hayır taraftar değilim. Çünkü konferans neticesini vermiştir. Şimdi bu neticeleri ifade edip, işi bitirmek lazımdır. Bence konferans ondan beklenen en mühim neticeyi verdiği için muvaffak olmuş sayılır. Filhakika üç tarafın görüşlerini ve durumlarını açıkça ve dostça birbirlerine anlatmaları ve bu suretle mesuliyetlerin açıkça taayyün etmesi lazımdı. Londra Konferansı ile bu temin olunmuştur. Bundan sonra Yunanistan Hükümeti Kıbrıs'ı istemek ve orada karışıklık istemek suretiyle ne gibi neticeler tevlid edeceğini görmüş ve binaenaleyh mesuliyetlerinin çevresini iyice tespit etmiş bulunuyor. Büyük ehemmiyet ve kıymet verdiğimiz Türk-Yunan dostluğu, ittifak ve işbirliği bakımından Yunanistan'ın bir seçim yapması lazım gelmektedir. Yani ya Kıbrıs üzerindeki haksız iddialarında ısrar edecek, yahut da Türk dostluğunu tercih edecektir. ¹³⁸

Türkiye'nin Londra Konferansında savunmuş olduğu görüşleri Türk basını da kabul etmiş ve desteklemiştir. Ulus Gazetesinde Hüseyin Cahit YALÇIN, Türk Hükümetinin tezini savunurken, Türk tezini Sovyet tehdidi bakımından değerlendirerek şunları yazmıştır;

"Batı müdafaasını parçalayabilecek, gevşetecek ve müdafaa çemberinde gedil açacak her hareket ancak Moskova'nın işine yarayabilir ve ancak orada düşünülmüş ve tatbik edilmiş bir plan mahsulü olabilir.

¹³⁸ Mehmet GÖNLÜBOL, ve başk. a.g.e., s. 346.-**Ulus**, 6 Eylül 1955.

Onun için Kıbrıs meselesini düşünürken bunu Bolşevik faaliyetinden ayrı olarak göz önüne almalıyız.

Bu şartlar içinde, Kıbrıs meselesi halledilemez. Bunu zehirli bir hale sokup yakın şarkın ve dolayısıyla bütün batı dünyasının tesanüdünü işbirliğini ve anlaşmasını tehlikeye düşürmek affedilemez bir hata teşkil eder. Kıbrıs meselesi ancak Bolşevik tehlikesi ortadan kalktıktan ve Birleşmiş Milletler müessesine hakim olan insan kardeşliği ruhu dairesinde bir faaliyet başladıktan sonradır ki normal ve mantıki hal çaresini bulabilir.”

139

Ulus gazetesinin dış politika yazarı Ahmet Şükrü ESMER, 4 Eylüldeki yazısında, Kıbrıs hakkındaki Yunan iddialarını ele almış, Kıbrıs dahil bütün Ege Adalarının Anadolu'nun bir parçası olduğunu ve Türkiye'ye iade edilmeleri gerektiğini vurgulayarak şunları yazmıştır:

“Bütün tarih boyunca Yunanistan, bu nüfus meselesiyle hokkabaz gibi oynayıp durmuştur. Memleketleri işine elverdiği gibi bölgelere ayırarak kendisine çoğunluk sağlamış, bunu yapmadığı zamanlarda Batı Trakya meselesinde görüldüğü gibi, plebisitin büsbütün aleyhine aynı hokkabazlığa şahit oluyoruz. Hakikat şudur ki, bütün adalar, Kıbrıs dahil Anadolu'nun parçalarıdır. Bu, gözle görünen coğrafya hadisesi olduğu Venizelos'un da kabul ettiği bir realitedir. Bir avuç Rum çoğunluğuna dayanarak adaların Anadolu'dan ayrılması caiz değildir. Kıbrıs dahil bütün adalar Türkiye'ye geri verilmelidir. Bundan böyle parola şu olmalıdır. Adalar ve Anadolu bir bütündür.” ¹⁴⁰

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Ömer Sami COŞAR ise Türk tezini şu sözlerle desteklemiştir:

“Atina ve muhtelif mülahazalarla onunla el ele yürümek isteyenler, Türkiye'nin bu yerinde ikazını bir blöf diye kabul etme yoluna giderlerse, muhakkak ki çok ciddi bir hata daha işlemiş olacaklardır. Çünkü, Kıbrıs statükosu değiştirilirken bu adanın ancak Türkiye'ye

¹³⁹ **Ulus**, 4 Eylül 1955.

¹⁴⁰ A. Şükrü ESMER, “Adalar ve Anadolu Bir Bütündür”, **Ulus**, 4 Eylül 1955.

gidebileceğini tasrih eden yalnız MENDERES Hükümetinin bir azası değildir. O, iktidarı ve muhalefeti ile bütün bir milletin ağzından ve bütün bir milletin tek arzusuna uygun bir şekilde konuşmuştur. Bu milletin blöf yapmadığını anlayanlar, bilmeyenler hala varsa, Hatay hadiselerini hatırlasınlar. Türkiye dünkü ikazı ile kendine düşeni yapmıştır.”¹⁴¹

b) Londra Konferansının Sonuçları

İngiltere, Yunanistan ve Türkiye’nin katılımıyla gerçekleştirilen Londra Konferansı, Kıbrıs konusunda bu ilgili üç devletin görüşlerini beyan etmesi ile başlamış ancak görüş ayrılıkları sebebiyle ara verilmiş, bu aradan sonra müzakerelere tekrar başlanmış, fakat uzlaştırmacı bir neticeye varılamadığı için konferansa 7 Eylülde son verilmiştir.

Türk Dışişleri bakanı ZORLU, konferansın 7 Eylüldeki oturumunda yaptığı konuşmada Türk tezini bir daha açıklamış ve İngiltere’nin Kıbrıs’ta muhtariyet (self-government) uygulanması isteğinin gerçekleşebilmesi için bazı şartların varolması gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁴²

1. Adada muhtariyetin uygulanmasında üç devletin ahenkli bir işbirliği yapabilmesi için Yunanistan’ın self-determinasyon iddia ve isteğini resmen geri alması gereklidir.

2. Adada muhtariyetin uygulanabilmesinde gerekli ikinci şartta adada hakim olan karışıklık durumunun ve adada yaşayan iki cemaat arasındaki husumetin tam manasıyla sona ermesidir. Bu iki şartın gerçekleşebilmesi için de Türk Hükümetinin görüşüne göre yine Yunanistan self-determinasyon prensibinin uygulanmasını istemekten tamamen vazgeçmesi gereklidir.

¹⁴¹ Ömer Sami COŞAR, “ Kıbrıs, Gurbet Hayatın Sona Erecek.” , **Cumhuriyet**, 2 Eylül 1955.

¹⁴² Fahir ARMAOĞLU, **Kıbrıs Meselesi**, s.153.

Ayrıca Türk Dışışleri Bakanı ZORLU konferansın 7 Eylüldeki toplantısında İngiliz Dışışleri Bakanına soracağı şu iki soruyla, İngiliz Hükümetinin kesin kararını öğrenmek istemiştir.

1. İngiliz Hükümeti Kıbrıs Adası üzerinde Lozan Muahedesi ile kendisine verilmiş olan hakimiyet hakkını hal ve istikbalde muhafaza etmek niyetinde midir, değil midir?

2. İngiltere Hükümeti, ada üzerindeki hakimiyetini muhafazaya karar verirse, adanın istikbaline veya başka bir devlete ilhakına gidebilecek herhangi bir self- determinasyon prensibini hal ve istikbale raci olarak kabul etmekte midir, etmemekte midir ? ¹⁴³

Türkiye Dışışleri Bakanın sorularına İngiltere Dışışleri Bakanı Mac Millan şu şekilde cevap vermiştir:

“İngiltere Hükümeti kendisine 1878’te muayyen şerait içinde muayyen bir vazifenin ifası için verilmiş olan Kıbrıs Adasının uzun zamanlardan beri aynı şerait içinde muhafaza etmektedir. Gözle kestirilebilecek uzun zamanlara kadar da aynı şeraitin devam edeceği aşıkardır. Diğer taraftan ilk beyanatımda söylediğim gibi İngiltere hükümeti kendisine ait bulunan hükümranlılık hakkını hiçbir şekilde ve hiçbir istikamette değiştirmek ve terk etmek niyetinde değildir.

Self-Determinasyon meselesine gelince, her yerde kabili tatbik olabilecek alem şümül bir prensip olmadığı fikrindedir. Nitekim bunun coğrafi hukuki stratejik ve tarihi sebepler dolayısıyla veya beynelmilel muvazenenin temini gayesiyle tatbik edilmediği pek çok yerlerde vardır. Bunun en son ve canlı misali Avusturya Sulh Muahedesidir. Bu muahede hususunda Avusturya’nın mili irade baki olduğu takdirde dahi self-determinasyonu tatbik edemeyeceğini açıkça bildirmektedir. Kıbrıs da da vaziyet aynıdır.” ¹⁴⁴

Dışışleri Bakanı ZORLU’nun soruları, İngiltere’nin ağzından kesin bir cevap alarak Türkiye’nin Kıbrıs konusundaki endişe ve kaygılarını

¹⁴³ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı: 262, s.171-174.- **Ulus**, 8 Eylül 1955.

¹⁴⁴ **Ulus**, 8 Eylül 1955.

gidermeye yönelikti. İngiltere Dışışleri Bakanı Mc Millan'ın sorulara vermiş olduğu cevapları Türkiye'nin Kıbrıs konusunda endişe ve kaygılarını gidermek için son derece tatmin edici olmuştu. Ayrıca İngiltere'nin bu net açıklamaları Yunanistan'ın iddialarına da kesin bir cevap özelliği taşımaktaydı.

Yunanistan, İngiliz Dışışleri Bakanı 6 Eylülde yapmış olduğu muhtariyet teklifine hemen cevap vermemiş fakat 17 Eylül 1955 tarihli bir notayla verdiği cevapta, muhtariyetin meseleyi halledemeyeceğini belirterek bu teklifi red etmiştir. İngiliz Dışışleri Bakanı Mc Millan 6 Eylül konuşmasında adaya muhtariyet verildiği takdirde, hem muhtariyet anayasasını hazırlamak hem de bu rejimin uygulanmasından doğabilecek meseleleri incelemek üzere Türkiye , Yunanistan ve İngiltere temsilcilerinin üye bulunduğu daimi bir üçlü komisyon kurulmasını sağlayacak bu teklifi de Yunanistan kendisi için uygun bulmamış olmalı ki, pratik olmadığı mülahazasıyla bu komisyon fikrini de reddetmiştir.¹⁴⁵

29 Ağustos - 7 Eylül 1955 tarihleri arasında yapılan I. Londra Konferansında Türkiye'nin görüşlerini açıklayan Dışışleri bakanı Fatin Rüştü ZORLU, self-determinasyon ilkesine tümüyle karşı olmamakla birlikte, bunun “ bir adaletsizlik, huzursuzluk,güvensizlik ve suriş unsuru haline gelmesinin önlenmesini ve toplumlar arası eşitlik esasının sağlanmasını” istedi.¹⁴⁶ Bu konferansın devam ettiği sırada İstanbul'da 6-7 Eylül olarak bilinen olaylar meydana gelmiş , bu olayların yarattığı olumsuzlukların bir sonucu olarak, bir sonuç alınamadan dağılmıştır. Konferansta , İngiltere Dışışleri Bakanı Mc Millan 'ın self-determinasyon önerisine oldukça soğuk baktığı ortaya çıkmıştır.¹⁴⁷ Fatin Rüştü ZORLU ise, İngiltere'nin önerdiği “Dahili muhtariyet” (Self-government) planına sıcak bakmakla birlikte, bu çözümün dışında bir yola gidilecekse, adanın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiği yolundaki görüşlerini bir defa daha

¹⁴⁵ F. ARMAOĞLU, a.g.e.,s.154.

¹⁴⁶ **Ayın Tarihi**, sayı:262, Eylül 1955, s.164-171.

¹⁴⁷ **a.g.d.**, s.171.

tekrarlamıştır. ¹⁴⁸ Başka bir deyişle, bu konferansta İngiltere'nin, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki güvenliğini tehlikeye düşüreceği endişesi ile, Kıbrıs'tan çekilmek niyetinde olmadığı, ancak adaya self-government verilmesi yolundaki görüşü kabule yatkın olduğu anlaşılmıştır. Yunanistan'ın ise, adaya self-determinasyon verilmesi konusundaki ısrarından vazgeçmeyeceği anlaşılmıştır. ¹⁴⁹

İngiltere ise Yunanistan'ın bu kesin ve baskıcı tutumuna karşı Türkiye'yi taraf haline getirmeyi ve bu sayede baskıdan kurtulmayı amaç edinmiştir. İngiltere'nin bu tutumu ise Türkiye'nin işine gelmiş ve doğal olarak Londra Konferansında Yunanistan'a karşı güçlü bir müttefik elde etmiştir.

Londra Konferansı bir neticeye kavuşmamışsa da, sonucu itibariyle Türkiye kazançlı çıkmıştır. Çünkü, konferansa davet edilerek ilgili taraf olarak kabul edilmiş ve Yunanistan bu gerçeği istemese de kabul etmek zorunda kalmıştır.

F- 6-7 Eylül Olayları

Londra Konferansı devam ettiği sırada , İstanbul'da bazı olaylar gerçekleşmiş ve bu olayların yarattığı olumsuzlukların bir sonucu olarak konferans bir sonuç alınamadan dağılmıştır. Tarihe 6-7 Eylül olayları olarak geçen bu tepki hareketi, ilk olarak Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bomba atıldığı haberinin yayılması üzerine 6 Eylül 1955 akşamı İstanbul, İzmir ve Ankara'da Yunanistan ve Rumlar aleyhinde gösteri şeklinde cereyan etmiştir. Aynı günün akşam saatlerinde Türk Başkonsolosluğun binasına da bomba atıldığı haberi olayların daha da büyümesine ve mal tahribatına sebep olmuştur.

¹⁴⁸ a.g.d., s.174.

¹⁴⁹ Ahmet Şükrü ESMER, " Londra Konferansı ", **Ulus**, 31 Ağustos 1955.

Türk Hükümeti bu olaylar üzerine sıkıyönetim ilan etmiştir. Sıkıyönetimin onaylanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan görüşmelerde Başbakan MENDERES, olayların gösteriden taşkınlıklarına dönmesinin sorumluluğunu komünistlere atfetmiş ve taşkınlıklarda bulunanlar bu arada Kıbrıs Türktür Derneğinin yöneticileri hakkında takibata geçildiğini bildirmiştir. T.B.M.M. ilan edilen 6 aylık sıkıyönetimi onaylamıştır.¹⁵⁰

6-7 Eylül olayları, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs'taki Türklere yönelen tedhiş hareketlerinin ve sürekli Türkiye aleyhtarı gösterilerinin Türk Kamuoyuna yansımından başka bir şey değildir. Ancak , tam Türk Hükümetinin Londra Konferansında başarı elde edeceği sırada gerçekleşmesi sebebiyle, Türk Hükümetinin uluslar arası platformda prestij kaybetmesine neden olmuştur. En başta Londra Konferansına katılan Türk delegesine destek vermek için başlatılan ve özünde milli duygular yatan bu ölçülü hareketin, komünist unsurların kışkırtması ile yağma ve tahriplere dönüşmesi o dönemde genel bir yargı olarak kabul edilmiş ancak ispat edilememiştir. Olaylar sadece adli ve hukuki cephede ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Londra Konferansı sürerken başlayan olayların daha da artmasına Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin Londra Şubesinin 4 Eylülde tertiplediği miting önemli bir etken olmuştur. Bu mitinge Türk kamuoyunun tam desteği olmuş ve cemiyete sayısız telgraf gelmiştir. Bu telgraflara cevap olarak da, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti Genel Başkanlığı tebliğinde şu sözlere yer vermiştir.

“Memleketimizin en zayıf zamanında alçakça istilaya gelen evlerimizi yakan analarımızı, kardeşlerimizi ve karılarımızı hunharca cinayetlerine kurban eden babalarımızı şehit eden Yunan emperyalistleri 1922 Eylülündekileri unutmuş görünmekte ve bugün Selanik'te aziz Atatürk'ümüzün doğduğu eve kinleri yöneltmiş bulunmaktadırlar. Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır, bunun aksini kim düşünüyor ve yeminimizi

¹⁵⁰ Mehmet GÖNLÜBOL ve başk., **Olaylara Türk Dış Politikası**, s.347.

bozmaya çalışıyorsa nerede olursa olsun hareketinin karşılığını çok pahalı ödeyecektir.”¹⁵¹

Dışişleri Bakanı ZORLU ise olaylar karşısında şunları söylemiştir;

“Selanik’te Azizi Atatürk’ün doğduğu eve ve konsoloshanemize vaki tecavüzü bizde büyük bir teessürle öğrenmiş bulunuyoruz. Bu hadise Kıbrıs davasında ne kadar haklı olduğumuzu ispat etmiş bulunmaktadır.

Tecavüz hadisesi karşısında hükümetimizin gerekli tedbirleri alacağı hususunda en ufak bir şüpheye düşmemek lazımdır.”¹⁵²

a) Türkiye’de 6-7 Eylül Olayları Karşısında Muhalefetin ve Kamuoyunun Tutumu:

Londra Konferansı devam ederken, Atatürk’ün evinin bombalanmasıyla başlayan olaylar Başbakan MENDERES’in de dediği gibi en başta milli duygularla başlamasına rağmen daha sonra komünist unsurların da etkisiyle kimlik değiştirmiş ve üzücü olayların meydana gelmesine neden olmuştur. Başbakan’ın bu değerlendirmesi Türk kamuoyu genelinde de taraf bulmuş ve desteklenmiştir.

Ulus Gazetesinde Hüseyin Cahit YALÇIN, yazısında, İstanbul ve İzmir sokaklarını birbirine katan ve kargaşalara neden olan bu olayları “milli bir felaket “ olarak değerlendirmiş ve ayrıca bu olayların patlak vermesinde sadece Atatürk’ün evinin bombalanması değil temelinde Rum unsursunun evvelden beri gerçekleştirdiği nümayişlere genel bir tepki olarak yorumlamıştır. Ayrıca birden bire gelişen bu olaylara sadece milli bir ayaklanma değil başka unsurların da destek verdiği üzerinde durmuş ve şunları söylemiştir;

“ İstanbul’ da, birdenbire büyük, geniş ve dağınık şehrin her tarafında, bir tahrip ve tecavüz faaliyeti başladı. Nereden çıktığı, nereden

¹⁵¹ **Ulus**, 7 Eylül 1955.

¹⁵² **Ulus**, 7 Eylül 1955.

geldiği, nereden emir ve talimat aldığı, nerede teçhiz edildiği bilinmeyen büyük bir kalabalık adeta büyük bir ıhtisas ve kanunsuzluk ordusu, faaliyete geçti. Bunların elinde sopalar, kazmalar, demir çubuklar bulunuyordu. Taraf taraf, hatta bazı noktalarda mahalle mahalle , sokak sokak dolaştılar. Dükkanların, mağazaların adreslerini kendilerine kim vermişti. Bu yıkıcı kuvvetleri kim tertip, tanzim ve teçhiz etmişti.

Kendi kendiliğinden, içten gelme ve içten taşma bir ayaklanma bu kadar hesaplı, bu kadar planlı bir iş görebilir miydi?Galeyan ve tecavüz içinde, bir anarşi manzarası altında, bir intizam ve ıtırat göze çarpmış ve insana hayret vermiştir. Daha ilk bakışta bu kadar geniş, bu kadar hep bir çeşit hareketin behemehal uzun bir hazırlığı, şeytani bir plana dayanması icabedeceğine hükmetmemek kabil değildir.”¹⁵³

Cumhuriyet Gazetesi Ömer Sami COŞAR’da olaylarda komünist unsur üzerinde durmuş ve bu unsurun amacının Londra Konferansında Türk Heyetinin başarısını gölgelendirmek olduğunu belirtmiştir:

“Kıbrıs davasında Hükümet isteklerini yerinde müdahaleleri ile müdafaa etmekte ve bu mücadelesini de hedefini götürmekte olduğu bir sırada vukua gelen müessif hadiselerle komünist parmağını aşikar bir surette görmek mümkündür.

Halkın hislerini istismar eden bu tahrikçi gruplar, Türk Milletine ve davalarına zarar verecek şekilde hareket etmişler ve gösterileri böyle bir yola sürüklemişlerdir.”¹⁵⁴

İktidar yanlısı Zafer Gazetesi ise 6-7 Eylül olaylarının, tahrik ve yağma şekline dönüşmesini şöyle yorumlamıştır;

“ Yazık ki, Selanik’ten en aziz harimimize tevcih edilmiş bir tecavüz üzerine tuğyan eden asil hislerimizi ve Kıbrıs meselesi ortaya çıkarıldığı günden beri zeveban derecesine gelmiş olan sabır ve temkinimizi “ Hesaplı ve planlı bir komünist aksiyonu ” kahpece istismar etmek ve haddi zatında masum bir protestodan ibaret samimi bir halk ve

¹⁵³ **Ulus**, 12 Eylül 1955.

¹⁵⁴ Ömer Sami COŞAR, “ Kıbrıs İçin “, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

gençlik hareketini bambaşka bir istikamete sevk etmek imkanı bulmuştur... Hepimiz soğukkanlı ve temkinli olmalıyız. Hepimiz , komünist, fesat ve tahrik kollarının yuvaları ve merkezlerinin çıkarılmasında Hükümetimize müzahir olmalıyız.”¹⁵⁵

Ulus Gazetesi yazarı Bülent ECEVİT ise 6-7 Eylül olaylarına farklı cephelerden bakarak değerlendirmiş ve gelişen olaylarda emniyet teşkilatının yetersizliği üzerinde durmuş ve şunları söylemiştir:

“ Bu zaafın kadro eksikliğinden yahut çalışma yetersizliğinden ileri geldiği düşünülemez. Eğer ortada bir zaaf varsa ,bu, emniyet teşkilatımızın çalışmalarının verimsiz hedeflere yönettirmiş bulunmasından ileri gelen bir zaaf olmalıdır.” ¹⁵⁶

ECEVİT bu olayları da Başbakanın resmi demecine atıfta bulunarak, komünist unsur üzerinde durmuştur;

“Nümayişler sırasındaki yıkıcılığın Rum vatandaşlarımıza olduğu kadar doğrudan doğruya milli servetimize de yönelmiş bulunması, gerçekten, bu nümayişlerin ya tertibinde ya da başladıktan sonra döküldüğü mecrada komünist parmağı bulunması ihtimalini kuvvetlendiriyor.” ¹⁵⁷

Bülent ECEVİT ayrıca olayların Türk-Yunan dostluğunun zedelenmesine zemin hazırladığı ve Türkiye'nin uluslar arası alanda prestij kaybettiği fikrini savunmuştur;

“ 6 Eylül, Türk tarihine bir felaket günü olarak geçecektir. O gün , Türkiye'nin medeni dünyadaki itibarı sarsılmış, vatandaş güvenliğine tecavüz edilmiş, memleketimizdeki bir azınlık grubu kiliseleri yakılmak, din adamlarına tecavüz edilmekle en hassas noktasından yaralanmış ve böylece Türk vatandaşları arasında tehlikeli bir ayrılık yaratılmış, Kıbrıs davasında Türkiye'nin durumu zayıf düşürülmüş, Yunanistan ve Türkiye'deki Türk aslından insanlar tehlikeli bir durumda bırakılmış,

¹⁵⁵ “ Hükümet Tedbirleri ”, **Zafer**, 8 Eylül 1955.

¹⁵⁶ Bülent ECEVİT, “ 6 Eylül Neden Oldu”, **Ulus**, 12 Eylül 1955.

¹⁵⁷ Bülent ECEVİT, “ 6 Eylül Neden Oldu”, **Ulus**, 12 Eylül 1955.

Balkanlar' da ve Yakın Doğu'da güvenliğin temel direği olan Türk –Yunan dostluğu belki bir kere daha yıkılmış, üstelik memleket ekonomisi giderilmesi çok güç zararlara uğratılmıştır.”¹⁵⁸

C.H.P. Genel Başkanı İsmet İNÖNÜ ise 7 Eylül'de İstanbul'da basına verdiği demeçte, meydana gelen hadiselerin esef verici olduğunu söylerken, asayişî sağlayabilmek için vatandaşların hükümete destek olması gerektiğini belirtirken, milli bir felaket olarak adlettiği bu olayların ancak zararlarının bu yolla telafi edilebileceğini söylemiş ve sözlerine devam etmiştir;

“ Dün gece , 6-7 Eylülde İstanbul'da vukua gelen hadiseler ve tecavüzler çok esef ve elem verici olmuştur. Tecavüze uğrayan vatandaşlarımızın ızdıraplarını yürekten paylaşıyoruz. İstanbul'da çokluğu teşkil eden vatandaşlarımızın duygularına tercüman olduğumuzdan eminiz. Şimdi yapılacak iş, vatandaş olarak vazifemizi iyi niyetle ve temiz yürekle ifa etmektir. Bir milli felaket halinde olan hadisenin zararlarını ancak bu suretle hafiften telafi edebiliriz.

Gazetelerimizi ve akli başında her vatandaş teessüf ve teessüre tercüman olmalı ve sükunet tavsiye etmelidir. Hükümetin asayişe hakim olması ve suretle hakikatleri meydana çıkarabilmesi için her vatandaş resmi makamlara yardımcı olmalıdır.”¹⁵⁹

Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı Osman BÖLÜKBAŞI'da verdiği demeçte Türk Hükümetinin görüşlerini onaylarken Yunanistan'ın bu olaylara desteğine değinmiş ve Türk Hükümetinin yıllarca Yunanistan ile dostane geçinmesine karşılık Yunanistan'ı samimiyetsizlikle suçlamıştır;

“ Bütün bunlara rağmen, Kıbrıs meselesi karşısındaki hükümet görüşünü Türk Milleti has bir milli şuur tezahürü içinde milletçe desteklediğimiz ve hadiselerin vekar ve sükûnetle inkişafına intizar ettiğimiz bir sırada, İstanbul ve İzmir'de cereyan eden kanunsuz olayları teessür ve teessüfle karşılamamağa imkan yoktur.

¹⁵⁸ Bülent ECEVİT, “ 6 Eylül Neden Oldu”, **Ulus**, 12 Eylül 1955.

¹⁵⁹ **Ulus**, 8 Eylül 1955.

Anayasamızın , kanunlarımızın ve milli ahlakımızın teminatı altında bulunan vatandaş haklarına vaki tecavüzleri takbih eden hükümet görüşüne tamamen iştirak ederiz.”¹⁶⁰

b) 6-7 Eylül Olayları Sonucunda İstanbul, İzmir ve Ankara’da Olağanüstü Hal İlanı

Başbakan Adnan MENDERES’in 24 Ağustos Nutku ile Kıbrıs meselesi ile ilgili Türk Hükümetinin net ve sert açıklaması kamuoyunu canlandırmış ve heyecanlandırmış ancak bu hareketliliğin sonucunda 6-7 Eylül olaylarının yaşanması Türk Hükümetini endişelendirmiş ve bazı tedbirler almaya itmiştir. Hükümet bu konuyu beyanatında şöyle açıklamıştır;

“Bu hadiselerin şiddetle ihlal ettiği amme, huzur ve asayişini yeniden ve derhal tesisi için bütün gerekli tedbirler alınmış ve alınacaktır. Hadiselerin cereyanı sırasında en acil bir tedbir olmak üzere İstanbul ve İzmir’de fevkaledde halin mevcudiyeti ilan edilmiş ve fakat, hükümet kuvvetlerinin vaziyete hakim olmaları üzerine kaldırılmıştır.”¹⁶¹

Türk Hükümeti verdiği beyanatta olayları,”büyük bir felaket “ olarak vasıflandırarak, olayların sebebi hakkında şunları söylemiştir;

“Kıbrıs meselesi etrafında cereyan eden hadiseler dolayısı ile aylardan beri umumi efkarda hasıl olan şiddetli heyecana ve inzimamen Selanik’te aziz Atatürk’ün evine ve konsolosluğumuza karşı tertiplenen suikast, kısmen maksatlı ve hainane , kısmen de idrak ve şuurdan mahrum tahrikçilerin de tesiri ile büyük kitlelerin vücuda getirdikleri nümayiş hareketlerine sebep olmuş ve bu hal bilhassa İstanbul’da gecenin geç saatlerine kadar devam etmiştir. Denilebilir ki dün gece İstanbul ve

¹⁶⁰ **Ulus**, 8 Eylül 1955.

¹⁶¹ **Ulus**, 7 Eylül 1955.

memleket esas itibariyle bir komünist tertip ve tahriki ve ağır bir darbeye maruz kalmıştır.”¹⁶²

Türk Hükümeti, 9 Eylülde yayınladığı bir bildiride de güven ve asayişin korunması için her türlü inzibati tedbirlerin alındığı, suçluların ortaya çıkarılıp cezalandırılması için gerekli kovuşturmanın yapılmakta olduğu, sıkıyönetim makamlarının duruma el koyduğu olaylardan zarar gören vatandaşların maddi zararlarının tamir ve telafisi için hükümetin gerekli tedbirleri alacağı ve bu sebepten de zarar gören vatandaşların “yeni bir gayret, hamle ile derhal” işlerine başlamaları bildirilmiştir.¹⁶³

c) 6-7 Eylül Olaylarının T.B.M.M.’de Görüşülmesi

İstanbul, İzmir ve Ankara’da nümayişleri üzerine Bankalar Kurulunun aldığı örfi idare kararını görüşmek üzere Anayasanın 86. maddesi gereğince Cumhurbaşkanlığı tarafından olağanüstü toplantıya davet edilen Büyük Millet Meclisi, 12 Eylül 1955’te saat 15’te KORALTAN’ın başkanlığında toplanmıştır.

Bu toplantıda söz alan Başbakan MENDERES, bu olayların gerçekleşmesinin özünde 28 Ağustosta katliam düzenleneceği haberinin yayılması ve daha sonra da Selanik’te Atatürk’ün evinin bombalanması olduğunu belirtmiş ve şu açıklamayı yapmıştır:

“Karşılıklı olarak iki memlekette Türkiye’de ve Yunanistan’da efkar elden geldiği kadar tahrik olunmuş, sanki hamiyet Kıbrıs meselesinde en yüksek konuşanmış gibi bir nevi hamiyet müzayedesini hem bu memlekette, hem de Yunanistan’da almış yürümüşür.

Bu hareket dünyanın her tarafında görülen nezaket dairesindeki bir gençlik nümayişi nikabı altında vuku buldu. Efkar o derece hazırlanmıştı ki adeta psikoz bütün memleketi, ruhları ve vicdanları istila

¹⁶² **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı:262,s.68.

¹⁶³ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı:262,s.69.

etmişti. 28 Ağustosta Kıbrıs'ta bir katliam vuku bulacağı şaiiaları ve haberleri , bütün vicdanları tehyiç etmişti. Bunu haklı bir protesto ile karşılamak için bir takım gayretler sarfediliyor olduğu düşünülebilirdi. Bir takım teşekküller faaliyette bulunuyordu. Talebe cemiyetleri, Kıbrıs Cemiyeti ve daha başka teşekküller gibi mevcut kanunlarımızın himayesi altında kurulmuş olan cemiyetler, bir takım muzir eşhasın, muzir faaliyetlerin meşruiyet kisvesini ve siperini teşkil etmiş olurdu.”¹⁶⁴

Başbakan MENDERES, Meclisteki konuşmasında gerçekleşen olaylarda güvenlik güçlerinin suçlamasının haksızlık olduğunu belirtirken, bir gençlik hareketi olarak başlayan bu olayların aniden büyümesi karşısında ne yapacaklarını şaşırdıklarını belirtmiş ve bu olayları “31 Mart Hadisesi” ne benzetmiştir;

“ Memleketin yüksek menfaatleri üzerinde işbirliği halinde bulunmamız memnuniyetle kaydedilecek bir husustur. Arkadaşlar polisin ve emniyet kuvvetlerinin hiçbir suretle ve hiçbir yerde vazifesini yapmadığını söylediler. Bu küll halinde doğru değildir. Polis vazifesini yapmadı da bu adalet huzuruna çıkarılan tahrikçileri kim ele geçirdi, kim yakaladı? Fakat vazifesini tam ve kamil bir şekilde yaptı mı asla.

Bu hareket gençliğin bir teşebbüsü altında koptu. 28 Ağustosta Kıbrıs'ta katliam yapılacağı haberi vicdanları teryiç etmişti. Bir takım teşekküller, cemiyetler faaliyet halinde idi. Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve talebe cemiyetleri bir takım muzir şahısların meşruiyet kisvesi altındaki faaliyetlerine alet oluyorlardı. İlk defa nezih bir gençlik tezahürü idi. Haberimiz vardı. Fakat o kadar aniden büyüdü ki buna bir baskın demek ve milletçe hakiki bir baskına uğradığımızı ifade temek yerinde olur.”¹⁶⁵

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fuat KÖPRÜLÜ ise muhalefeti acele davranmakla suçlamış ve hadiselerin tahkikat sonunda açıkça huzura getirileceğini belirtmiş ve sözlerine devam etmiştir;

¹⁶⁴ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı: 262, s.69.

¹⁶⁵ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı: 262, s.70-72.- **Ulus**, 13 Eylül 1955.

“ Hadise nasıl oldu, malumdur. Kıbrıs mevzuunda gençler davranıyorlardı. Matbuat bu hassasiyeti mütemadiyen tahrik ediyor muhalif partiler de buna iştirak ediyorlardı. Mütemadiyen devam eden toplantılar memleket efkarını heyecanlı ve ayakta tutuyordu. Selanik’te bomba patlayınca burada hemen duyuldu. Buna karşılık ilk defa gençlerin vatanperverane hareketi gibi görünürken birdenbire çapulculuk oldu ve aylardan beri tertiplenen hadise her tarafta birden meydana çıktı. Hadise henüz geçmiş değildir. Halen içinde bulunuyoruz. Tahrikçi şebekenin meydana çıkarılması için örfi idarenin altı ay devamı gerekmektedir. Bu müddet zarfında mesulleri huzurunuzla getireceğiz.”¹⁶⁶

12 Eylüldeki meclis toplantısında C.M.P. adına konuşan Kırşehir Milletvekili Ahmet BİLGİN’de gerçekleşen olayların maddi kayıp yanında manevi kayıp olduğundan bahsederek hükümeti tedbirsizlikle suçlamış ve sözlerine devam etmiştir;

“Muhterem arkadaşlar, şimdi hadiselerin aydınlanmaya karanlık noktalarına işaret etmek ve bu hususlara yüksek meclisin dikkatini çekmek isteriz.

Uyanıklığı ile her zaman iftihar ettiğimiz Türk Zabıtasının bu kadar geniş bir tertibi önceden tespit edememesi ve hadise başladığı zaman da önlem almak için ciddi ve müessir bir müdahale imkanını bulamaması hadisenin en karanlık noktalarından birini teşkil eder.”¹⁶⁷

C.H.P. Genel Başkanı İNÖNÜ ise konuşmasında hükümetin sorumluluğu meselesinin araştırılması açısından meclisin bu olağanüstü toplantılarına devam etmesi gerektiğine değinmiş ve Ankara’daki örfi idarenin kaldırılması gerektiğini belirterek genel bir değerlendirme yapmıştır;

“ Bugün millet ve devlet olarak şan ve şerefle parlayan varlığımızı savunmaya mecburuz. El birliği ile, adaletle taliimizi kurtarmalıyız. Büyük

¹⁶⁶ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı: 262, s.70-72.- **Ulus**, 13 Eylül 1955.

¹⁶⁷ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı: 262, s. 42.

Millet Meclisi temiz bir vatan kaygısının kaynağı olarak bütün milletin gayretlerini kendi etrafında toplayabilir.”¹⁶⁸

C.M.P. Milletvekillerinden Osman ALİŞİROĞLU ise hükümeti, daha açık ve sert bir dille itham ederek, istifa etmesini istemiş ve şöyle demiştir;

“ Hadisede hükümetin durumuna gelince, hükümeti burada kusurlu ve binnetice sorumlu görmemek mümkün değildir. O hükümet ki, meclisin tatilinden beri karargahını İstanbul'a nakletmiştir ve hadisede ani bir tahrikin ve birkaç saatlik fevri hareketin eseri değildir. Hadisede, yukarıda işaret ettiğim gibi kızıl tahrikin his ve heyecanın tesiri büyüktür. Fakat, bu tahrik sinsi ve devamlı olarak işlenmiştir. İş işten geçtikten, tahrik ve fesat tohumları meyvalarını verdikten sonra, hükümetin, mazeret kabilinden dahiliye vekilini istifa ettirmesi üç generale işten el çektirmesi, bilmem emniyet müdürünü değiştirmesi bir kıymet ifade etmez. Hükümetin çekilmesi iktiza eder.”¹⁶⁹

Meclis olağanüstü toplantısında söz alan birçok milletvekili de olaylardan duydukları büyük üzüntüyü belirtmişler, toplantının sonunda yapılan oylamayla Bakanlar Kurulunun 7 Eylülde İstanbul, İzmir ve Ankara'da ilan etmiş olduğu olağanüstü durum onaylanmıştır.¹⁷⁰

d) 6-7 Eylül Olaylarının Zararlarının Tazmini

6-7 Eylül olaylarında tahrip edilen dükkan ve mağaza sayısı 862 olarak tespit edilmiştir.¹⁷¹ Tahrip edilen malın değeri kesin olarak tespit edilememiştir. Bu zararların karşılanması amacıyla Kızılay Genel Merkezi, 10-15 Eylülde olmak üzere 200.000. lira vermiştir.¹⁷²

¹⁶⁸ **Ulus**, 13 Eylül 1955.

¹⁶⁹ **Ulus**, 13 Eylül 1955.

¹⁷⁰ F. ARMAOĞLU, **a.g.e.**, s.171.

¹⁷¹ **Hürriyet**, 17 Eylül 1955.

¹⁷² **Hürriyet**, 11 Eylül 1955.

İstanbul Ticaret Odasında kurulan özel bir komite ilk elden çeşitli bankalardan iki milyon lirayı aşan bir yardım sağlamıştır.¹⁷³

Milli Eğitim Bakanlığı da İstanbul'da tahribata uğrayan Rum okulların tahribi için 150.000 liralık bir ödenek ayırmıştır.¹⁷⁴

Maliye Bakanı Hasan POLATKAN'da 23 Kasım'da Anadolu Ajansına verdiği bir demeçte 7 Eylül'den o tarihe kadar yukarıda bahis konusu ettiğimiz yardım komitesinin 2736 kişi ile üç müessesinin zararlarının karşılandığını söylemiş ve diğer yandan, vergi mükellefi olan kişilerin uğramış oldukları zararların vergi indirimi için göz önünde tutulacağı belirtilmiştir.¹⁷⁵

İçişleri Bakanı Dr. Namık GEDİK, 6-7 Eylül olayları dolayısıyla 10 Eylül'de istifa etmiştir. İçişleri Bakanı da 20 Eylül'de yayınladığı bir bildiride 6-7 Eylül olaylarını araştırmak ve kovuşturmak üzere 12 kişilik bir komisyon kurduğunu açıklamıştır.¹⁷⁶ Mili Savunma Bakanlığı da 8 Eylül'deki bildirince İstanbul'daki askeri birlik komutanlarından ihmalleri görülen Korg. Vedat GARAN, Korg. Fazıl BİLGE ve Tuğgeneral Nedim ERENŞOY'un haklarında yapılan kovuşturma dolayısıyla görevden el çektirdiklerini bildirmiştir.¹⁷⁷

¹⁷³ **Ulus**, 11 Eylül 1955

¹⁷⁴ **Hürriyet**, 18 Eylül 1955.

¹⁷⁵ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı. 264, s. 84-85.

¹⁷⁶ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı. 262, s. 78.

¹⁷⁷ **Ayin Tarihi**, Eylül 1955, sayı. 262, s. 13.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. MENDERES HÜKÜMETİNİN KIBRIS POLİTİKALARI (9 ARALIK 1955 – 25 ARALIK 1957)

A- 6-7 Eylül Olayları Sonunda İngiltere'nin Tutumu

6-7 Eylül olaylarından sonra ortaya çıkan gerginlik, Türkiye'nin olaylarda zarar görenlere tazminat ödemeyi kabul etmesiyle biraz olsun azaltılabilmektedir.

Türkiye'nin bu iyi niyetli gelişmelerine karşın, Kıbrıs'taki terör olaylarında önemli bir artış gözlenmişti. Kıbrıs'ta terör olaylarını gerçekleştiren EOKA'nın bu olaylar sırasında İngilizlere de zarar vermesinden rahatsız olan Kıbrıs Valisi John Harding, bu olayların artmasından sorumlu tuttuğu Makarios ve üç EOKA'cıyı Seychelles Adalarına sürgüne göndermiştir.¹⁷⁸ Bu sürgün, gerek Yunanistan'da ve gerekse Kıbrıs Rumları arasında büyük tepkilere yol açmış, Atina'da yapılan gösteriler sırasında yetmiş beş kişi yaralanmış, Girit'teki İngiliz Konsolosluğu kapatılmıştır. Kıbrıs'ta ise Rumlar genel greve gitmişlerdir. Bütün bunların yanı sıra basında, Ortodoks Rum Kilisesi'nin, Moskova'dan yardım istediği yolunda haberler çıkmıştır.¹⁷⁹

Bu gelişmeler, üzerine, Ankara'ya ani bir ziyarette bulunan İngiltere Dışişleri bakanı Selwyn Llyod, taraflara muhtariyet üzerinde anlaşmalarını önermiş ve şu teklifleri sunmuştur.

1. Birleşmiş Milletler Anayasasının çerçevesi içinde milletlerin kendi kaderlerine hakim olması prensibinin Kıbrıs hakkında tatbik edilebileceğini İngiltere kabul etmektedir.

¹⁷⁸ **Ulus**, 10 Mart 1956; **Zafer**, 10 Mart 1956.

¹⁷⁹ **Ulus**, 11 Mart 1956; **Zafer**, 11 Mart 1956.

2. İngiltere'nin siyasi ve askeri anlaşmalarla giriştiği vecibeler dolayısıyla bu prensip bugün tatbik edilemez.

3. İngiltere Kıbrıs'a muhtariyet (self-government) vermeye hazırdır. Eğer samimi bir işbirliği sağlanırsa İngiltere'nin milletler arası vecibeleri ve ittifaklarıyla telif edilir bir muhtariyet sistemi kurulması mümkün olacaktır.

4. Muhtariyet idaresi kurulduktan sonra İngiltere, Türkler de dahil olmak üzere Kıbrıs halkı ile siyasi görüşleri hakkında bir anlaşmaya varmak kararını verecektir.¹⁸⁰

Bu teklife rağmen Kıbrıs'ta , Makarios'un sürgüne gönderilmesinden sonra meydana gelen olaylarda yine artışlar görülmüş, ilk yirmi gün içinde çıkan olaylarda, ikisi Türk, sekizi İngiliz ve on ikisi de EOAKA'cı olmak üzere, toplam 22 kişi yaşamını yitirmiş ve 39 kişi de yaralanmıştır. Bu olaylarda maddi zarar tutarı da 113.000. Sterlingi bulmuştur.¹⁸¹ Olaylarda suçlu görülen iki Rum'a ölüm cezası verilmesinden sonra, 9 Mayıs 1956 tarihinde Atina'da çıkan olaylarda ise, 7 kişi ölmüş, 200 kişi de yaralanmıştır.¹⁸² Bu olaylar devam ederken 26 Haziran 1956 tarihinde EOAKA militanlarının, kendilerini izleyen İngiliz askerlerinin bulunduğu ormanı ateşe vermeleri sonucunda ise, 19 İngiliz askeri ölmüş, 18'i de yaralanmıştır.¹⁸³

Kıbrıs sorununda çözümsüzlük devam edip giderken, Mısır'da işbaşına gelen darbeci yönetimin Süveyş Kanalı'nı devletleştirmesi, Kıbrıs Adasının İngiltere açısından önemini daha da arttırmıştır. İngiltere gerek bu olumsuzluk ve gerekse Rum terörünün giderek artmasından duyduğu endişenin sonucu olarak, Kıbrıs'a bir alaydan oluşan bir paraşütçü birliği göndermiştir.¹⁸⁴ Bundan sonra bile Rum terörü devam etmiş 28 Ekim 1956 tarihinde iki İngiliz askeri öldürülmüştür.¹⁸⁵ Sadece 1956 yılı Kasım

¹⁸⁰ **Ulus**, 8-12-13 Mart 1956.

¹⁸¹ **Ulus**, 20-24 Mart 1956; **Zafer**, 30 Mart 1956.

¹⁸² **Ulus**, 10-11 Mayıs 1956; **Zafer**, 10-11 Mayıs 1956.

¹⁸³ **Ulus**, 29 Haziran 1956.

¹⁸⁴ **Ulus**, 12 Ağustos 1956.

¹⁸⁵ **Ulus**, 29 Ekim 1956

ayında meydana gelen olay sayısı 416'yı bulmuş, bu olaylarda tutuklananların toplamı da 693'e ulaşmıştır.¹⁸⁶

a) Lord Radcliffe Planı (Kıbrıs Anayasası)

İngiltere bütün bu olaylar sonunda 1956 yılında, Türkiye'nin itirazlarına ve Makarios'un reddetmesine karşın, Kıbrıs'a " Mahalli muhtariyet verilmesi" çabalarını sürdürmüş, bu amacı gerçekleştirmek için de Lord Radcliffe bir anayasa tasarısı hazırlattırıştır. Bu tasarıda self-determinasyon konusuna yer verilmemekle beraber, self-government üzerinde sıkça durulmakta idi. Avam karmasında görüşmeler sonucunda 19 Aralık 1956 tarihinde resmen kabul edilen bu anayasaya göre kurulması öngörülen ve 36 üyeden oluşacak olan Kıbrıs Meclisi'nde Türklere 6 , Rumlara 24 üye ile temsil olunacak, geriye kalan altı üye de adanın valisi tarafından seçilecektir. Kurulması planlanan kabinede ise Türklere yalnızca bir bakanlık verilecektir.¹⁸⁷

Aynı tarihte İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Avam Kamarasında yaptığı konuşmasında;

" İngiliz Hükümetinin, Kıbrıs gibi gayet karışık bir ahali için self-determinasyon hakkının tatbiki için muhtelif hal çareleri arasına adanın taksimi hususunda ithal edilmesi gerektiğini kabul etmektedir." ¹⁸⁸

Kıbrıs Valisi Mareşal Sir John Harding, yirmi aydan beri adada hüküm süren fevkalade durum karşısında konulan bir takım kanunları yavaş yavaş yumuşatarak uygulamaya gidileceğini bildirmiş ve uygulanacak olan anayasadan taviz veremeyecek belli başlı unsurlarını belirtmiştir:

"1. Kolektif ceza sistemi tamamıyla kaldırılacaktır.

¹⁸⁶ Nihat ERİM, **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ankara, t.y., s.13.

¹⁸⁷ **Ulus**, 20 Aralık 1956; **Zafer**, 20 Aralık 1956.

¹⁸⁸ **Ayin Tarihi**, Aralık 1956, sayı:277, s. 325.

2. Çok aşırı tahrikçi neşriyat müstesna olmak şartıyla Müstemleke İdaresi bundan böyle gazeteleri kapatmayacak ve basının tenkitlerde bulunmasına müsaade edecektir.

3. Tedhiş hareketlerinden dolayı toplama kamplarında mevkuf tutulan bütün Rumlar salıverilecektir. Bir başlangıç olmak üzere yarın 25 mevkuf tahliye edilecektir.”¹⁸⁹

Yine aynı gün ikinci bir resmi tebliğ ile emniyet kuvvetlerinin idare tarzında da geniş değişiklikler yapıldığı belirtilmiştir.

Bundan böyle harici emniyet işleri ve tedhişçilik ile mücadele teşkilatını idare etmek üzere “ Harekat Müdürlüğü” teşkil edilmiştir. Bu Müdürlük doğrudan doğruya Vali Sir John Harding’e bağlı olacak ve polis ile diğer mülki teşkilatla sıkı bir işbirliğinde bulunacaktır.

Kıbrıs Valisi yeni anayasa hakkındaki görüşlerini şöyle izah etmektedir:

“ Eğer Kıbrıs halkı İngiliz Müstemleke İdaresi ile işbirliği yapar, Anayasa Tasarısı hakkında fikirleri açıklar ve bu anayasanın daha mükemmel şekilde tatbik mevkiine konmasına yardım ederse, Kıbrıs için artık mesut bir devre açılmış olacaktır. Ada halkı kendi menfaati için bu fırsattan istifade etmelidir.”¹⁹⁰

Lord Radcliffe tarafından hazırlanan anayasada ada valinse Kıbrıs’ta yaşayan değişik ırki ve dini camiaların özel menfaatlerini korumak bahsinde tabii salahiyetler verilmektedir. Yasada bilhassa Türkçe konuşan azınlığın dil, kültür ve eğitim ve din sahalarındaki hakları zikredilmiştir. Ada halkının takriben dört yüz bini Rum ve yüz bini Türkçe konuşmaktadır.

Bu anayasaya Yunanistan’ın ve Türkiye’nin en başta sıcak bakmadığı bilinmektedir. Ayrıca İngiltere’de de Kıbrıs konusunda iktidar ile muhalefet de aynı görüşleri paylaşmıyorlardı. Muhalefetteki İşçi Partisi’nin, “ taksim ” tezine karşı çıkmasına rağmen, Sömürgeler bakanı Lennox Boyd, 19 Aralık 1957 tarihinde Avam Kamarasında yaptığı bir

¹⁸⁹ **Ulus**, 19 Aralık 1956.

¹⁹⁰ **Ulus**, 19 aralık 1956.

konuşmada; İngiltere Hükümetinin Radcliffe Raporundaki Anayasa Tasarısını aynen kabul ettiğini belirttikten sonra, self-determinasyon hakkının tatbiki için, çeşitli çözüm yolları arasına adanın taksimi konusunun da konuşması gerektiğini söylemiştir.¹⁹¹

Buna karşın İngiltere'nin, Kıbrıs'ta öncelikle “ Muhtariyet (Özerklik) “ düşüncesine bağlanmış ve belli bir süre sonra, kesin çözüm yoluna gidildiği takdirde, “ Taksim ” inde çözüm yollarından biri olabileceğini öngörmüştür.¹⁹²

B- Türk Hükümeti'nin Tutumu ve Taksim Tezine Yönelme Nedenleri

Yunanistan'ın desteği sonucunda Kıbrıs'taki bu olaylara ve İngiltere'nin aldığı tedbirlere Türk Hükümeti'nin tavrını 3 Temmuz 1956 tarihinde bir A.B.D. televizyonunda konuşma yapan Başbakan MENDERES, tarafından şöyle; “İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki hükümlerinden vazgeçmesinin uluslar arası bir felakete yol açacağını “¹⁹³ öne sürmüştür.

Başbakan MENDERES, 5 Temmuzda D.P. Grup toplantısında yaptığı konuşmada ise, İngiltere'nin, hükümetine sunduğu öneri konusunda şu bilgileri vermiştir;

“ İngilizler derki, evvela tedhiş hareketlerine son verilecektir. Tedhiş hareketlerine son verildikten sonra, on senelik bir müddet kabul edilecektir. On senenin hitamında adanın idaresinde mukayyet bir self-determinasyon prensibinin tatbiki konulması hususu, NATO'nun üçte iki ekseriyetle karara bağlanabilecektir. İngilizlerin tekliflerinin esası budur... On senenin sonunda, NATO'nun üçte iki azasının vereceği kararla , İngiliz

¹⁹¹ **Ayın Tarihi**, Aralık 1957, sayı: 272,s.325.

¹⁹² Fahir ARMAOĞLU, **Siyasi Tarih “ 1789-1960 ”**, Ankara, 1975, s.817.

¹⁹³ **Zafer**, 12 Temmuz 1956.

hakimiyetinin baki kalması Türk-Yunan- İngiltere arasında bir pakt aktedilmesi şartıyla, bir sureti halle bağlamaktır.”

MENDERES konuşmasında, kendilerine yapılan bu önerinin bütünüyle reddedildiğini belirttikten sonra, self-determinasyon planını tanımadıklarını, eğer böyle bir öneriden söz edilecek olursa, Türkiye'nin de Lozan Antlaşmasının çözümlediği bütün sorunların yeniden ele alınmasını isteyeceğini söylemiştir. MENDERES aynı konuşmasında; Ortadoğu' daki olumsuz gelişmelere değinerek bu bölgede Sovyet Rusya'nın yarattığı tehlikeye dikkat çekmiş ve Kıbrıs sorununu çözmek için, gerekirse, “ Adaya askeri bir müdahalede bulunabileceklerini ” açıklamıştır. ¹⁹⁴

Demokrat Parti Grup Toplantısında söz alan konuşmacılarda, “ İngiltere'nin Ortadoğu petroleri nedeniyle adayla yakından ilgilendiğini” vurguladıktan sonra, “ Kıbrıs'ı Yunanistan'a kaptırmamak için, burada yaşayan Türklerin bir an önce örgütlenmesi zorunluluğu ” üzerinde durmuşlardır. ¹⁹⁵

İngiltere bir süre sonra, kendi çıkarlarını da zedeleyeceği endişesi ile self-determinasyon yolundaki çözüm önerisine karşı ilgi duymaktan vazgeçmiş, bununla birlikte self-government yolunu açacak olan bir anayasanın hazırlanması için gerekli çalışmalara başlamıştır. ¹⁹⁶ Bu durum Türk Hükümeti tarafından da olumlu karşılanmıştır. ¹⁹⁷ Kıbrıs ile ilgili gelişmeler MENDERES Hükümeti ve Türk Kamuoyunun en önemli dış sorunu olarak gündemde kalmaya devam etmiştir. Buna uygun olarak D.P. Grubu da Kıbrıs konusunda sık sık toplantılar yaparak Yunanistan'ın iddialarını ele almıştır.

D.P. Grubu, 5 Temmuz 1956 tarihindeki toplantısında bir bildiri metni hazırlamış ve bu bildiride; Kıbrıs'ta yaşayan 500.000 kişilik nüfustan en az 120.000'inin Türk olduğu ve bunların ada topraklarının 6/4 'üne sahip oldukları, geriye kalan nüfusun büyük çoğunluğunun ise, Yunan

¹⁹⁴ D. P. M. G.G.M.Z., Dönemi: X, cilt:173, 5 Temmuz 1956,s.49.

¹⁹⁵ D. P. M. G.G.M.Z., Dönemi: X, cilt:175, 12 Temmuz 1956,s.9-12.

¹⁹⁶ a.g.z., s. 34-37.

¹⁹⁷ a.g.z., s.37.

asıllı olmayıp Levantin olduğu Yunan isteklerinin Lozan Antlaşması ile bağdaşmadığı şeklindeki görüşlere yer verildikten sonra Yunanistan'ın bu isteklerinde ısrar etmesi durumunda bütün Trakya ve Oniki Adalar sorunlarının gündemi getirileceği hatırlatılmıştır.¹⁹⁸

İngiltere'nin Ortadoğu'daki gelişmeler sonucunda Kıbrıs meselesindeki görüşlerinde değişimler yaşanmış ve ada için özel bir anayasa hazırlamıştır. Bu değişiklikler Türkiye'nin “ taksim “ tezine yönelmesinde etkili olmuş, Başbakan A. MENDERES, 28 Ocak 1957 tarihinde bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmada; “ Taksim ” e taraftar olduklarının açık işaretini vermiştir. ¹⁹⁹ Daha sonraki günlerde ise , Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU'da Türkiye'nin bu teze yönelmesinin nedenlerini açıklarken;

*“ İngiltere'nin Ada'da belirli bir zaman yönetimini sürdürmek ve yedi sekiz yıl sonrada self-determinasyona gitmek ve bu arada da Türkiye ve öteki ilgili devletlere Ada'da üsler vermek düşüncesinde olduğunu bu nedenle de kendilerinin bir taviz olmak üzere, ilhaktan vazgeçerek, taksime razı oldukları... ”*²⁰⁰

Şeklinde bir savunma yapmıştır. Taksim tezi iktidar yanlısı Zafer Gazetesi tarafından da desteklenmeye başlanmıştır. Bu yıllarda artık D.P.'nin Kıbrıs konusunda danışmanlığını üstlenen Prof. Nihat ERİM de New York Times'de yazdığı açık bir mektupta; Türk Hükümetinin Kıbrıs konusundaki görüşlerini açıklamış ve Başbakan MENDERES'İN Kıbrıs sorununun NATO, Bağdat Paktı ve bütünü ile Batı güvenlik sistemini sarsmağa başlaması karşısında Ada'nın taksimini kabul ettiğini...”²⁰¹ öne sürmüştür.

Türkiye'nin, “Taksim” tezine yönelmesinde tekili olan nedenleri kısaca şöyle sıralayabiliriz.

¹⁹⁸ a.g.z. ,s.54-56.

¹⁹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, cilt: 15, 28 Ocak 1957, s.351-353.

²⁰⁰ D.P.M.G.G:M.Z. , Dönem:X,cilt:222, (22Mayıs 1958), s.84-95.

²⁰¹ Zafer,13 Şubat 195;Ulus, 13 Şubat 1957.

1. Türkiye, artık Kıbrıs'ın bütünüyle kendisine verilemeyeceğini anlamış ve daha gerçekçi bir politika izlemek zorunluluğunu görmüştür.

2. İlhak tezinden vazgeçerek, başka bir deyişle bu tezdən ödün vererek, dünya kamuoyu önünde “ uzlaşmaz bir tutum içerisinde olmadığını “ göstermek istemiştir.

3. Yunanistan bu sorunu bahane ederek, sürekli şekilde “NATO'dan ayrılacağı” tehdidinde bulunuyordu. Türkiye, bu yardımlaşma örgütünde huzursuzluk yaratılmasından yana olmadığını göstermek istemiştir.

4. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'deki Rum Lobilerinin bu ülke hükümetlerine yaptıkları baskılar ve bu hükümetlerin söz konusu baskılara boyun eğerek Yunanistan yanlısı bir tutum içine girmelerinde de etkili olmuştur.

5. İngiltere, Kıbrıs'ta bir federe yönetim kurulmasında kendi çıkarları bakımından yarar görmüş ve bu konuda ısrarlı olduğunu ortaya koymakta sakınca görmemiştir.

6. Kıbrıs Rum lideri Makarios, Kıbrıs sorununu uluslar arası platforma taşımayı başarmış ve bu konuyu adeta bir “ Haçlı Seferi “ ne dönüştürmüştür.

7. Kıbrıs'taki terör olaylarında, İngiltere'nin de can kaybına uğraması İngiliz kamuoyunda da önemli tepkilere yol açmış ve halk bu sorunun bir an önce çözüme bağlanmasını istemeye başlamış, başka bir deyişle bu konuda bir kamuoyu baskısı oluşmuştur.

8. İngiltere'nin, Mısır yönetimi tarafından Süveyş'ten atılması, bu ülke için Kıbrıs Adasının önemini daha da arttırmıştır.

9. Türkiye'nin iç siyasi ve ekonomik sorunları bu dönemde bir hayli artmış, bu durumda Demokrat Parti iktidarını oldukça yıpratmış, bu durum Demokratlar 'da iktidarı kaybedebilecekleri yolunda önemli bir endişe yaratmıştır. Öte yandan Demokrat Parti yönetimi, Türkiye'nin bu sorunlarının “ Batının desteği olmaksızın çözümlenemeyeceği “ kaygısına kapılmıştır.

10. İngiltere 'de de muhalefetteki İşçi Partisi, iktidarı Kıbrıs konusunda tutarsızlıkla suçlamış ve kendilerinin iktidara gelmesi durumunda Ada'yı Rumlara vereceği yolunda propagandalar yapmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye'de de rahatsızlık yaratmıştır.

Kıbrıs sorununa “ taksim ” yoluyla bir çözüm bulunması yolunda gerek Türkiye, gerekse Kıbrıs Türktür Cemiyeti lideri Dr. Fazıl KÜÇÜK birlikte hareket etmişlerdir. Kıbrıs sorununun çıkmaza girmesi Rum saldırılarının artması üzerine, 3 Mayıs 1957 tarihinde Bursa'da büyük bir miting yapılmış ve bu mitinge Cumhurbaşkanı Celal BAYAR ile Başbakan Adnan MENDERES de katılmıştır. MENDERES bu mitingde yaptığı konuşmada; *“Bizim yapabileceğimiz fedakarlığın son haddi, son merhalesi, Kıbrıs'ın taksiminden ibarettir.”* diyerek Adada uygulanacak başka bir çözüm şekline karşı çıkacaklarını vurgulamıştır.²⁰²

MENDERES'in taksim konusunda bu denli ısrarlı davranmasının nedeni;

“ İngiltere'nin, Türkiye'nin karşısında bir yola girerek, Yunanistan'ı tatmin edeceğim diye, Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyeceğinden emin olması “ idi.²⁰³

MENDERES'in İngiltere'nin öne sürdüğü self-government tezine sıcak bakmasının nedeni ise; bu yolun en azından ENOSİS'e giden yolu kapatmış olması idi. MENDERES'e göre kısa bir dönem için self-government ondan sonrada her iki toplumun kendi aralarında yapacakları bir plebisit uygulamasıydı. Bu plebisitin sonucuna göre; “ Türklerin çoğunluğu Türkiye'ye gelmeyi tercih ederlerse “ , bunlar doğal olarak Türk yönetiminde kalacaklardı. Aynı şekilde “ Rumların çoğunluğu da Yunanistan'ı tercih ederlerse, Yunan yönetiminde kalabileceklerdi ki; bu çözüm yolu MENDERES'e göre; Adanın taksiminden başka bir şey değildi.”²⁰⁴

²⁰² Zafer, 4 Mayıs 1957.

²⁰³ D.P.M.G.G.M.Z., Cilt:188, s.63.

²⁰⁴ a.g.z., s.72-75.

Ancak Yunanistan'ın, self-determinasyon yönetiminde ısrar etmesi ve bu yöndeki uzlaşmaz tutumunu sürdürmesi Kıbrıs Türk toplumunda huzursuzluğun ve güvensizliğin artmasına neden olmuştur. Kıbrıs Türktür Partisi, 12 Ağustos 1957 tarihinde, 232 delegenin katılımı ile Lefkoşe'de bir genel kurul toplayarak konuyu ele almış bu kurulda Kıbrıs sorununun tek çözüm yolunun taksim olduğu oybirliği ile kabul edilmiş ve bunun sonucunda; Türkiye Başbakanı, A.B.D. Başkanı, İngiltere Başbakanı ve Sömürgeler Bakanı ile Birleşmiş Milletler ve NATO Genel Sekreterine bildirmiştir.²⁰⁵

MENDERES 14 Ekimde yaptığı bir konuşmada Kıbrıs meselesini genel değerlendirerek şunları söylemiştir:

“ Türkiye'nin güvenliği için, Kıbrıs Adasının sahillerimize bakan kısımlarını bayrağımız altına almak kararında bir değişiklik olmayacaktır.”

Bu açıklamadan da kolaylıkla anlaşılabacağı gibi, D.P. iktidarı taksim konusunda kararlı görünmektedir.

a) Muhalefetin Tutumu

Başbakan Adnan MENDERES'in 24 Ağustos Nutku ile yeni bir kimlik kazanan Kıbrıs meselesi 6-7 Eylül olaylarına neden olmuş ve Dördüncü MENDERES Hükümetinin ilk ayları bu hadiselerin neden olduğu problemleri çözmekle geçmiştir. Bu dönemde gerek meclis görüşmelerinde gerekse basına verilen demeçlerde muhalefet iktidarı dürüst olmamakla suçlamış ve Kıbrıs konusunun sadece D.P. Grup toplantılarında tartışıldığı ve muhalefetin bu konuda bilgilendirilmediğinden şikayet edilmiştir.

İsmet İNÖNÜ Ankara'da Halk Partisi il kongresinde Demokrat Partinin adına yakışır davranması gerektiğini belirtmiş, demokrat ve dürüst davranmaya çağırmıştır. “ Biz Avrupa garp aleml camiasına ittifakla bağı

²⁰⁵ **Ayın Tarihi**, sayı: 285, Ağustos 1957, s.241.

ve kendi iç nizamında da demokratik rejimi kabul etmiş bir devletiz. “ demiştir.

Dışişleri Bakanlığının 25 Şubat 1956 müzakeresi sırasında C.H.P: Genel Sekreteri Yardımcısı Kars Milletvekili Turgut GÖLE’de dış meselelerde Türk Hükümetini tenkit etmiş ve muhalefetin bilgisiz bırakıldığına değinerek Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde Kıbrıs meselesine değinerek şunları söylemiştir.

“Biz coğrafi ve stratejik bakımdan olduğu kadar ideoloji bakımından da tabiatı ile hür demokrasilerin safındayız. Bu esasa sağlam kalmak şartıyla sulh içinde beraber yaşamak ve münakaşaları zamanın tekamülüne bırakmak gayretlerini tabi görüyoruz.

*Yunanistan ile münasebetlere gelinirse iyi görünmüyor. Nasıl düzeleceğini hükümetin beyanlarından çıkaramıyoruz. Kıbrıs meselesi milletlerimizin münasebetlerinde ciddi bir gerginlik konusu olarak devam etmektedir. Her ikimizin müttefiki büyük ittifak tertiplerinin temel unsurlarından biri olan İngiltere’nin makul bir hal tarzı bulmasını bekliyoruz.”*²⁰⁶

C.H.P. Genel Sekreteri GÜLEK de Kıbrıs davasında iktidarı yalnız hareket etmekle suçlamış ve bu konunun da mecliste görüşülmesini istemiştir;

“Kıbrıs bütün Türklerin milli bir davasıdır. Başlı başına, partiler üstü milli bir dava. Atatürk’ün milli mücadeleye başlamak için ayak bastığı Samsun’da bundan bahsetmek yerinde olur. Bu milli davayı hiç kimsenin kendisine mal etmememsi lazımdır. Kıbrıs meselesi bu hale gelmemeliydi. Ta başında en büyük hassasiyet gerekirdi. Geçen ağustosa kadar en önemli vatan davası üzerinde basın hassasiyet gösterdiği vakit, Kıbrıs’a en yakın anavatan toprağı olan Anamur’da Kasım GÜLEK bu konuyu ele aldığı vakit, Yunanistan’la dostluğumuza zarar vermesinden endişe edenler umarız şimdi pişmandırlar. Kıbrıs meselesinin T.B.M.M.’sine

²⁰⁶ **Ulus**, 26 Şubat 1956.

getirilmeyişine ve sadece parti grubunda konuşulmuş olmasına biz mana veremiyoruz. Bunun gerektiği gibi mecliste görüşülmesi lazımdır.”²⁰⁷

1956 yılının son aylarına gelindiğinde Kıbrıs ile ilgili İngiltere'nin görüşlerinde değişme yaşanmış self-determinasyon yerine self-government tercih edilmiştir. Ada için İngiliz Hükümetinin de resmen onayladığı Kıbrıs Anayasası kabul edilmiş ancak buna ilk tepki Yunanistan'dan gelmiş ve Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlere taşımak istemiştir. Bu anayasaya Türk Hükümetinin bakışı ise en başta sert olmakla beraber zamanla bazı iç ve dış sebepler yüzünden yumuşama göstermiştir.

İngiltere'nin isteği üzerine Ada'ya muhtariyet verilme isteğinin muhalefet tarafından zamanla Ada'nın Yunanistan'a ilhakına yol açacağı düşüncesi egemen olmuş ve bu doğrultuda iktidar tenkit edilmiştir.

C.H.P. İstanbul 11. kongresinin ikinci gününde Ş. GÜNALTAY konuşmasında şöyle demiştir:

“Kıbrıs milli bir davadır. Bunun için iç politika konusu olmamalıdır. C.H.P. bunu hiçbir zaman iç politika konusu yapmadı. İktidarda yapmamalıdır. Kıbrıs meselesinin son aldığı kritik durun karşısında D.P. iktidarının şimdiye kadar bu mevzudaki hataları üzerinde durmayacağız iktidar zaten zor durumdadır. Bu zorluğu daha da arttırmak istemeyiz. Dostlar bilmelidir ki Kıbrıs bizim milli davamızdır. Bu dava halledilirken mili menfaatlerimiz müdafaa zaruretlerimiz göz önüne alınmalıdır. C.H.P.'nin dış politikası daima başarılı olmuştur. İnşallah Hatay meselesi gibi Kıbrıs meselesini de C.H.P. halledecektir.”²⁰⁸

C.H.P. Genel Sekreteri Kasım GÜLEK ise basına verdiği bir demeçte İngiltere'nin Ada için hazırladığı anayasayı değerlendirerek Kıbrıs'ta doğup da Türkiye'ye, Amerika'ya, İngiltere'ye ve diğer memleketlere göç etmiş Türklerinde Ada'nın mukadderatını tayinde söz sahibi olmaları gerektiği üzerinde durmuş ve şöyle söylemiştir.

²⁰⁷ **Ulus**, 30 Temmuz 1956.

²⁰⁸ **Ulus**, 21 Temmuz 1957.

“ Kıbrıs'ta self-determinasyon üzerinde çok duruldu. Ada'nın mukadderatını tayinde Kıbrıs'ta doğmuş herkese rey hakkı tanınmalıdır. Bunun milletlerarası plebisitlerde emsalleri vardır. Birinci Dünya harbinden sonra Versay Muahedesi gereğince Almanya'dan ayrılmış Saar ve Yukarı Silezya Bölgelerinde bilahare yapılan plebisitlerde o bölgelerde doğmuş ve sonradan dünyanın muhtelif yerlerine dağılmış herkese rey hakkı tanınmıştı. Ve gerçekten plebisit yapılırken dünyanın her tarafından bu bölgelerde doğmuş olanlar gelip reylerini kullanmışlardı. Ve hatta hasta olanların sedyelerle getirilerek reye iştirak ettiği görülmüştü.

Kıbrıs'ta doğup da Türkiye'ye, Amerika'ya, İngiltere'ye ve diğer memleketlere hicret etmiş Türklerin de Ada'nın mukadderatını tayinde söz sahibi olmaları tabii hakları sayılmalıdır.”²⁰⁹

Ayrıca GÜLEK, 21 Nisan 1957 C.H.P. Ocak Kongresinde Türk-İngiliz, Türk-Amerikan ve Türk-Yunan dostluğu üzerinde durarak, Kıbrıs meselesinde Amerika'nın söz sahibi olmadığından bahsederken Yunanistan'ın da iki devlet arasındaki dostluğu zedeleyici davrandığını belirterek şunları söylemiştir:

“ Türk dış politikasının temeli, Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa birliği olduğu kadar, Türk-Amerikan ve Türk-İngiliz dostluğuna da dayanır.

Memleketimizin kurtarıcısı ve C.H.P.'nin lideri büyük Atatürk İstiklal Zaferini kazandıktan sonra insan gözüyle görülebilecek büyüklüklerden biri göstermiş ve mağluplara elini uzatarak Türk-Yunan dostluğu kurmuştur. Bu gün gaflet ve kısa görüşlülük içinde Kıbrıs davasını yürütmek isteyen Yunanistan, bu dostluğa kıymet vermemesinin zararlarını anlayacaktır.”²¹⁰

Meclis görüşmelerinde milletvekillerinin, İngiltere'nin Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına eninde sonunda izin vereceği kaygılarına cevap veren Başbakan Adnan MENDERES “ İngiltere'nin Ada'yı Yunanistan'a

²⁰⁹ **Ulus**, 21 Aralık 1956.

²¹⁰ **Ulus**, 22 Nisan 1957.

vermeye hazırlandığı kanaatine iştirak etmiyoruz.” Diyerek taksim meselesine değinmiş ve şunları söylemiştir:

“ Türk Hükümeti şayanı itibar addediyor. Bu gözden nehar tutulacak bir mesele değildir.

Biz en son olarak taksim işini ele alacağız. 120 bin ırkdaşımızın bulunduğu bir yerde bir ileri karakolumuzun bulunmasına imkan yoktur. Adanın taksimi oradaki soydaşlarımızı Türk bayrağı altında toplayacak ve ada memleketimizi tehdit eden bir yer olmaktan çıkacaktır.”²¹¹

Başbakan Adnan MENDERES'in taksim fikrini anlatırken C.H.P. Genel Başkanı İsmet İNÖNÜ de kendisini destekleyenler arasında yer almıştır. Bu tarihten sonra muhalefetin iktidarı taksim konusunda desteklediği görülmüş ancak Kıbrıs konusunda daha aktif bir politika izlemesi ve bu konuda muhalefetin de bilgilendirilmesi istenmiştir.

C- Yunanistan'ın Anayasaya Tepkisi

Türkiye'nin, taksim tezini benimseyerek, önemli bir ödün vermesine karşın, Rumların yarattığı terör olayları durmamış, tam tersine artmıştır. Örneğin; 22 Ocak 1957 tarihinde, Kıbrıs'ta incelemeler yapan ve aralarında Nihat ERİM'in de bulunduğu Türk Delegasyonunun aracına Rum teröristlerce bombalı suikaste bulunulmuş ancak bu terör eylemi amacına ulaşamamıştır. ²¹² Bu olayın olduğu gün, bir Türk polisi, 28 Ocakta ise 8 Türk Rumlar tarafından katledilmişlerdir. Türkiye'de büyük bir gerginliğe yol açan bu olaylar üzerine, 6-7 Eylül olaylarının yeniden yaşanmaması için İngiltere ve Yunanistan konsoloslukları polis tarafından güvenlik koridoruna alınmış, radyodan da normal yayınlara ara verilerek yas ilan edilmiştir. ²¹³

²¹¹ **Ulus**, 29 Aralık 1956.

²¹² N. ERİM, **a.g.e.**, s.55; **Zafer**, 23 Ocak 1957.

²¹³ **Ulus**, 30 Ocak 1957.

Bu gergin günler yaşanırken, Kıbrıs sorunu Yunanistan tarafından yeniden Birleşmiş Milletlere götürülmüştür.

Birleşmiş Milletlerdeki Türkiye temsilcisi Selim SARPER hükümetinin Kıbrıs konusundaki görüşlerini açıklarken Yunanistan'ın bu konuyu 1954'te ve 1956'da Birleşmiş Milletlere taşıdığını ancak muvaffak olamadığını belirttikten sonra şöyle devam etmiştir;

“ Şahsen bu meselenin bu sefer görüşülerek bir karar varılmasını tercih ederim. Zira Atlantik paktına dahil üç müttefik arasında daimi tereddüt ve anlaşmazlık havası yaratmaktadır.”²¹⁴

SARPER Genel Kurulun ancak tavsiyede bulunacağını ve makul bir hal çaresinin istihsalinin çok zor olduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir;

“ Kanaatimce alakalı üç devletin B.M. dışında bir araya gelerek iyi anlayış havası içinde teşviki mesai suretiyle makul bir hal çaresi bulmaları mümkündür.”²¹⁵

SARPER'e göre Yunanistan dahili politikasında sokağa düşürdüğü Kıbrıs meselesi ile alakalı olarak efkarı umumiye ye yerine getirilmesi mümkün olmayan vaatlerden sıyrılmak için B.M.'den müsait bir hal çaresi istihsal etmeye çalışmaktadır.

SARPER ayrıca Yunanistan'ın Ada'daki terör eylemlerini desteklemekten vazgeçmesini ve Yunan hükümetinin ilhak isteğinin reddedilmesini istemiştir.

Yunanistan temsilcisi ise, hükümetinin self-determinasyon tezini savunarak, bu görüşlerinin kabul edilmemesi durumunda Yunanistan'ın NATO'dan ayrılacağı tehdidini bir defa daha tekrarlamıştır.²¹⁶

Birleşmiş Milletler, 26 Şubat 1957 tarihinde, bir çekimsere karşın 55 olumlu oy ile taraflar arasında görüşmelere devam edilmesi yolunda karar vermiştir.²¹⁷ Bu gelişmeler yaşanırken İngiltere, daha önce

²¹⁴ **Ulus**, 30 Ocak 1957.

²¹⁵ **Ulus**, 30 Ocak 1957.

²¹⁶ **Zafer**, 22 Şubat 1957.

²¹⁷ **Zafer**, 27 Şubat 1957.

Seychelles Adalarına sürgüne gönderilen Makarios'un, Ada'ya dönmemesi koşuluyla serbest bırakılmasına karar verilmiştir.²¹⁸ İngiltere'nin bu kararı Türkiye'de tepkilere neden olmuş, Yunanistan bu duruma tepki göstererek, Büyükelçisi Jean Kalergis'i Atina'ya çağırmıştır. İngiltere ise, Türkiye'ye satışına karar verdiği dört kruvazörün satışını durdurduğunu açıklamıştır. Bu gelişmeler üzerine Türk Hükümeti de Londra Büyükelçisini Ankara'ya çağırmıştır.²¹⁹

NATO üyeleri arasında ortaya çıkan bu gerginlik, NATO Genel Sekreteri Lord Ismay'ı harekete geçirmiş ve Ismay 20 Mart 1957 tarihinde, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan temsilcilerine birer mektup göndererek, arabuluculuk önerisinde bulunmuştur. Bu girişim, Türkiye ve İngiltere tarafından sıcak karşılanırken, Yunanistan'ın olumsuz bir tutum alması yüzünden başarısızlığa uğramış, girişimden bir sonuç alınamamıştır.²²⁰

²¹⁸ **Ulus**, 30 Mart 1957.

²¹⁹ **Ulus**, 11-12 Nisan 1957.

²²⁰ **D.P.M.G.G.M.Z.**, Dönem:X, Cilt:118. (18 Haziran 1957), s.10.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. MENDERES HÜKÜMETİNİN KIBRIS POLİTİKALARI (25 KASIM 1957 – 27 MAYIS 1960)

A- İngiliz Hükümeti Tarafından Hazırlanan Mac Millan Planı (18 Haziran 1958)

1957 yılında Kıbrıs meselesinde Türk Hükümeti taviz vermeyi göze alırken, Yunanistan İngiltere'nin ada için hazırladığı anayasaya tepki göstermiş ve nümayişlere devam etmiştir. Bu gelişmelerden sonra İngiltere, 13 Haziran 1958 tarihinde Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd'un mimarlığını yaptığı Türk ve Rum toplumlarının eşit haklara sahip olmaları temel ilkesine dayanan bir self-determinasyon planı sunmuştur.²²¹ Söz konusu bu plan Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından basına yansıtılmadan reddedilmiştir. Ancak sızan haberlere göre planda, yeni bir oyalama siyaseti güdüldüğü Ada'ya İngiliz Hükümetinin idaresinden ziyade nezaretinde olmak üzere bir çeşit muhtariyet verilmesi istenmektedir. Türkiye , İngiltere arasında bu siyasi gelişme sürüp giderken Irak İhtilali sonucunda, iktidara gelen General Kasım Hükümetinin Bağdat Paktına fiilen son vermesi, bununla da kalmayarak, İngiliz karşıtı bir politika izlemeye başlaması, kanımızca İngiltere'nin, Kıbrıs konusunda Türkiye'ye karşı daha ılımlı bir politika izlemesine etkili olmuştur. Çünkü, Irak'taki yeni hükümet, kısa bir süre öncede İngilizleri Süveyş Kanalından çıkarmayı başaran Mısır Yönetimi ile işbirliği içinde bulunuyordu. Bu gelişmeler İngiltere'yi Ortadoğu'da çok zor durumda bırakmıştı. Böylelikle İngiltere bakımından Türkiye'nin önemi daha da fazla artmış görünüyordu. Bu olağan dışı gelişmelerin bir sonucu olarak, İngiltere Başbakanı Mac Millan ve İngiltere'nin Kıbrıs Valisi Hugh Foot, 10 Ağustos 1958'te Ankara'yı ziyaret etme gereği duymuşlardır. Ankara görüşmelerinden sonra

²²¹ **D.P.M.G.G.M.Z.**, Dönem: XI, Cilt:230, (27 Haziran 1958), s.38.

yayınlanan resmi bildiride iki başkanın aralarında görüş alışverişinde bulundukları açıklanmıştır.²²² Bu görüşmenin hemen ardından da İngiltere Başbakanı Mac Millan tarafından hazırlanan ve aynı adla bilinen Mac Millan Planı, 18 Ağustos 1958 tarihinde İngiliz Parlamentosundan onay almıştır.

Kıbrıs hakkında takip edilen siyasette dört esas gaye mevcuttur:

223

1. Ada'daki bütün Kıbrıslıların menfaatlerine en iyi şekilde hizmet etmektir.

2. Gerek Kıbrıs'taki Türk ve Rum camiaları gerekse Türk ve Yunan Hükümetleri tarafından kabul edilebilecek daimi bir anlaşmanın başarılmasına matuftur.

3. İngiltere'nin Kıbrıs'taki üs ve tesislerinin muhafazasını sağlayacaktır. Bu üs ve tesisler İngiltere'nin beynelmilel vecibelerini tahakkuk ettirilmesi için lüzumludur.

4. İngiltere ile hayati ehemmiyete haiz bir bölgedeki müttefikler arasında barış, emniyet ve işbirliğini kuvvetlendirecektir. İngiliz Hükümetinin devamlı surette götüğü gayeler bunlardır. İngiltere son aylar zarfında müşterek bir zemin bulmak ve herkesin mutabık kalacağı bir anlaşmaya varmak gayretlerinde de hep bu hedefleri gütmüştür. Beyanatta bu istikamette yapılan bütün teşebbüslerin şimdiye kadar semeresiz kalmış olmasından duyulan teessüf belirtilmektedir.

Türkiye ile Yunanistan Hükümetleri ve Kıbrıs'taki iki cemaat arasında ihtilaf hususları nazarı itibara alınarak şiddet hareketleri ve kargaşalık devam ettiği takdirde bunun neticesinin ilgililer için felaketi olacağı düşünülerek İngiltere Hükümeti Ada'nın idaresinde ve sakinlerinin refahından mesul hükümler bir kuvvet olarak halihazırdaki çıkmaza kati bir çare bulunması mesuliyetini idrak etmiştir. Bu gayenin tahakkuku için İngiltere'nin teşebbüsü gerek cemaatler ve gerekse İngiltere, Türkiye ve

²²² **Ulus**, 11 Ağustos 1958.

²²³ **Ulus**, 20 Haziran 1958.

Yunanistan Hükümetleri arasında bir işbirliği faaliyeti şeklinde tecelli edecektir. Bu işbirliği planı şu şekildedir:

1. Kıbrıs yalnız İngiltere ve dolayısıyla İngiliz Milletler Camiasına mensup olmalı ve aynı zamanda Türkiye, Yunanistan'la olan irtibatın faydalarından da istifade etmelidir.

2. Mademki bu üç hükümetin Kıbrıs'ta menfaatleri mevcuttur. Şu halde İngiltere Ada'da barış, terakki ve refahı sağlamak için Türkiye ve Yunan Hükümetlerinin müşterek gayrete iştirak ve işbirliklerini iyi karşılayacaktır.

3. Türkiye ve Yunanistan Hükümetlerinin tayin edecekleri birer temsilci bu siyasetin Kıbrıs'ta tatbiki hususunda Kıbrıs Valisi ile işbirliği yapacaklardır.

4. Kıbrıs'ta temsilcilik sistemine dayanan bir hükümet teşkil edilecek, bu suretle her cemaat kendi işlerinin tatbikinde muhtar bulunacaktır.

5. Kıbrıs'taki Türk ve Rumların Türk ve Rum bulunmaları arzusunu tatmin etmek için İngiltere Hükümeti İngiliz Tebaasında kalmak haklarını da muhafaza etmekle beraber kendilerinin Türk veya Yunan Tebaasına geçmeleri hususunda alınacak tertibatı iyi karşılayacaktır.

6. Ada'nın beynelmilel statükosu yedi sene için değişmeyecektir. Bundan maksat yeni işbirliği prensibinin bu plan tahtında ve gereken istikrar havası içinde tam manasıyla tecrübe ve tatbikine imkan vermektir.

7. Temsilcilik sistemine dayanan hükümet şekliyle kendi işleri hususunda verilen muhtariyet her iki cemaatin temsilcileri ile Türk ve Yunan Hükümetlerinin temsilcileri arasında yapılacak istişareleri müteakip kabul edilecektir.

Yeni Anayasadaki başlıca maddeler şunlardır:

1. Her cemaat için ayrı bir Temsilciler meclisi olacaktır. Bu meclisler cemaatlerin hususi işlerini ilgilendiren nihai teşrif selahiyetleri tanzim edecektir.

2. Cemaatlerin hususi işleri ile dahili emniyet müstesna, dahili idare hususundaki salahiyet valinin reisi bulunduğu bir konsey tarafından deruhte edilecektir. Bu konseyde Türkiye ile Yunanistan Hükümetleri tarafından gönderilecek mümessillerle temsilciler meclisinden seçilecek altı vekil bulunacaktır. Bu altı vekilin ikisi Kıbrıslı Türk dördü ise Kıbrıslı Rum olacaktır.

3. Vali Türkiye ve Yunanistan Hükümetlerinin temsilcileri ile istişareden sonra her iki cemaatin menfaatlerinin himaye edilmesi için hususi salahiyete sahip olacaktır.

4. Dışişleri, savunma ve dahili emniyet Valinin salahiyeti altında bulunacaktır. Fakat bu işlerle de Vali Türk ve Yunan Hükümetlerinin temsilcileri ile istişareden sonra hareket edecektir.

5. Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri temsilcileri cemaatler arasında fark gözetilmiş şeklinde telakki ettikleri herhangi bir kanun tarafsız bir mahkeme tarafından gözden geçirilmesini istemek hakkına sahip bulunacaklardır.

İngiliz hükümetinin beyanatında şu hususlarda belirtilmektedir:

A- Eğer bu siyasetin bütün faydaları tahakkuk edecek olursa şiddet hareketlerinin sona ermesi icap edecektir.

B- Şiddet hareketi sona erince İngiliz Hükümeti fevkalade hal nizamâtını gevşetecek ve zamanla büsbütün ortadan kaldırmak için tedrici tedbirler alacaktır. Bu tedbirler arasında fevkalade hal nizamâtı tahtında halen Ada dışında tutulan Kıbrıslıların, Makarios Ada'ya dönemleri mümkün olacaktır.

C- Bu prensip ve teklifler dayanan plan, bütün Ada halkı için faydalı olacak ve refah sağlayacaktır.

D- Temsilciler Meclisi vasıtasıyla Kıbrıs halkı Ada'nın dahili işlerini idare etmekte selahiyetli olacaktır. Her cemaat kendi hususi işlerini kontrol edecektir.

E- Bir taraftan Kıbrıslılar bu avantajlardan istifade ederken diğer taraftan da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostane

münasebetler ve pratik sahadaki işbirliği muhafaza ve takviye edilmiş olacaktır.

B- Türk Hükümeti'nin Mac Millan Planı Hakkındaki Tutumu

Kıbrıs sorunu, 1958 yılında da Türkiye'nin en önemli dış sorunu olmaya devam etmiştir. Bu yılın başında, Kıbrıs Rum Lideri Makarios'un Türk hükümeti ile görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'yı ziyaret etme isteği Türk Dışişleri tarafından umumi efkarın galeyan halinde bulunduğu gerekçesi ile reddedilmiştir. ²²⁴ D.P. Meclis Grubunun 22 Mayıs 1958 tarihli toplantısında, Kıbrıs konusuna ağırlık verilmiş, bu konuda Gruba bilgi veren Dışişleri Bakanı ZORLU, İngiltere Dışişleri Bakanı ile Kopenhag'da yaptığı görüşmede, kendisine Türkiye'nin taksim politikası konusundaki görüşlerinde bir değişiklik olmadığını anlattığından söz ederek, Türkiye ile İngiltere arasındaki ikili ilişkilerde, Kıbrıs konusunun bir mihenk taşı olduğunu, İngiliz Bakana söylediğini ifade etmiştir. ²²⁵ D.P. Grubunda söz alan bazı milletvekilleri de Ada'nın ilhak ve işgal edilmesini savunmuşlardır. ²²⁶ Başbakan MENDERES ise, aynı toplantıda yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

*“ İngiltere'ye karşı bizim kozumuz, kanaatimce Bağdat Paktı olmalıdır. Aslında bu pakt, görünüşte gayet mühim bir Pakttır. Yani Rusya'ya karşı, Slav Kuvvetlerine karşı NATO'nun bir çemberinin bir halkasından ibarettir. Fakat öyle bir halkadır ki, bu halka maalesef bütün kuvveti ile Türk Milletinin boynuna takılmış bulunmaktadır.”*²²⁷

Türk kamuoyu, 1958 yılında da Demokrat Parti Hükümetinin taksim politikasına destek vermiştir. Bu amaçla da 8 Haziran 1958 tarihinde, İstanbul'da Beyazıt meydanında 200.000. ; Ankara'da ise

²²⁴ **Ulus**, 16 Ocak 1958; **Zafer**, 16 Ocak 1958.

²²⁵ **D.P.M.G.G.M.Z.**, Dönem: XI, Cilt:222, (22 Mayıs 1958), s.92-95.

²²⁶ **a.g.z.**, s.105.

²²⁷ **a.g.z.**, s.137-138.

Anıtkabir çevresinde 150.000. kişinin katıldığı iki büyük miting düzenlenmiştir.²²⁸ Bu mitingler yapıldığı günlerde Kıbrıs'ta da Rum terör eylemlerinin yeniden tırmanışa geçtiği anlaşılmaktadır. Bu gelişmeler üzerine Başbakan MENDERES, 12 Haziranda ABD Büyükelçisi ile bir görüşme yapmış ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU da düzenlediği basın toplantısında; Ada Türk'lerinin Rum boyunduruğu altında yaşamak istemediklerini savunarak Türkiye'nin Ada'ya silahlı bir müdahalede bulunup bulunmayacağı yolundaki soruları yanıtsız bırakmıştır. ZORLU bu açıklamasında; taksim fikrini ilk defa teklif edenin Yunan Dışişleri Bakanı Averof olduğunu öne sürerek, İngiltere Sömürge Bakanı Lennox Boyd'un da, 1958 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında, bu öneriyi onayladığını söylemiştir.²²⁹

Dışişleri Bakanının NATO Gazetecilerine Kıbrıs'la ilgili demecinde “ Türkiye taksimi kabul etmekle büyük fedakarlık yapmıştır. Kıbrıs İngiliz münasebetlerinde mihenk taşıdır. “ demiştir.

Gazetecilerin Kıbrıs İhtilafının NATO'yu zayıf düşürebileceği ihtimali karşısında Türkiye ne düşünüyor sorusuna ZORLU şöyle cevap vermiştir:

*“ Türkiye bu konuda elinden gelen fedakarlığı yapmıştır. 1955 Londra Konferansındaki uzlaştırıcı tekliflerimizden hiçbirisi Yunanistan tarafından kabul edilmemiştir. Taksim fikrini ilk teklif eden değildir. Bu görüş ilk önce Yunan Dışişleri Nazırı Averof tarafından ortaya atılmıştır. Ve İngiliz Müstemlekeler Nazırı Lenox Boyd 1958 'de Türkiye'ye geldiği sırada tasvip ettiğini açıklamıştır. Yunanistan ise Ada'daki terörizmi desteklemektedir.”*²³⁰

Bu siyasi gelişmeler sürüp giderken, Kıbrıs'ta, beş Rum'un öldürülmesinden sorumlu tutulan on yedi Türk tutuklanmıştır. Bu gelişme üzerine Adana, Hatay, İzmir ve Kayseri'de mitingler yapılmıştır. İzmir'de düzenlenen mitinge 300.000. kişi katılmış, bu mitinglerde ” “Ya Taksim Ya

²²⁸ **Ulus**, 9 Haziran 1958; **Zafer**, 9 Haziran 1958.

²²⁹ **Ulus**, 13 Haziran 1958.

²³⁰ **Ulus**, 13 Haziran 1958.

Ölüm “ şeklinde pankartlar taşınmış ve sloganlar atılmıştır.²³¹ İzmir mitinginin yarattığı gerginlik nedeniyle NATO’da görev yapan Yunanlı askeri ve sivil personel ülkelerine kaçmışlardır. Buna ek olarak Yunanistan, Balkan Paktında görevli memurlarını da geri çekmiştir.²³² Bu gerginlik üzerine, 16 Haziran 1958 tarihinde toplanan T.B.M.M. Kıbrıs ile ilgili olarak bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride; Türkiye’nin Kıbrıs konusunda en son kabul ettiği çözüm şeklinin taksim olduğu yolundaki görüşü bir defa daha dile getirmiştir.²³³ Aynı gün T.B.M.M. bu konuda gizli oturum yapmış ve bu oturumdaki görüşmelerde de Hükümetin görüşü başta ana muhalefet partisi C.H.P. lideri İsmet İNÖNÜ olmak üzere, muhalefete mensup bütün milletvekilleri tarafından da oybirliği ile kabul edilmiştir.²³⁴

T.B.M.M. Reisi tarafından, Kıbrıs ile ilgili alınan kararların dünya parlamentolarına duyurulmasına ve bir karara bağlanmasına dair bir beyanat verilmiştir:

“ Türkiye, Kıbrıs meselesi Yunanistan tarafından ortaya çıkarıldığından beri kendi hayati menfaatlerini ve Kıbrıs’taki 120.000 Türk’ün hayat ve bekasını bu kadar yakından alakadar eden bu meselede herkesçe malum olduğu gibi son derece ağırbaşlı mutedil ve uzlaşıcı bir siyaset takip etmiş ve sırf anlaşma zemini teşkil edeceği kanaati ile ilk defa Yunanlılar tarafından ortaya atılan taksim fikrini büyük bir fedakarlıkla kabul etmişti.

Kıbrıs’taki son hadiselerde göstermektedir ki, bu vahim meselenin nihai bir hal şekline bir an evvel bağlanması kati bir zaruret haline gelmiş olup, bunun için de yegane adil, haklı mutedil hal tarzı olan taksimi vakit geçirmeden kabul etmek icap etmektedir. Ada’daki iki cemaatin yekdiğerine karşı hissettikleri itimatsızlık ve düşmanlık bu cemaatlerin artık bir arada yaşamalarına ve bir idare altında işbirliği yapmalarına imkan

²³¹ **Ulus**, 14-16 Haziran 1958.

²³² **Ulus**, 29 Haziran 1958; **Zafer**, 29 Haziran 1958.

²³³ **T.B.M.M.Z.C.**, Dönem: XI, Cilt:230, (24 Haziran 1958), s. 32-62.

²³⁴ **Ulus**, 16 Haziran 1958.

vermemektedir. Ada'ya sulh ve sukûnun iadesi için bu iki cemaati fiilen ve hukuken birbirinden ayırmak hususi ile istikbal ve mukadderat bakımından derin bir endişe içinde bulunan Türk Cemaatine, hiçbir zaman ve hiçbir suretle onun yaşama hakkına ve hürriyetine kastetmiş olan Rum Cemaatinin tahakkümü altında bırakılamayacağı hususunda teminat vermek lazımdır.

Binaenaleyh Ada'nın sulh ve sukûn ve refahını temin ve bu meselenin vahimleştirdiği beynelmilel münasebetlere gerekli dostluk ve anlayış havasını iade etmek için nihai bir hal şekli olarak ancak taksimi kabul ve tatbik mevkiine koymak zaruridir.”²³⁵

Bu gelişmeler olurken D.P. Meclis Grubu da 24 Haziran 1958 tarihinde, Kıbrıs sorununu yeniden görüşmeye açmıştır. Bu konuda Gruba bilgi veren Dışişleri Bakanı ZORLU sorunun NATO Konseyinin bir oturumunda da ele alındığını belirterek, İngiltere'nin tasarladığı ve özerk yönetimi öngören Lennox Boyd Planı'nın da bu devlet tarafından onaylandığına dikkat çekmiş ve bu planın kendi hükümetlerince de olumlu karşılandığını açıklamıştır.²³⁶ Aynı toplantıda bazı D.P. Milletvekillerinin Kıbrıs mitinglerine devam edilmesi yolundaki önerileri ise Başbakan tarafından olumlu karşılanmamış, bu yoldaki öneriler Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik meselelerle mefluç olduğu gerekçesi ile MENDERES tarafından kabul edilmemiştir. O, Kıbrıs konusundaki mitinglere, Hükümet aleyhine bir gösteriye dönüşmesinden endişe ettiği için karşı çıkmıştır.²³⁷ Bununla beraber Kıbrıs konusunda kamuoyunun çok hassas olduğunun bilincinde olan D.P. Hükümeti, bu sorun konusunda halkı aydınlatabilmek amacıyla, 4 Temmuz 1958 tarihinden itibaren radyoya Kıbrıs Saati adı ile özel bir program konulmasına karar vermiştir.²³⁸

1958 'de de kesintisiz olarak devam eden Rum saldırılarında, Temmuz ayının ilk yarısına kadar on beş Türk yaşamını yitirirken, otuz altı

²³⁵ **Ulus**, 17 Haziran 1958.

²³⁶ **D.P.M.G.G.M.Z.**, Dönem:XI, Cilt:230, s.38-39.

²³⁷ **a.g.z.**, s.77-78.

²³⁸ **Ulus**, 4 Temmuz 1958.

Türk de yaralanmıştı. Bu olaylar üzerine Türkiye'nin İngiltere'ye bir nota vererek; İngiltere'nin askeri tedbirleri yetersiz kalacaksa, Ada'ya Türkiye'nin asker çıkarabileceğini bildirmesi üzerine, İngiltere o günlerde meydana gelen Irak İhtilalinin yarattığı ortamı da dikkate alarak, Kıbrıs'a 19. İngiliz Topçu Alayına ait birliklerini göndermiş ve Ada'da sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. ²³⁹

Başbakan A. MENDERES 25 Ağustos 1958'de kabul ettiği İngiltere Büyükelçisi Sir James Bowker'e Mac Millan Planına sıcak baktıklarını söyleyecek ve Türkiye'nin bu tutumu İngiltere'yi umutlandıracaktır. ²⁴⁰ Ancak Türk Hükümetinin bu uzlaşmacı tutumu, Yunanistan tarafından da gösterilmediği için NATO Genel Sekreteri Paul Henry Spak 'ın bu yeni bir girişimi de olumlu sonuç vermeyecektir. Kıbrıs sorunu, 1958 Eylülünde bir defa daha B.M. gündemine getirilecek, ancak B.M. bu defa da soruna barışçı, demokratik ve adil bir çözüm şekli bulunması için çaba gösterilmesine karar verecektir. ²⁴¹

a) Muhalefetin Tepkisi

Mac Millan Planı'nın henüz hazırlık aşamasında iken, İsmet İNÖNÜ konuyla ilgili basına demeç vermekten kaçındığı gözlemlenmiştir. Plan ilan edildikten sonra Türk Hükümetinin taksim tezine yönelme nedenlerini sıralayarak ve bu tezin muhalefet tarafından da onaylanma gerekçelerini değerlendirerek devam etmiştir;

“Biz bu teze bir sergüzeşt emeli ile gelmiş değilizdir. EOKA'nın kanlı gayretleri devam ederken İngiltere self-determinasyon hal suretine razı olacağını bir aralık hissettirmiştir. İngiltere'nin tek taraflı bir self-determinasyon yoluyla Yunanlılar lehine Ada'dan çıkmayı ihtimal halinde

²³⁹ **Ulus**, 12-20 Temmuz 1958.

²⁴⁰ **Ulus**, 26 Ağustos 1958.

²⁴¹ GÖNLÜBOL, **a.g.e.**,s.391.

göstermesi hem umumi emniyet hem de Türk cemaatinin hayati varlığı bakımından büyük tehlike arz etmektedir.”²⁴²

İNÖNÜ sözlerini, taksimin son çare olduğundan ve bu konuda İngiltere'nin kesin tavır takınması gerektiğinden bahsederek bitirmiştir.

“ Bu sistemin işlemesi bir esaslı şarta bağlıdır. Yunanistan , tedhiş usulü ile neticeye varmak ve Türk haklarını, Türk Cemaatinin yaşama hakkını ihlal etmek mümkün bulunmadığını kati şekilde anlamış olsun.

Tedhişçilerin bir suretle itimat edilemeyecek faaliyetlerine karşı taksim tezinin nihai ve son çare olacağıının şimdiden ve ahden tespit edilmesi de lüzumlu, haklı bir teminattır.

Taksim tezinin tereddütsüz nihai bir hal şekli olacağı bugünden İngiltere tarafından kabul edilirse Kıbrıs Ada'sının yeni nizamı kurulabilir.”²⁴³

GÜLEK ise T.B.M.M.'den çıkacak her kararı destekleyeceklerini belirterek bu konuda iktidarın yanında olduklarını ve basında verdiği demeçlerinin yanlış anlaşılmasını söylemiştir:

“Şunu kesin olarak ifade edeyim ki, demeçlerimin hiçbirinden Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesi fikrini tasvip ettiğim manası çıkarılamaz. Kıbrıs konusunda muhalefetine iktidarında üzerinde en ufak bir tereddüt olmadan bağlı bulundukları esas 16 Haziran 1958 günü B.M. Meclisince ittihaz edilmiş olan karardır. C.H.P.'de bu karara müspet oy vermiştir. Bu karar nihai hal çaresinin taksim olmasını gerektirir bu itibarla taksim prensibi ile bağdaşmayan herhangi bir hal çaresi T.B.M. Meclisi başka bir karar almadıkça ne iktidar ne de muhalefet tarafından kabul edilebilir.”²⁴⁴

C- Zürih Görüşmeleri

1959 yılı başından itibaren Kıbrıs sorununun çözülmesi konusunda büyük bir çaba içine girildiği anlaşılmaktadır. 20 Ocak 1959

²⁴² **Ulus**, 22 Haziran 1958.

²⁴³ Metin TOKER, **Akis Dergisi**, 21 Haziran 1958.

²⁴⁴ **Ulus**, 7 Ocak 1959.

tarihindeki gelişmeler, Türk Dışişleri Bakanı ZORLU ile Yunan Dışişleri Bakanı E. Averof; 5 Şubatta da Türkiye Başbakanı MENDERES ile Yunanistan Başbakanı K. Karamanlis'i İsviçre'nin Zürih kentinde bir araya getirecektir. Altı gün süren Zürih toplantıları sonucunda; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında üçlü görüşmelere devam edilmesi kararı alınmış, bu kararın ardından da Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları Londra'ya hareket etmişlerdir.²⁴⁵ Üç başbakan Kıbrıs'taki İngiliz idaresinin yeni Kıbrıs Hükümetine ne zaman devredileceğini görüşeceklerdir. Mac Millan'ın Menderes ve Karamanlis'e müştereken varılacak bir anayasayı kabul edeceğine ve hiçbir muhalefet göstermeyeceğine dair teminat vermiştir.²⁴⁶ Türk ve Yunan Delegasyonları Ada'nın müstakbel anayasasının gerek Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinin, gerek Yunanistan ve Türkiye aralarında taksimi önleyen daimi bir yasak ihtiva etmesi hususunda mutabık kalmışlardır. Ayrıca Kıbrıs'ta umumi bir NATO kumandanlığı altında hem Türk, hem Yunan askeri birliklerinin bulundurulması sureti ile bir uzlaşmaya varılması imkan dahilinde görülmektedir.²⁴⁷ Bu gelişme, Kıbrıs sorununda önemli bir aşamaya gelindiğinin ilk işareti olmuştur.

Zürih Toplantısı dönüşünde, 12 Şubat 1959 tarihinde D.P. Grubuna bilgi veren Başbakan MENDERES Kıbrıs'ta Türk çıkarlarının ve Türkiye'nin güvenliği sorununun çözümlendiğine değinerek, bu arada Türk-Yunan ilişkilerinin de artık düzeleceğine inandığını belirtmiş ve “ Kıbrıs meselesi tarihe intikal etmiş addolunabilir. “ şeklinde konuşarak, alınan sonuçtan duyduğu mutluluğu dile getirmiştir. MENDERES bu konuşmasında;

“ Kıbrıs'ı alamadık, fakat Kıbrıs'ı vermedik. Hiç kimsenin menfaatine teaatti etmedik. Fakat memleketimizin menfaatleri bakımından zerre kadar fedakarlıkta bulunmadık . Şimdiye kadar ilan ettiğimiz taksim prensibinden netice almış sayılmaz isek de, mahiyet ve mana itibarile aynı

²⁴⁵ **Zafer**, 21 Ocak –12 Şubat 1959.

²⁴⁶ **Ulus**, 9 Şubat 1959.

²⁴⁷ **Ulus**, 11 Şubat 1959.

prensibi tahakkuk ettirmiş olduğumuzu metinlerin okunması neticesinde takdir edeceğinizden ve büyük itimat ile ve huzuru kalp ile tasvip ve tasdik edeceğinizden emin olarak huzurunuzda bulunmaktayım.”²⁴⁸ demiştir.

Kuşkusuz ki, A. MENDERES'in söyledikleri Türkiye Hükümeti'nin en son olarak izlemekte olduğu taksim politikasından ödün vermediği şeklinde yorumlanamaz. Tam tersine, Demokrat Parti Hükümeti, bu politikasından önemli bir geri adım atmış oluyordu.

Başbakan A. MENDERES'in başında bulunduğu Türk Kurulu, temelleri önceden atılmış olan antlaşmaları imzalamak üzere, 17 Şubat 1959 tarihinde, Londra'ya hareket etti. Ancak bu kurulu taşıyan uçak, yoğun sis yüzünden havaalanına iniş yapamamış ve havaalanı yakınlarına düşmüştür. Başbakanın hafif yaralarla kurtulduğu bu kazada, aralarında Basın – Yayın ve Turizm Bakanı Server SOMUNCUOĞLU ve Eskişehir Milletvekili Kemal ZEYTİNOĞLU'nun da bulunduğu 16 kişi yaşamını yitirirken 6 kişide yaralandı. Bu kaza sonrasında Başbakan MENDERES, Kıbrıs ile ilgili Londra Anlaşmasını imzaladı.²⁴⁹

Kıbrıslı Türk Lider Dr. Fazıl KÜÇÜK anlaşma hakkında şu yorumu yapmıştır:

“ Biz Kıbrıs Türkleri bugün varılan mesut neticeden çok bahtıyarız. Kıbrıs problemi uzun senelerden beri devam eden bir meseledir. Bahtsız son dört sene zarfında Kıbrıs'ta cereyan eden kanlı hadiseler biz Türklere epey zararı olan ve atimizi adeta karartan bir meseleydi. Bu yalnız Kıbrıs'la kalmıyor, iki devlet arasında da soğukluk yaratmakta devam ediyordu. Ortaşarkın iki hükümeti, sulhun nazımı bu devletler birbirlerine düşman nazarı ile bakıyor ve düşman kesiliyordu. Bugün Londra'da varılan netice ile Kıbrıs Türkleri refaha kavuştuğu gibi iki hükümet arasında olan soğuklukta bertaraf edilmiş oluyor.”²⁵⁰

Kıbrıs Türklerinin Liderlerinden Rauf DENKTAŞ'ta demecinde şunları söylemiştir.

²⁴⁸ **D.P.M.G.G.M.Z.**,Dönem:XI, Cilt:258, (12 Şubat 1959), s.39-41.

²⁴⁹ **Zafer**, 20 Şubat 1959; **Ulus**, 20 Şubat 1959.

²⁵⁰ **Ulus**, 20 Şubat 1959.

“Bugünkü anlaşmadan muhakkak ki memnunuz. Bizim haklarımızı koruyan ve Kıbrıs’ta varlığımıza hürmet eden bir uzlaşmaya vardık. Bunun için çok memnunuz.Kıbrıs meselesinin halli için önümüzde daha çok müşkül yol vardır. Birçok müşkülâtla karşılaşacağız. Fakat Zürih anlaşmasında Yunanistan ve Türkiye arasındaki iyi niyet ve dostluk iki cemaatte de devam ederse (edeceğine eminim) bu müşkülleri de kolaylıkla yeneceğimiz muhakkaktır.”²⁵¹

a) Londra Anlaşması

İkinci Londra Konferansı sonrasında imzalanan bu genel uzlaşma anlaşması; a-Kuruluş, b-Garanti, c-Askeri İşbirliği, d- Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası gibi dört ayrı anlaşmadan oluşmaktadır. Bu anlaşmalar onaylanmak üzere, 4 Mart 1959 tarihinde T.B.M.M.’ne sunulmuştur. T.B.M.M. , yapılan görüşmeler sonrasında Londra Anlaşmasını 2 çekimser, 138 olumsuz oya karşın, 347 olumlu oy ile kabul etmiştir. ²⁵² Böylece Kıbrıs Federal Cumhuriyeti Türkiye tarafından onaylanmıştır.

Türkiye,Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan Londra Anlaşmasına göre; Türkiye ve Yunanistan, İngiltere’nin Kıbrıs’ta askeri üs kurabilme hakkını tanıyorlardı. Bu anlaşma ile Kıbrıs’ın bağımsız bir cumhuriyet olması, bu cumhuriyetin; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’ın garantörlüğü altına alınması, burada Temsilciler Meclisi ve Cemaat Meclisi olmak üzere iki ayrı meclisin kurulması öngörülmüştür. Kıbrıs Hükümetinde ise; Bakanlar Kurulu üyeliklerinden üçünün Türklere yedisinin de Rumlara verilmesi, Cumhurbaşkanı’nın Rumlardan, yardımcısının da Türklerden seçilmesi karara bağlanmıştır. Cumhurbaşkanı Yardımcısının, Cumhurbaşkanı gibi, dış siyaset, savunma ve iç güvenlik gibi konularda veto yetkisi olacaktı. Ayrıca, iç güvenliği

²⁵¹ **Ulus**, 20 Şubat 1959.

²⁵² **T.B.M.M.Z.C.**, Dönem:XI, Cilt:8, (4 Mart 1959), s.22-24.

sağlamak için gerekli olan 1.600 kişilik güvenlik örgütünün; 950'si Rumlardan, 650'side Türklerden oluşacaktır. Öte yandan; 1.200 'ü Rumlardan, 800'üde Türklerden seçilecek olan toplam 2.000 kişilik savunma gücünün, karargah komutanlığı ise sırayla yürütülecektir. Ada'da iç güvenliği sağlamak için oluşturulacak 4.000 kişilik ordunun da yarısı Türklerden, öteki yarısı da Rumlardan meydana gelecektir.²⁵³

Bu anlaşma 4 Mart 1959 tarihinde TBMM'ne sunulduğunda muhalefetin sert tepkisi ile karşılaşmış ancak Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU merak edilen konularda açıklama yaparak endişeleri gidermeye çalışmıştır.

CHP Meclis Grubu adına söz alan İsmet İNÖNÜ özellikle ilhak ve Enosis üzerinde durmuş bu konudaki kaygılarını dile getirmiştir.

Fatin Rüştü ZORLU ise kaygıların yersiz olduğunu şöyle dile getirmiştir:

“ Bizim için esas Enosisin, yani iltihakın bertaraf edilip edilmemiş olmasıdır. Yunanistan için asıl esas, taksimın bertaraf edilip edilmemiş olmasıdır.

Anayasa mucibince hem taksim , hem de Enosis aynı katiyetle reddedilmektedir. Garanti anlaşmasına gelince: Garanti Anlaşması aynı maddeyi teminat altına almakla ve her iki ihlal hali karşısında teminat veren memleketlerin aynı şekilde hareket edeceklerini ifade ve tasrih etmektedir.Şu halde eğer teminat Enosis için yoksa, taksim için de yoktur.”

²⁵⁴

İsmet İNÖNÜ bir başka mesele olarak Londra Anlaşması dışında İngiltere ile ayrı bir anlaşma yapılması ve güvencenin sağlanması gerekliliğinden bahsedince ZORLU şöyle cevap vermiştir:

“İngiltere ahdin, ihlali halin müştereken hareket etmek taahhüdünü esasen almış bulunmakta ve ayrıca diğer iki memleket gibi, müşterek hareket hususunda mutabakat hasıl olmadığı takdirde, tek

²⁵³ **Ulus**, 24 Şubat 1959; **Zafer**, 24 Şubat 1959.

²⁵⁴ T.B.M.M.Z.C., Dönem: XI, Cilt: 8, (4Mart 1959), s.25.

başına harekete geçmek hakkını da mahfuz tutmaktadır. Bundan fazla taahhüde giremez. Aynı şekilde Türkiye müştereken veya münferiden müdahale hakkına sahip olmakla kendi menfaatlerini teminat altına almış bulunmaktadır.”²⁵⁵

İ. İNÖNÜ anlaşmanın iktisadi alandaki yetersizliğine de değinince F. Rüştü ZORLU şöyle demiştir:

“İktisadi sahada anlaşma yapmak daima Türkiye'nin imkanı dahilindedir. Bu vesileyle hatırlatmak isterim: Türkiye'nin orada kurduğu bankalar vardır. Bankalar vasıtasıyla iktisadi yardımı daima yapabilir. Bunlardan ayrı ne gibi bir yardım temini istiyorlar ? ”²⁵⁶

İ. İNÖNÜ'den sonra DP Meclis Grubu adına söz alan Muğla Milletvekili Zeyyat MANDALINCI memnuniyetlerini şu sözlerle dile getirmiştir:

“ Bu zafer hüsnüniyetin, akli selimin ve bilhassa diplomasinin zaferi olmuştur. ”²⁵⁷

CHP adına söz alan Kasım DÜLEK ise anlaşmayı, Kıbrıslı Türklerin vatandaşlık hakları ve Kıbrıs'ın NATO'ya üyeliği konusunda yetersiz bulmuş ve eleştirmiştir. Söz alan ZORLU şöyle cevap vermiştir:

“Bize Adaya muhaceretten bahsettiler. Diğer taraftan da çifte tabiiyetin lüzumunu hatırlattılar. Bir Kıbrıslı Türk gelsin, Türkiye'de mebusluk yapsın dediler. Sonra Kıbrıs'a onar bin muhacir gönderme kararı alınabileceğinden, ve bunun Yunanlılar lehine işleyebileceğinden bahsettiler acaba Yunanistan muhacir göndermekte tamamen serbest mi? Hayır arkadaşlar. Çünkü dışarıdan getirilecek muhacir ecnebi tabiiyetindendir. Binaenaleyh, Türk Reisicumhur Muavininin, vetosuna tabiidir. Bu yabancıların ikamet hakları mevzuudur. Kaldı ki, 10 binlerce muhacir gelmesi ihtimali fiiliyatta varit de değildir.

Kıbrıs'taki Türk cemaatlerinin menfaatleri tamamiyle korunmuştur. Ve kolay elde edilemeyecek bir şekilde korunmuştur.

²⁵⁵ a.g.z.,s.26.

²⁵⁶ a.g.z.,s.26.

²⁵⁷ a.g.z.,s.28.

Anlaşmanın hükümleri iki cemaatin ahenkli bir tarda yürümeleri lazım geldiğini kendilerine anlatacak şekilde tespit edildi. Bundan başka çıkar yol yok.

Şimdi Kıbrıs'ın NATO'ya girip girmemesi mevzuuna temas edeceğim: Derhal söyleyeyim ki , ortada bir zuhul var: Kıbrıs NATO'ya girmek isterse bizim reddetmeyeceğim tabiidir. İster girsin ister girmesin. Benim müttefikim mi? Evet... Yunanistan'ın müttefik mi? Evet...İngiltere'nin müttefik mi? Evet NATO' ya girsin, girmesin bunun büyük bir ehemmiyeti yok. Kıbrıs NATO'ya girerse bundan şanü şeref kazanır. Türkiye ve Yunanistan NATO azasıdır. ”²⁵⁸

Fatin Rüştü ZORLU son olarak genel bir değerlendirmeyi şöyle yapmıştır:

“Sevgili arkadaşlarım, biz bu yola niye girdik? Başından beri arz ediyoruz: Bizce bu, taksimden daha faydalı bir yoldur. “Taksime niye gittiniz” dediler. Bir imkansızlık karşısında gittik. Bir uzlaşma için gittik. Bu arada taksimin esasen ilk defa Yunanlılar tarafından ileri sürüldüğünü söyledik. Onlar tarafından ileri sürülen bir uzlaşma imkanına doğru bir ışığa koşar gibi koştuk. O zaman karşımızda oradaki Türklerin egemenliğini, Türk Cemaatinin eşit muameleye tabii olarak, Ada idaresine iştiraklerini kabul etmeyen bir Rum cemaati, bir Yunanistan mevcut idi. Bu şart altında Türk Cemaatini, başkasının tahakkümü altında bırakamazdık. Fakat bugün yapılan anlaşma ondan daha ileri daha istikbal vadeditici bir anlaşmadır. Taksimin bir takım müşkülatını da nefsinde cemmetmemektedir.”²⁵⁹

Londra Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra Kıbrıs'ta, Bakanlıklar Türkler ve Rumlar arasında paylaşılmış; sağlık, savunma ve tarım bakanlıkları Türklere bırakılmıştır. Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı görevine, Türk tarafında tek aday olarak katılan Dr. Fazıl KÜÇÜK seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı görevine ise; Rum tarafı John Klerides ve

²⁵⁸ a.g.z.,s.33-34.

²⁵⁹ a.g.z.,s.44

Makarios'u aday göstermiş ve yapılan seçimler sonucunda; Makarios oyların büyük bir çoğunluğunu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir.²⁶⁰

Makarios Cumhurbaşkanı seçildikten sonra kendi halkına hitaben yaptığı bir konuşmada; “ Sekiz asır sonra bugün Ada’mızın idaresinin elimize geçmesinin şerefi sizlere aittir. “ diyerek adeta Rumların zaferini kutlamış ve Bizans’ın mirasına sahip çıktıklarını göstermek istemiştir.²⁶¹ Makarios’un bu konuşması, ileride Rumların bu imzalan anlaşmalara ne kadar sadık kalacaklarını daha ilk günden tartışılır hale getirecekti. Zira Makarios bu gelişmeleri Kıbrıs’ta Enosis’e giden birer önemli adım olarak görmekte idi.

Demokrat Partinin anlaşmaya bakış açısı ise Rumların anlaşmaya bakış açısından farklılık arz ediyordu. İktidar Partisinin baştan beri Ada hakkındaki politikası barışa dayalı iken Yunanistan’ın tahrikleri üzerine değişime uğramış “ İlhak ” sonra “ Taksim “ şekline dönüşmüştü. Ancak bu kez de A.B.D ile İngiltere engeli karşılaşması, ülke içinde yaşadığı siyasi ve ekonomik bunalım yüzünden Kıbrıs hakkındaki politikalarında yeniden bir değişim sürecine girmiş ve Kıbrıs’ta ikili cemaatli bir cumhuriyet yönetimini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Bu anlaşmaya göre Ada’da Rumların sayıca üstünlüğü savunularak gerek iç ve gerekse dış siyasette söz hakkının daha fazla olması ve Enosis faaliyetlerinin önünü açması bir zaaf olarak kabul edilebilirken; Türkiye’ye garantör devlet hakkını kazandırması ve Ada’ya müdahale edebilme imkanını sağlaması bir başarı olarak adledilebilir. Başbakan Adnan MENDERES’in söylediği gibi Demokrat Parti Kıbrıs’ı alamadı ancak vermedi de.

b) Muhalefetin Tepkisi

Kıbrıs ile ilgili anlaşmaların onaylanmak istenmesi üzerine, 4 Mart 1959 tarihinde T.B.M.M.’de görüşülmüş, bu görüşmeler sırasında söz

²⁶⁰ **Ulus**, 28 Mart, 4 Aralık 1959; **Zafer**, 28 Mart, 4 Aralık 1959.

²⁶¹ **Ulus**, 16 Aralık 1959.

alan Ana Muhalefet Partisi C.H.P. Genel başkanı İNÖNÜ, söz konusu anlaşmaların A.B.D. ve İngiltere'nin baskıları sonucunda imzalandığını ima ederek bu anlaşmaların taksim tezinin uygulanmasına imkan bırakmadığını, Enosis'e kapıları kapamadığını ve Türkiye'nin Kıbrıs Türk Toplumuna yeteri kadar yardım yapabilmesine yönelik hükümler taşımadığına işaret ederek, Hükümete şiddetli eleştirilerde bulunmuştur.²⁶²

İNÖNÜ, konuyla ilgili anlaşma maddelerini değerlendirmeye geçmeden evvel şu soruyla başlamıştır:

“ Bu kararın bizim için temel şartı şudur. Biz taksim tezine kati olarak vazgeçtiğimiz gibi, müstakil Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunan Devleti Kıbrıs'ın Yunanistan'a iltihakı ihtimalinden kesin olarak vazgeçmiş midir?

*Kıbrıs Cumhuriyeti hangi devletle olursa olsun siyasi veya iktisadi birliğe tamamen veya kısmen katılmamak taahhüdünü deruhte ediyor. Bu maksatla Ada'nın herhangi bir devletle birleşmesini veya taksimi hususlarını doğrudan doğruya veya dolayısıyla mümkün kılacak her türlü faaliyetin memnu olduğunu ilan ediyor. Buna karşılık teminatçı üç devlet, Anayasa ile müesses durumu kaydettikten sonra, Ada'nın herhangi bir devletle birleşmesi veya taksimi gayesini güden her türlü faaliyeti imkanları nispetinde men etmeyi taahhüt ediyorlar.”*²⁶³ Diyerek Türkiye'nin taksim tezini uygulamasına imkan kalmadığını açıklamıştır.

Ayrıca Enosis'in de tamamen ortadan kalkmasını sağlayamadığını belirterek şunları söylemiştir:

“Dörtlü anlaşmanın 3. maddesi bir ihlal halinde müeyyide tatbikini düşünmektedir. Maddenin Enosis ihtimalinde ne dereceye kadar tesirli bir surette tatbik olunacağı yakından tetkik olunmaya değer. Akitler istişare edecekler, müşterek veya beraberce kararlaştırılmış bir hareket mümkün olmazsa her biri eski nizamı yeniden tesis için haklarını mahfuz tutacaklar.

²⁶² **T.B.M.M.Z.C.**, Dönem:XI, Cilt:8, (4 Mart 1959), s. 22-24.

²⁶³ **a.g.z.**, s.22-24; **Ulus**, 5 Mart 1959.

Şimdi; bir Enosis hareketine karşı Yunanistan'ın bizimle beraber olması az ihtimaldir.”²⁶⁴

GÜLEK ise Meclis konuşmasında, dış politika konularında konuşmanın nazik bir iş olduğunu belirttikten sonra, iktidarın Kıbrıs meselesindeki bugüne kadar ki tutumlarında oluşan yanlışlıkları değerlendirmeyeceğini sadece bir emri vaki şeklinde öne sürülen anlaşma maddelerini değerlendireceğini söyleyerek, ilk önce Enosis konusuna değinmiştir:

“Enosis üzerinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı üzerinde hassasiyetle durmamız yerindedir. Tarihte bulunan acı bir takım misalleri vardır. Girit ise Türkiye'nin hala hatırlındadır. 19 uncu yüzyılın sonlarında yine buna benzer bir yolla Girit, Türk İmparatorluğu camiasından ayrılmıştı. Orada da yine terör çıktı. Orada da yine böyle bir idare sona erdi. Ada'yı kaybettik. O vakitte ortaya çıkmış “Girit bizim canımız, feda olsun kanımız” demiştik. Amma bu bir fayda vermedi. Otonomi idaresi sona erdi. Onun için bir takım teşebbüslerin Ada'da mümkün olması ihtimali üzerinde Türk Milletinin hassasiyetle durmasını yerinde kabul edersiniz.”²⁶⁵

Diğer mühim bir konu olarak da Kıbrıs'ın NATO'ya girip girmeyeceğini değerlendirmiş ve anlaşmayı bu konuda da yetersiz bulmuştur.

“Kıbrıs NATO'ya girecektir denmesine rağmen elimizdeki vesaikte böyle bir şey yoktur. Mevcut olan hüküm şudur; diyor ki, Kıbrıs'ın NATO'ya veya Türkiye ve Yunanistan'ın beraberce dahil olduğu teşekkül ve ittifaklara girmesi kararı veto edilemez.”²⁶⁶

²⁶⁴ a.g.z., s.22-24; **Ulus**, 5 Mart 1959.

²⁶⁵ a.g.z., s.22-24; **Ulus**, 5 Mart 1959.

²⁶⁶ a.g.z., s.22-24; **Ulus**, 5 Mart 1959.

Muhalefetin bu tepkisine rağmen D.P. Mecliste çoğunluğu sağlayarak anlaşmayı onaylamıştır.

SONUÇ

Demokrat Parti İktidarının dokuz yıllık süre içinde Kıbrıs konusunda izlediği politikalar üç önemli aşamada değerlendirilebilir. Partinin iktidara geldiği ilk yıllar olan 1950-1954 tarihleri arasında hükümet tarafından önemsenmeyen, hatta kimi zaman göz ardı edilen bu sorunun üzerinde durulmayışının en önemli nedeni; Türk Hükümetinin, NATO'ya dahil olduktan sonra etrafında bir güvenlik kuşağı oluşturmak için bir taraftan Ortadoğu Ülkeleri ile diğer taraftan Balkan Ülkeleri ile dostluk ve işbirliğini geliştirmek için ittifak arayışına girmesidir. Türk Hükümetinin bu siyaseti Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki iddiaları karşısında hareketsiz ve ilgisiz kalmasında etkili olmuştur. Türk Hükümetinin bu davranışında İngiltere'nin Kıbrıs konusunda takınmış olduğu tavır da etkilidir. Yunanistan'ın bütün müracaatlarına rağmen İngiltere'nin Kıbrıs Ada'sından çekileceğine dair hiçbir belirti ve eğilim göstermemiş olmasıdır.

Ancak Türkiye'de Demokrat Partinin Kıbrıs meselesinde sessiz kalışına ilk tepki kamuoyundan gelmiş ve üniversiteli gençler çeşitli mitinglerle seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu gelişmeler barış ortamını muhafaza etmek isteyen mevcut hükümetin Kıbrıs meselesine bakışında ciddi bir değişikliğe neden olmamıştır.

Türkiye'de durum böyle iken, Yunanistan tarafında ise Kıbrıs meselesi gündemde tutulmak istenmiş ve ilk kez 24 Kasım 1952'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda söz konusu edilmiştir. Yunanistan bu suretle Kıbrıs'ı uluslararası sorun haline getirmek için ilk adımını atmıştır. Buna karşın Türk Hükümeti Türk-Yunan dostluğunun zedelenmemesi ve Balkan İttifakının bozulmaması için sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Kıbrıs meselesinde 1954 yılında Yunanistan'ın self-determinasyon prensibini Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna taşımasıyla beraber, Kıbrıs'ı

kendine ilhak edebilmek için İkinci Dünya savaşıdan sonra beliren sömürgeci aleyhtarlığı akımından yararlanmak istemiştir.

Türk Hükümeti ise buna karşın en başta sessizliğini muhafaza etmeye devam etmiş Türk Kamuoyunun baskısı sonucunda görüşlerini beyan etmek zorunda kalmıştır. Başbakan Adnan MENDERES 24 Ağustos Nutku Kıbrıs meselesindeki tutumu ve düşüncelerini sert bir dille ifade etmiş ve bunun sonucunda İstanbul, İzmir ve Ankara’da 6-7 Eylül Olayları olarak bilinen şiddet hareketleri gerçekleşmiştir. Bu hareketlerin temelinde; komünist unsurların kışkırtması ve Türk Hükümetinin Londra’da düzenlenen “ Üçlü Konferans “ da muvaffak olmasını engelleme düşüncesinin olduğu o günün genel bir yargısıdır.

Bu gelişmeler Demokrat Partinin Kıbrıs politikasındaki dönüm noktasını oluşturmaktadır. Çünkü artık sessizliğini bozarak Ada’da hak iddia etmeye başlayacak ve bundan sonra Yunanistan’ın faaliyetlerine sert tepkiler verecektir.

Yunan Hükümeti’nin self-determinasyon prensibine karşı Demokrat Parti İktidarı Kıbrıs’ın Türklerden alındığını ve dolayısıyla Türkiye’ye geri verilmesi gerektiğini savunmaya başlamıştır. Çünkü Türkiye, Kıbrıs’ı tarihi boyunca en uzun süre (308 yıl) elinde tutan devletlerden birisi olan Osmanlı İmparatorluğunun mirasçısı olması nedeniyle, Ada ile tarihi, etnik, kültürel ve ekonomik ve stratejik bağlantıları olan bir devlet konumundadır. Bu nedenlerle Demokrat Parti İktidarı, Kıbrıs konusunda izlediği üç farklı politikasının ilk aşamasında; “İlhak “ yani Kıbrıs’ın Türkiye’ye geri verilmesi şeklinde bir yöntem izlemiştir.

Yunanistan ise Kıbrıs’ı hukuki yollardan ilhak edemeyeceğini anlayınca, Kıbrıs’ta bir yer altı örgütü (EOKA) kurulmasını sağlamış ve Rumlar Ada’da İngilizlere ve Türklere karşı tedhiş hareketlerine başlamışlardır.

Bu gelişmeler, Türk Hükümetinin “ilhak “ politikasını gerçekleştirilemeyeceğini ortaya koyunca iktidar bu defa da ikinci olarak Ada’nın Türklerle Rumlar arasında paylaşımını savunan “Taksim“ politikasına yönelmiştir. Bu politikanın da, gerek içerde giderek artan ekonomik ve siyasi sorunlardan ve gerekse de dışarıdan, özellikle de

A.B.D. ve İngiltere’den gelen baskıların sonucunda uygulanamayacağı anlaşıldıktan sonra, İktidar üçüncü bir seçenek olarak gördüğü ve İngiltere tarafından da empoze edilen Kıbrıs’ta iki cemaatli bir Cumhuriyet yönetimi öngören çözümü kabul etmek zorunda kalmıştır. Zürih Görüşmeleri sonucunda imzalanan Londra Anlaşması her ne kadar Ana Muhalefet Partisi C.H.P. tarafından yetersiz bulunup Enosis’e engel olamayacağı iddia edilse bile Ada’daki Türklerin siyasi ve kültürel varlıklarının resmen tanınmasını sağlamıştır.

Bu anlaşma ile Kıbrıs’ın bağımsız bir cumhuriyet olması, bu cumhuriyetin; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’ın garantörlüğü altına alınması, burada Temsilciler Meclisi ve Cemaat Meclisi olmak üzere iki ayrı meclisin kurulması öngörülmüştür. Kıbrıs Hükümetin de ise Bakanlar Kurulu üyeliklerinden üçünün Türklere yedisinin de Rumlara verilmesi, Cumhurbaşkanı’nın Rumlardan, yardımcısının da Türklerden seçilmesi karara bağlanmıştır. Cumhurbaşkanı Yardımcısının, Cumhurbaşkanı gibi, dış siyaset, savunma ve iç güvenlik gibi konularda veto yetkisi olacaktır.

Türkiye; Kıbrıs’ta Federal bir Cumhuriyete razı olmak suretiyle ödün vererek uzlaşmacı bir tutum izlemiş olsa bile, Londra Anlaşmasında, Garantör Devlet olarak yer alarak gerektiğinde Ada’ya müdahale edebilme hakkına sahip olmuş ve bu durum, Türkiye’nin 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatını gerçekleştirebilmesinde hukuki bir gerekçe oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

RESMİ YAYINLAR

Ayın Tarihi; Şubat 1951, sayı: 207;s.178

Ayın Tarihi; Şubat 1953, sayı: 231;s.286-288.

Ayın Tarihi; Aralık 1954, sayı: 253;s.114-118,119,122,123.

Ayın Tarihi; Şubat 1955, sayı: 255;s. 115,185-187.

Ayın Tarihi; Nisan 1955, sayı: 257;s. 165,168,169.

Ayın Tarihi; Mayıs 1955, sayı: 258;s. 131,132.

Ayın Tarihi; Ağustos 1955, sayı: 261;s. 170-173.

Ayın Tarihi; Eylül 1955, sayı: 262;s. 13,15,16,68-69,70-72,78-79-81,164-171,174.

Ayın Tarihi; Ağustos 1957, sayı: 285;s. 241.

Ayın Tarihi; Aralık 1957, sayı: 277;s.325.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:IX, Cilt:3, (20 Haziran 1950),s.34.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:X, Cilt:173, (5 Temmuz 1956),s.49.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:X, Cilt:175, (12 Temmuz 1956),s.9,12,34,37,54,56.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:X, Cilt:118, (18 Haziran 1957),s.10,63,72,75.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:X, Cilt:222, (22 Mayıs 1957),s.84,95.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:XI, Cilt:211, (26 Aralık 1957),s.74-75.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:XI, Cilt:222, (22 Mayıs 1958),s.92,95,105,137,138.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:XI, Cilt:230, (27 Haziran 1958),s.38,39,77,78.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, Dönem:XI, Cilt:258, (12 Şubat 1959),s.39-41.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:X,Cilt:15, (28 Ocak 1957), s.351-353.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:XI,Cilt:230, (24 Haziran 1958), s.32,62.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:XI,Cilt:8, (4 Mart 1959), s.22,24.

KİTAPLAR

AHMAD, Feroz

1996 Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), Hil Yayın,
İstanbul.

AKDEVELİOĞLU, Atay (Komisyon)

2002 Türk Dış Politikası, (Cilt1.1919-1989), İletişim Yayınları,
İstanbul.

ALASYA, H. Fikret

1988 Tarihte Kıbrıs , Ankara.

ALASYA, H. Fikret

1987 Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Türk Kültürünü
Araştırma Enstitüsü Yayınları, 71, III:A.118, Ankara.

ALASYA, H. Fikret

1998 Tarihte Kıbrıs, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Merkezi, Ulus
Ofset Tesisleri, Ankara.

ARMAOĞLU, Fahir

1963 Kıbrıs Meselesi 1954-1959, Türk Hükümeti ve
Kamuoyunun Davranışları, Ankara.

ARMAOĞLU, Fahir

1993 20.YY. Siyasi Tarihi I, İş Bankası Yayınları Ankara.

ARMAOĞLU, Fahir

1997 20.YY. Siyasi Tarihi, İş Bankası Yayınları, Ankara.

AYSAN, Mustafa

1997 Celal Bayar İle Sohbet, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları, Manisa.

BAYAR, Celal

1997 Ben de Yazdım, Sabah Kitapları, İstanbul.

BOZDAĞ, İsmet

1980 Celal Bayar (Zaferlerle ve Şereflerle Dolu Bir Hayat),
Tercüman Yayınları, İstanbul.

DEMİRER, M. Arif

1993 Türkün Onur Sorunu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti,
Turhan Kitapevi, Ankara.

DENKTAŞ, Rauf R.

2000 Hatıralar (Toplayış), (10. Cilt), Boğaziçi Yayınları,
İstanbul.

DOSDOĞRU, M. Hulusi

1993 6/7 Eylül Olayları, Bağlam Yayınları, İstanbul.

ERİM, Nihat

Bildiğim Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs, Ankara.

GAZİOĞLU, Ahmet C.

2000 Enosis Çemberinde Türkler, Kıbrıs Araştırma ve Yayın
Merkezi, (2. Baskı), Lefkoşe.

GAZİOĞLU, Ahmet C.

1960 İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960), I. Ekin Basımevi,
İstanbul.

GÖNLÜBOL, Mehmet

1994 Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Siyasal Kitapevi,
Ankara.

GÜREL, Şükrü

1984 Kıbrıs Tarihi, 2 Cilt, Ankara.

GÜRSOY, Cevat

1964 Kıbrıs ve Türkler, Türk Kültürünü Araştırma Serisi:III:B.2,
Ayyıldız Matbaası, Ankara.

GÜVENÇ, Nazım

1984 Kıbrıs Sorunu Yunanistan Türkiye, İstanbul.

HALE, William

1994 Türkiye’de Ordu ve Siyaset (1789’dan Günümüze), Hil Yayınları, İstanbul.

HATİPOĞLU, M. Murat

1997 Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, Siyasal Kitapevi, Ankara.

İSMAİL, Sabahattin

1998 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Kastaş Yayınevi, İstanbul.

İSMAİL, Sabahattin

1986 Kıbrıs Sorunu, İç Etkenler (Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

İSMAİL, Sabahattin

1988 1974 Öncesi ve Sonrası Kıbrıs Türk Halkı, Lefkoşe.

KARAGİL, Nevzat

1964 Kıbrıs Meselesi Üzerinde Son Konuşmalar Son Yazılar, İstanbul.

Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler

1990 SİSAV , Reyo Matbaacılık Yayınları, İstanbul.

KILIÇ, Hulusi

1992 Türkiye İle Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara.

KÖKDEMİR, Naci

1998 Dünkü ve Bugünkü Kıbrıs, İstiklal Matbaası, Ankara.

KUNERALP, Zeki

1992 Arz Ederim (Bir Büyük Elçinin Bakanlık Makamına
Yazıları 1955-1979), İsis Yayınları, İstanbul.

MANİZADA, Derviş

1975 Kıbrıs Dün Bugün Yarın, İstanbul.

SÖNMEZOĞLU, Faruk

2001 Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler (Kıbrıs, Ege ve
Diğer Sorunlar), Der Yayınları, İstanbul.

SÖNMEZOĞLU, Faruk

1994 Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul.

SÜRELİ YAYINLAR

ALBAYRAK, Mustafa

2000 “ Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960) ”, Atatürk
Araştırma Dergisi.

COŞAR, Ömer Sami

16 Aralık 1954 “ Daha Neler İsteyecekler? ”, Cumhuriyet.

COŞAR, Ömer Sami

2 Eylül 1955 “ Kıbrıs Gurbet Hayatın Bitecek ”, Cumhuriyet.

DÜLGER, Bahadır

21 Şubat 1951 “Kıbrıs Meselesinde Yeni Bir Safha” , Zafer.

ECEVİT, Bülent

9 Eylül 1955 “ Fatih Bizi Affet ”, Ulus.

ECEVİT, Bülent

12 Eylül 1955 “6 Eylül Neden Oldu ? ”, Ulus.

ENGİN, Feridun

27 Ağustos 1955 “ Kıbrıs Türkiye'nin Emniyeti”, Cumhuriyet.

ESMER, Ahmet Şükrü

5 Ağustos 1954 “ Kıbrıs ve İngiltere”, Yeni Ulus.

ESMER, Ahmet Şükrü

11 Ekim 1954 “Türkiye'nin İlgisi” , Yeni Ulus.

ESMER, Ahmet Şükrü

17 Nisan 1955 “Batı Trakya Ve Kıbrıs” , Yeni Ulus.

FENİK, F. Mümtaz

5 Nisan 1951 “ Kıbrıs İşi ve Yunanlılar”, Zafer.

FENİK, F. Mümtaz

16 Aralık 1954 “ Bunlar Demir Perdenin mi, NATO'nun mu
Müttefikidir? ”, Zafer.

FIRAT, Melek M.

2000 “ Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1945-1960) “, Toplumsal
Tarih Dergisi, Cilt:13-14.

HASGÜLER, Mehmet

1999 “ Kıbrıs Sorunu 1950-1958”, Tarih ve Toplum Dergisi.

Kıbrıs'ın Dünü – Bugünü Uluslararası Sempozyumu

28 Ekim –02 Kasım 1991 “ K.K.T.C. Doğu Akdeniz Üniversitesi
ve T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları,
No:8.

KILIÇ, Altemur

24 Temmuz 1954 “ Yunanistan ve Türkiye”, Vatan.

MENTEŞEOĞLU, F. Osman

16 Aralık 1949 “ Kıbrıs Adası Hakkında”, Ulus.

SİMAV, Sedat

25 Şubat 1954 “ Yine Türk Kıbrıs”, Hürriyet.

YALÇIN, Hüseyin Cahit

4 Ekim 1954 “ Kıbrıs Meselesi Halledilmeli”, Yeni Ulus.

YALÇIN,Hüseyin Cahit

10 Temmuz 1955 “ Kıbrıs Meselesi ”, Ulus.

YALÇIN, Hüseyin Cahit

11 Eylül 1955 “ Dinamitlenen Temel ”, Ulus.

YALMAN, Ahmet Emin

16 Aralık 1948 “Milli Misak” , Vatan.

YALMAN, Ahmet Emin

24 Haziran 1955 “Yunanistan Suçludur” , Vatan.

ZAL,M.H.

24 Mart 1951 “ Yunanistan İntihar ve Macera Yolunda” , Vatan.

EK-1**Lozan Barış Antlaşması'nın Kıbrıs İle İlgili Maddeleri****Madde 20:**

Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen Kıbrıs'ın (İngiltere'ye) katılımını tanıdığını bildirir.

Madde 21:

5 Kasım 1914 tarihinde, Kıbrıs Ada'sında yerleşmiş bulunan Türk Uyrukları, yerel kanunun saptadığı şartlar içinde, İngiliz Uyrukluğunu edinecekler ve bu kimseler Türk Uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte, iş bu Antlaşma'nın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık süre içinde, Türk Uyrukluğunu seçme yetenekleri olacaktır; Bu durumda, seçme hakkını (Option) kullandıkları tarihi izleyecek olan on iki ay içinde Kıbrıs Ada'sından ayrılmaları zorunlu olacaktır. İş bu Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte Kıbrıs Ada'sına yerleşmiş olup da bu tarihte yerel kanunun öngördüğü şartlar içinde yapılmış başvurma üzerine İngiliz Uyrukluğunu edinmiş bulunan ya da edinmekte olan Türk Uyrukları da bu yüzden Türk Uyrukluğunu yitireceklerdir. Şurası kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümetinin Türk Hükümetinin rızası olmaksızın, Türk Uyrukluğundan başak bir uyrukluk edinmiş olan kimselere, İngiliz Uyrukluğunu reddetme yeteneği olacaktır. ♦

♦ Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler, Takım: II, Cilt: 2, Çeviren: Seha L. MERAY, Ankara, 1973, s.8.

EK-2**Londra Antlaşması**

1. Kıbrıs Devlet Başkanlık rejimine müstenit bir cumhuriyet olup Reisicumhur Rum, Reisicumhur Muavini ise Türk'tür. Ve her biri kendi cemaatleri tarafından umumi seçimler yolu ile intihab edilirler.

2. Kıbrıs Cumhuriyetinin resmi dilleri Rumca ve Türkçedir. Teşrii ve idari mevzuat ve vesaik Türkçe ve Rumca olarak hazırlanır. Ve her iki resmi lisanda neşir ve ilan olunur.

3. Kıbrıs Cumhuriyetinin Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini tarafından müştereken tespit edilecek hususi renk ve şekilleri muhtevi, kendisine mahsus bir bayrağı olacaktır. Resmi makamlarla cemaatler bayram günlerinde Kıbrıs Bayrağı ile birlikte Türk ve Yunan Bayraklarını da çekebileceklerdir. Türk ve Rum Cemaatleri Türk ve yunan milli bayraklarını tesip etmek hakkına sahip olacaklardır.

4. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini beş senelik bir müddet için intihap olunacaklardır.

Reisicumhur ve Reisicumhur Muavininin vazife başında bulunmadıkları, vazifenin ifasına mani durumları zuhuru veya makamlarının inhilali halinde, yerlerine sırasıyla Temsilciler Meclisi Reisi ve Reisi Vekili geçeceklerdir.

Yukarıdaki vazifelerin inhilali halinde en geç 45 gün zarfında yeni Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini seçimleri yapılacaktır. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavininin vazifeleri Temsilciler Meclisi tarafından tevcih olunacak ve Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini Meclis huzurunda anayasaya sadakat ve riayet yemini edeceklerdir. Bu maksatla Temsilciler Meclisi kuruluşundan itibaren 24 saat zarfında toplanacaktır.

5. İcra Salahiyeti Reisicumhur ve Reisicumhur Muavininin uhdesinde olacaktır. Bunun için maiyetlerinde 7 Rum Vekili ile 3 Türk Vekilinden müteşekkil bir İcra vekilleri heyeti bulunacaktır. Reisicumhur ve

Reisicumhur Muavini kendi cemaatlerine mensup vekilleri inha ve müştereken imzalayacakları bir kararname ile tayin edeceklerdir.

Vekiller Temsilciler Meclisi haricinden de intihap edilebilir.

İcra Vekilleri Heyetinin kararları mutlak ekseriyetle alınacaktır. Bu şekilde alınan kararlar yine Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini tarafından resmi gazetede neşredilmek suretiyle derhal ilan edilmelidir.

Bununla beraber Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini İcra Vekilleri Heyetinin kararlarını, aynen Temsilciler Meclisinden çıkan kanunlar ve kararlar için kabul edilen şerait dahilinde kati şekilde veto veya iade etmek hakkını haiz olacaklardır.

6. Teşrif salahiyyet her iki cemaat tarafından ayrı ayrı ve umumi seçimler yolu ile beş senlik bir müddetle intihap olunacak Rum Cemaati için yüzde 70 ve Türk Cemaati için yüzde 30 nispetindeki bir Temsilciler Meclisi tarafından istimal olunacaktır. Yüzde 70 ve yüzde 30 nispetleri sabit olup istatistik kayıtlarına itibar olunmaz. (Temsilciler Meclisi Azalarının sayısı cemaatler tarafından müştereken tespit edilecektir.)

Temsilciler Meclisi sarahaten cemaat meclislerine verilmiş bulunan işlerin dışında kalan diğer bütün meselelerde salahiyyetli olacaktır. Salahiyyet ihtilafı, Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini tarafından müştereken tayin edilecek bir Türk bir Rum ve bir de bitaraf üyeden müteşekkil bir anayasa yüksek mahkemesi tarafından halledilecektir. Mahkemeye bitaraf hakim riyaset edecektir.

7. Temsilciler Meclisinin kanun ve kararlar içtimada hazır bulunan üyelerin bağlı ekseriyeti ile kabul olunacaktır. Bu kanun ve kararlar Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini tarafından yeniden tetkik edilmek üzere iade olunmadığı takdirde 15 gün zarfında ilan olunacaktır.

Anayasanın temel maddeleri dışında kalan hükümleri Temsilciler Meclisindeki Rum Azaların 2/3'si Türk Azaların da yine 2/3'nden mürekkep bir ekseriyetle tadil edilebilecektir.

Seçim Kanununda yapılacak herhangi bir tadil veya belediyeler mütealîk bir kanun yahut da vergi ve harç ihdas eden bir kanunun kabulü

için Temsilciler Meclisinin veya ona iştirak eden Rum ve Türk Azalarının ayrı ayrı hesaplanacak basit ekseriyetinin temini gereklidir.

Bütçenin kabulü mevzuunda, Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini farklı muamele yapıldığı kanaatine vardıkları hallerde meseleyi Temsilciler Meclisine iade haklarını kullanabileceklerdir. Temsilciler Meclisi kararında ısrar ettiği takdirde Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini Yüksek Anayasa Mahkemesine müracaat hakkına sahip olacaklardır.

8. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini Türkiye ve Yunanistan'ın her ikisinin de dahil bulunduğu ittifak anlaşmaları ile beynelmilel teşekküllere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iştirak etmesi hususu müstesna olmak üzere harici işlere ve müdafaa ve emniyet işlerine tealluk eden her türlü kanun ve kararlar için münferiden veya müçtemlan nihai veto hakkına sahip olacaklardır.

9. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini, yeniden tetkik edilmek üzere azami 15 gün zarfında Temsilciler Meclisine iade olunabilecek her türlü karar ve kanunları münferiden veya müçtemlan iade hakkına sahip olacaklardır.

Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini tarafından iki cemaatten biri aleyhine fark gözetici mahiyette telakki edilecek kanun ve kararlar Yüksek Anayasa Mahkemesine sunulacaktır. Yüksek Mahkeme bu kanun ve kararları nakz , tasdik yahut da kısmen veya tamamen yeniden tetkik edilmek üzere Temsilciler Meclisine havale edebilecektir. Bu kanun veya kararın Yüksek Anayasa Mahkemesine veya Meclise havalesi halinde Temsilciler Meclisi bir karara varmadıkça tatbik kabiliyetini haiz olmayacaktır.

10. Her cemaatin üye sayısı bizzat kendisi tarafından tespit edilmiş bir cemaat meclisi olacaktır.

Cemaat Meclisleri cemaat ihtiyaçlarını ve murakabesi kendilerine ait bulunan hizmet ve müesseselerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi cemaatleri mensuplarına vergi veya harçlar tahmil hakkını haiz olacaklardır.

11. İdari teşkilat yüzde 70 nispetinde Rum yüzde 30 nispetinde Türklerden terekküp edecektir.

Şurası mukarrerdir ki , iş bu nispetler ameli bakımdan mümkün olduğu nispette idari meratip silsilesinin bütün derecelerinde tatbik olunacaktır. İki cemaatten birinin ekseriyetinin yüzde yüze yaklaştığı mahal ve mıntikalarda merkezi idareye bağlı mahalli idare organları münhasıran o cemaate mensup memurlardan teşekkül edecektir.

12. Cumhuriyet müddeiumumisinin, umumi müfettişin , defterdarın ve Emisyon Bankası Umum Müdürünün Muavinleri, Reisleri ile aynı cemaate mensup olamayacaklardır. İş bu makamların sahipleri Reiscumhur ve Reiscumhur Muavininin müşterek mutabakatı ile tayin edileceklerdir.

13. Silahlı Kuvvetler, Jandarma ve polis Kuvvetlerinin kumandanları ile muavinleri Reiscumhur ve Reiscumhur Muavininin müşterek mutabakatı ile tayin edileceklerdir.

Bu kumandanlardan biri Türk olacaktır. Ve kumandanın mensup bulunduğu cemaat hangisi ise muavini diğer cemaate mensup olacaktır.

14. Mecburi askerlik hizmeti ancak Reiscumhur ve Reiscumhur Muavininin mutabakatını müteakip ihdas olunabilecektir.

Kıbrıs yüzde 60'ı Rum, yüzde 40'ında Türk olmak üzere 2.000 kişilik bir orduya sahip olacaktır.

15. Kıbrıs Cumhuriyeti arazisi üzerinde yüzde yüze yakın nispette bir tek cemaat mensupları ile meskun mahallerde bulundurulacak kuvvetler bu cemaate mensup olacaklardır.

16. Reiscumhur ve Reiscumhur Muavini tarafından müştereken tayin olunacak iki Rum, bir Türk ve bir bitaraf hakimden müteşekkil olmak üzere bir yüksek mahkeme ihdas edilecektir. Bitaraf hakim mahkemeye riyaaset edecek ve iki reye sahip olacaktır.

Bu mahkeme adliye işlerinin yüksek şurasını teşkil eyleyecektir. (Hakimlerin tayin ve terfileri vs.)

17. Hukuk davalarında müddei ve müddeialeyh aynı cemaate mensup oldukları hallerde bu davalara yine aynı cemaate mensup hakimlerden müteşekkil mahkemelerde bakılacaktır. Müddei ve müddeialeyh ayrı cemaatlere mensup bulundukları hallerde ise mahkemenin tarzı terekkübü muhtelit olacak ve Yüksek Adalet mahkemesi tarafından tespit edilecektir. 10. madde mucibince cemaat meclislerinin salahiyetlerine dahil bulunan ahvali şahsiye ve dini mesele mütedair hukuk davalar ise tamamen o cemaate mensup hakimlerden mürekkep mahkemelerde ruyet olunacaktır. Bu mahkemelerin tarzı terekkübü ve salahiyetleri cemaat meclisince kabul edilecek kanun ile tespit olunacak ve mahkemelerde keza cemaat meclisince kabul edilen kanunlar tatbik edilecektir.

Ceza işlerine maznunun dahil bulunduğu cemaate mensup hakimlerden mürekkep mahkemelerde bakılacaktır. Mutazarrır olan taraf diğer cemaate mensup olduğu takdirde ise mahkeme muhtelit olacak ve tarzı terekkübü Yüksek Adalet Mahkemesi tarafından tespit edilecektir.

Ceza işlerine maznunun dahil bulunduğu cemaate mensup hakimlerden mürekkep mahkemelerde bakılacaktır. Mutazarrır olan taraf diğer cemaate mensup olduğu takdirde ise mahkeme muhtelit olacak ve tarzı terekkübü Yüksek Adalet Mahkemesi tarafından tesbit edilecektir.

18. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavininden her biri münferiden kendi cemaatlerine mensup idam mahkumlarını affetmek hakkına sahiptir. Suçlu ile mutazarrır olan taraf ayrı ayrı cemaatlere mensup bulundukları takdirde,af hakkı Reisicumhur ve Reisicumhur Muavinin mutabakatlarıyla müştereken istimal olunur. Mutabık kalınamadığı takdirde af lehinde ki reye itibar olunacaktır. Af halinde ölüm cezası müebbet hapse tahvil olunacaktır.

19. Zirai reform yapıldığı takdirde, topraklar ancak arazi alınan toprak sahiplerinin dahil oldukları cemaate mensup şahıslara dağıtılabılır.

Gerek devlet gerek belediyeler tarafından girişilecek istimlakler ancak haklı ve adil tazminat mukabilinde yapılabilir. İtiraz halinde tazminat

mahkemeler tarafından tespit olunur. Bu hususta mahkemelere müracaat tatbikatın talikini müstelzimdir.

İstimlak edilen gayri menkuller ancak istimlak edildikleri gayeye tahsis olunabilir. Aksi halde bu gayri menkuller sahiplerine iade olunur.

20. Kıbrıs'ın en büyük beş şehrinde bu şehirlerin Türk sakinleri tarafından ayrı belediyeler tesis olunacaktır. Bununla beraber, a) bu şehirlerden her birinde bir koordinasyon mercii tesis olunacak ve bu mercii müştereken yapılması gereken işleri yürütecek ve işbirliğini istilzam eden mevzularla iştigal edecektir. Bu mercii Rum Belediyeleri tarafından seçilecek iki aza ile Türk Belediyeleri tarafından seçilecek iki aza ve iki belediye arasında mutabık kalınmak suretiyle intihap olunacak bir reisten tereküp edecektir. b) Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini dört sene hitamında beş şehirde ayrılmış bulunan belediyelerin bu suretle devam edip etmemesi gerektiği hususunu tetkik edeceklerdir.

Diğer meskun mahallere gelince mümkün mertebe her iki cemaatin nisbi olarak temsili esasına istinaden, belediye uzuvlarının teşkili için hususu hükümler kabul edilmelidir.

21.Kıbrıs Cumhuriyeti Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında yeni Kıbrıs Devletinin istikbalini, toprak bütünlüğünün ve anayasasını garanti eden bir anlaşma akdolunacaktır.Kıbrıs Cumhuriyeti Türkiye ve Yunanistan arasında bir de askeri ittifak anlaşması akdedilecektir.Bu iki anlaşma anayasa hükümleri kuvvetine haiz olacaktır. (Bu sonuncu fıkra temel madde olarak anayasaya ithal edilecektir)

22.Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi bir devletle birleşmesinin veya taksime müncer olacak tarzda bir istiklalin mümkün olamayacağı kabul edilecektir.

Buna muvazi olarak cemaatlerden birinin kendine ait müesseselerin faaliyetini temin için yeter sayıda öğretmen, profesör ve din adamına malik bulunmadığına kani olduğu ahvalde, Türk ve Yunan Hükümetleri kendi cemaatinin ihtiyacını lüzumu kadar karşılayabileceklerdir.

23. Hariciye, Savunma ve Maliye Vekaletlerinden birisi bir Türk'e tevdi edilecektir. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini mutabık kaldıkları takdirde bu sistem yerine munavebe sistemini ikame edebileceklerdir.

24. Anlaşmaların imzası sureti ile vücut bulacak yeni devlet mümkün olan suretle ve bu anlaşmaların imzasını müteakip üç ayı geçmeyen bir müddet zarfında kurulmuş olacaktır.

25. Yukarda mezkur bütün esaslar Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri olarak kabul edilecektir.

ÖZET

KARAKÖSE Selda. Celal BAYAR Dönemi Türk Hükümetlerinin Kıbrıs Politikaları (1950-1960), Ankara, 2004.

Bu çalışma Demokrat Partinin iktidarı süresi içinde Kıbrıs konusunda izlediği politikaları konu almaktadır.

Bu konu ise iktidardaki partinin politikasında önemli değişikliklere neden olan olayların belli tarihler arasında değerlendirilmesi ile anlatılmak istenmektedir. Örneğin;

22 Mayıs 1950 - 9 Mart 1951 tarihleri arasında iki önemli gelişme vardır ki birincisi Kıbrıs Rum Kilisesinin halkoylaması (Plebisit) yapmak istemesi, ikincisi ise Türkiye 1950 Genel Seçimleri ve bu seçimlerin Kıbrıs politikasına etkisidir.

9 Mart 1951 – 17 Mayıs 1954 tarihleri arasında ise Türkiye'nin NATO 'ya girmesi ve dış politikasındaki değişiklikler ile Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletlere aksettirilmesidir.

17 Mayıs 1954 – 9 Aralık 1955 tarihleri arasında ise Londra Konferansında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin görüşlerini beyan etmeleri sonucunda çıkan kararlara Türk kamuoyunun tepkisi olan “ 6-7 Eylül Olayları”nın yaşanmasıdır.

19 Aralık 1955 – 25 Kasım 1957 tarihleri arasında ise İngiltere'nin Kıbrıs Anayasasını ilan etmesi, Türk Hükümetinin buna tepki olarak “Taksim” tezini savunmasıdır.

25 Kasım 1957 – 27 Mayıs 1960 tarihleri arasında ise en önemli gelişme Zürih Görüşmeleri ve sonucunda gerçekleştirilen Londra Anlaşmasıdır. Bu antlaşmaya göre Türkiye Kıbrıs üzerinde Garantör Devlet olma hakkını kazanmıştır.

ABSTRACT

KARAKÖSE Selda.Turkish Government's Cyprus Politics During Celal BAYAR Period (1950-1960), Ankara,2004.

This work's theme is the politics of Democratic Party about Cyprus during their period. This subject wanted to tell the events that caused important changes on the government party's politics between the definite dates' evaluation.

For instance;

Between 22 nd May,1950 – 9 th May,1951, there were two important developments; first one, the wish of Cyprus Grek Church's Public Voting (Wanted to do Plebisit), second one; Turkey's 1950 General Election and thin elections effects to Cyprus Politics.

Between 9 th March, 1951 – 17 th May, 1954 being reflected of Turkey's joining to NATO, changes about foreign politics and Cyprus problem.

Between 17th May, 1954 – 9 th December, 1955 at London Conference Turkey, Britain and Greek declared their opinions and according to these decisions Turkish public opinion poll showed their reaction and 6 th September Events were lived.

Between 9 th December, 1955 - 25 th November, 1957 Cyprus Constitution was announced by Britain and aganist this as a reaction Turkish Government defended "Taksim " thesis.

Between 25 th November, 1957 - 27 th May, 1960 the most important development is Zurich meetings and London Aggrement which was done as a result. According to this aggrement Turkey has the right of being Guarantor Government.